

**POHJOIS-SUOMEN
MAAKUNTAOHJELMIEN
ARVIOINTI**
LOPPURAPORTTI

19.12.2024

Sisällys

1	JOHDANTO	3	5	POHJOIS-POHJANMAAN MAAKUNTAOHJELMAN ARVIOINTI.....	46
1.1	ARVIOINNIN KOHDE JA TAVOITTEET.....	3	5.1	TAVOITTEIDEN JA PAINOPISTEIDEN KOHDENTUMINEN	46
1.2	MENETELMÄT JA AINEISTOT	6	5.2	MAAKUNTAOHJELMAN TULOKSET JA ALUSTAVAT VAIKUTUKSET.....	51
2	KAINUUN MAAKUNTAOHJELMAN ARVIOINTI.....	7	5.3	MAAKUNTAOHJELMAN ROOLI JA MERKITYS OSANA ALUEKEHITTÄMISEN OHJAUSJÄRJESTELMÄÄ.....	54
2.1	TAVOITTEIDEN JA PAINOPISTEIDEN KOHDENTUMINEN.....	7	5.4	MAAKUNTAOHJELMAN LAADINTA, VERKOSTOT JA YHTEISTYÖ	57
2.2	MAAKUNTAOHJELMAN TULOKSET JA ALUSTAVAT VAIKUTUKSET	11	5.1	YHTEENVETO JA SUOSITUKSET JATKOON	59
2.3	MAAKUNTAOHJELMAN ROOLI JA MERKITYS OSANA ALUEKEHITTÄMISEN OHJAUSJÄRJESTELMÄÄ	15	6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA SUOSITUKSET.....	61
2.4	MAAKUNTAOHJELMAN LAADINTA, VERKOSTOT JA YHTEISTYÖ.....	17			
2.5	YHTEENVETO JA SUOSITUKSET JATKOON	18			
3	KESKI-POHJANMAAN MAAKUNTAOHJELMAN ARVIOINTI	20			
3.1	TAVOITTEIDEN JA PAINOPISTEIDEN KOHDENTUMINEN.....	20			
3.2	MAAKUNTAOHJELMAN TULOKSET JA ALUSTAVAT VAIKUTUKSET	24			
3.3	MAAKUNTAOHJELMAN ROOLI JA MERKITYS OSANA ALUEKEHITTÄMISEN OHJAUSJÄRJESTELMÄÄ	26			
3.4	MAAKUNTAOHJELMAN LAADINTA, VERKOSTOT JA YHTEISTYÖ.....	28			
3.5	YHTEENVETO JA SUOSITUKSET JATKOON	30			
4	LAPIN MAAKUNTAOHJELMAN ARVIOINTI	32			
4.1	TAVOITTEIDEN JA PAINOPISTEIDEN KOHDENTUMINEN.....	32			
4.2	MAAKUNTAOHJELMAN TULOKSET JA ALUSTAVAT VAIKUTUKSET	35			
4.3	MAAKUNTAOHJELMAN ROOLI JA MERKITYS OSANA ALUEKEHITTÄMISEN OHJAUSJÄRJESTELMÄÄ	40			
4.4	MAAKUNTAOHJELMAN LAADINTA, VERKOSTOT JA YHTEISTYÖ.....	42			
4.5	YHTEENVETO JA SUOSITUKSET JATKOON	44			

1 Johdanto

Tässä luvussa on kuvattu Pohjois-Suomen maakuntaohjelmien arvioinnin teemat ja tavoitteet sekä arvioinnissa käytetyt menetelmät ja aineistot.

1.1 Arvioinnin kohde ja tavoitteet

Pohjois-Suomen maakuntaohjelmien ulkoisessa arvioinnissa selvitettiin neljän maakuntaohjelman (Kainuu, Keski-Pohjanmaa, Lappi ja Pohjois-Pohjanmaa) tavoitteiden vuosien 2022–2025 toteutumista ja vaikutuksia sekä muodostettiin kehittämissuosituksia tulevan maakuntaohjelman painopisteistä. Maakuntaohjelmien arviointien tausta on lakisääteinen (Laki alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta 756/2021). Arviointi sisältää sekä neljälle maakunnalle yhteisiä että maakuntakohtaisia kehittämissuosituksia vuosille 2026–2029 laadittavia uusia maakuntaohjelmia varten.

Maakuntaohjelmat jäsenyivät osaksi alueellisen ja maakunnallisen suunnittelun ja kehittämisen kokonaisuutta. *Maakuntasuunnitelmat* linjaavat maakunnan kehittämistä pitkällä aikavälillä. *Maakuntaohjelmat* konkretisoivat lähivuosien kehittämistarpeita ja toimenpiteitä niihin vastaamiseksi. Näillä maakunnallisilla ohjaavilla dokumenteilla on kytkös älykkään erikoistumisen strategioihin, jotka ohjaavat EU:n alue- ja rakennepolitiikan rahoituksen käyttöä alueilla.

Arvioinnin kohteena olevien neljän maakunnan maakuntaohjelmissa 2022–2025 korostuu sisällöllisesti ja tavoitetasolla esimerkiksi alueiden kestäväan kehitykseen, elinvoiman lisäämiseen, saavutettavuuteen ja vihreään siirtymään liittyvät teemat. Lisäksi ohjelmissa painotetaan digitaalisten palveluiden kehittämistä ja osallisuutta. Kokonaisuudessaan tavoitteet heijastavat maakuntien pyrkimyksiä vastata alueiden kehittämisen ja kansallisen ja globaalin toimintaympäristön tuomiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin.

Työn tavoitteena on arvioida

- 1) neljän maakuntaohjelman tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta
 - a. toimintaympäristön muutosten vaikutus tavoitteiden osuvuuteen, tuloksiin ja vaikutuksiin
 - b. keskeiset tulokset ja alustavat vaikutukset sekä tulosten ja vaikutusten saavuttamista tukeneet ja haitanneet tekijät
- 2) toimeenpanon onnistumista sisältäen tarkastelun
 - a. yhteistyön laadusta, kumppanuuksista ja viestinnästä
 - b. johdonmukaisuudesta, toimijoiden sitoutumisesta sekä
 - c. rahoitusvälineiden vaikuttavuudesta ja riittävydestä.

Lisäksi maakuntaohjelmia arvioitiin osana aluekehittämisen ohjausjärjestelmää. Arviointiaineiston ja -analyysin pohjalta muodostettiin näkemykset siitä, miten painotuksia tulisi suunnata ja tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta voitaisiin parantaa. Arvioinnin toisessa vaiheessa arviointia syvennettiin tunnistamalla merkittävimmät havainnot ja muodostettiin kehittämissuosituksia maakuntaohjelman sisällön ja maakuntaohjelmatyön kehittämiseksi. Seuraavassa (kuva 1) on esitetty arvioitavien maakuntaohjelmien sisällöt ja arvioinnin teemat.

Kainuu-ohjelma:
maakuntasuunnitelma 2040 ja
maakuntaohjelma 2022-2025

- Hyvinvointi ja työllisyys
- Elinkeinot, osaaminen ja digitaalinen siirtymä
- Elinkeinojen kehittämisen kärkitoimialat
- Vihreä ja oikeudenmukainen siirtymä
- Saavutettavuus, aluerakenne ja monipaikkaisuus

Keski-Pohjanmaan
maakuntastrategia 2040 ja
maakuntaohjelma 2022-2025

- Osaaminen
 - Kilpailukyky
 - Saavutettavuus
- Läpileikkaavat tavoitteet:
- Vahva maaseutu
 - Ilmasto ja ympäristö
 - Hyvinvointi ja yhteisöllisyys
 - Veto- ja pitovoima
 - Kansainvälisyys

Pohjois-Pohjanmaan
maakuntaohjelma 2022-2025

- Pohjois-Pohjalainen aktiivinen, hyvä ja toimiva arki
- Saavutettava, alueiden vahvuuksien ja mahdollisuuksien Pohjois-Pohjanmaa
- Yrittävä ja uudistuva Pohjois-Pohjanmaa
- Kansainvälisesti houkutteleva ja menestyvä Pohjois-Pohjanmaa
- Kestävästi kasvava Pohjois-Pohjanmaa

Lappi-sopimus: Lapin maakunta-
ohjelma 2022–2025

- Arktinen talous ja teollisuus kasvavat kestävästi uudistumalla
- Väestökehityksen ja työvoiman riittävyden haasteet hallintaan
- Osaamisen kehittäminen vastamaan toimintaympäristön nopeita muutoksia
- Elinympäristön laatu, hyvinvointi ja peruspalvelujen turvaaminen hyvän elämän osatekijöinä
- Ilmastonmuutoksen hillitseminen ja luonnon monimuotoisuuden tukeminen
- Hyvä saavutettavuus kilpailukyvyyn ja kasvun mahdollistajana
- Saamelaiskulttuurin elinvoimaisuus

TULOSELLISUUS JA VAIKUTTAUVUUS

Tuotokset, tulokset, rahoituksen kohdentuminen, vaikutukset

MAAKUNTAOHJELMAN TOIMEENPANO

Onnistuminen, sidosryhmien näkemykset, toimeenpanon merkitys, verkostojen ja kumppanien merkitys

MAAKUNTAOHJELMAT OSANA ALUEKEHITTÄMISJÄRJESTELMÄÄ

Alke-päätös, ohjelman ohjausvaikutus, kansallisen ohjeistuksen vaikutus

Arvioinnin tavoitteisiin vastattiin seuraavien arviointikysymysten pohjalta, jotka jakautuivat kolmeen teemaan:

- 1) **Maakuntaohjelman tuloksellisuus ja vaikuttavuus:** arvio tuloksista ja vaikutuksista, toimintaympäristön vaikutukset tavoitteiden osuvuuteen, tulosten ja vaikutusten saavuttamista tukeneet ja haitanneet tekijät, näkemykset ja kehittämistarpeet tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden parantamiseksi
- 2) **Maakuntaohjelman toimeenpano:** Ohjelman toimeenpanon onnistuminen ja kehittämistarpeet, yhteistyön laatu ja toimijoiden sitoutuminen, kumppanuudet ja viestintä, johdonmukaisuuden arvio, verkostojen ja kumppanuuksien vaikuttavuus ohjelman toimeenpanossa, rahoitusvälineiden vaikuttavuus ja riittävyys
- 3) **Maakuntaohjelmat osana aluekehittämisen ohjausjärjestelmää:** Ohjelmien kyky toteuttaa aluekehittämispäätöstä, ohjausvaikutus kuntien, oppilaitosten ja muiden toimijoiden strategioissa ja toiminnassa, EU:n vähähiilisyys- ja ilmastovastuullisuuden teemojen huomiointi, ÄES:n edellytykset ja kansallinen ohjeistus.

Kysymykset teemoittain on avattu oheisessa taulukossa (Taulukko 1).

Taulukko 1. Arvioinnin teemat ja tutkimuskysymykset

Teema	Kysymykset
1. Maakuntaohjelman tuloksellisuus ja vaikuttavuus	<ul style="list-style-type: none"> » Tuotokset ja tulokset: Mitä on tehty? » Miten rahoituksen kohdentuminen on onnistunut? » Mitä vaikutuksia maakuntaohjelmalla on ollut maakunnan kehittymiseen?
2. Maakuntaohjelman toimeenpano	<ul style="list-style-type: none"> » Missä määrin ohjelman toimeenpano on onnistunut? » Miten sidosryhmät kokevat yhteistyön maakuntaohjelmassa? » Mikä merkitys maakuntaohjelman toimeenpanolla on ollut? » Mikä merkitys verkostoilla ja kumppanuuksilla on ohjelman toimeenpanossa?
3. Maakuntaohjelmat osana aluekehittämisen ohjausjärjestelmää	<ul style="list-style-type: none"> » Miten maakuntaohjelmat toteuttavat valtioneuvoston aluekehittämisen päätöstä? » Millainen ohjausvaikutus maakuntaohjelmalla on kuntien, oppilaitosten sekä muiden keskeisten toimijoiden strategioissa ja toiminnassa? » Miten EU:n vähähiilisyys- ja ilmastovastuullisuuden teemat on huomioitu? » ÄES:n ja maakuntaohjelman rinnakkaistarkastelu » Miten kansallinen ohjeistus vaikuttaa maakuntaohjelmaan?

Arviointi on luonteeltaan tulevaisuuteen suuntaava ja maakuntien kehittämistä tukeva.

1.2 Menetelmät ja aineistot

Arviointi on toteutettu monimenetelmällisesti. Aineistoa on kerätty sekä haastattelemalla asiantuntijoita ja keskeisiä sidosryhmiä, toteuttamalla sähköinen kysely laajemmalle sidosryhmäjoukolle että validoimalla ja kehittämällä eteenpäin arvioinnin löydöksiä työpajoissa.

Dokumenttianalyyseissa on tarkasteltu maakuntaohjelmadokumentteja, osallistumis- ja arviointisuunnitelmia, maakuntaohjelman toimeenpanon seurantadokumentteja ja rahoitustietoja.

Pienryhmä- ja yksilöhaastatteluaineisto on kerätty haastattelemalla maakuntien liittojen asiantuntijoita sekä otosta keskeisistä sidosryhmistä. Haastatellut sidosryhmät edustivat mm. kuntia, oppi- ja tutkimuslaitoksia, ELY-keskuksia ja muita kehittämisorganisaatioita. Haastateltuja asiantuntijoita oli yhteensä 26 kpl (Kainuu N=8, Keski-Pohjanmaa N=5, Pohjois-Pohjanmaan N=6 ja Lappi N=7).

Sähköisellä asiantuntijakyselyllä kerättiin sidosryhmien näkemyksiä kaikista arviointiteemoista. Kyselyihin vastasi yhteensä 246 vastaajaa (Kainuu N=76, Keski-Pohjanmaa N=37, Pohjois-Pohjanmaa N=57 ja Lappi N=76).

Aineiston sisällönanalyyseissä ja havaintojen tyypittelyn jälkeen havaintoja validoitiin maakuntakohtaisissa työpajoissa. Arviointikonsortio tuotti työpajoihin nostoja ja yhteenvetoja keskeisistä arvioinnin teemoista. Lisäksi työssä järjestettiin neljän maakunnan yhteinen kehittämistyöpaja, jossa validoitiin alustavia johtopäätöksiä ja suosituksia, käytiin läpi valmistelun tilannekatsaukset maakunnittain ja jaettiin hyviä käytäntöjä sekä keskusteltiin maakuntaohjelmien tulevaisuuskestävyydestä (toimintaympäristön muutokset, strategisuus ja ylimaakunnallinen yhteistyö).

Arvioinnin on toteuttanut Owal Group Oy kesä–joulukuussa 2024.

2 Kainuun maakuntaohjelman arviointi

Tässä luvussa tarkastellaan Kainuun maakuntaohjelman tavoitteiden ja painopisteiden kohdentumista, maakuntaohjelman tuloksia ja alustavia vaikutuksia ja roolia ja merkitystä osana aluekehittämisen ohjausjärjestelmää. Näiden lisäksi esitetään kehittämissuosituksia tulevan ohjelman valmistelun tueksi.

2.1 Tavoitteiden ja painopisteiden kohdentuminen

Keskeiset havainnot

- » Maakuntaohjelman painopisteet nojaavat maakunnassa tunnistettuihin tarpeisiin ja tunnistavat maakunnan vahvuudet (esim. kärkitoimialojen monipuolisuus) ja haasteet (esim. väestön hyvinvointi ja saavutettavuus).
- » Maakuntaliitossa tehty ennakkointityö on vahvaa: maakuntaohjelman tavoitteet kestäneet hyvin toimintaympäristön muutoksia.
- » Hyvinvointialueiden aloitettua ja aluehallinnon uudistusten alla korostuu tarve uusien yhteistyösuhteiden luomiselle.

Kainuu on asukasluvultaan Suomen kolmanneksi pienin maakunta. Kainuussa asuu 70 164 henkilöä¹. Maakuntakeskus on 36 513 asukkaan Kajaani². Kainuun maakuntaan kuuluu kaikkiaan kahdeksan kuntaa. Kainuu tunnetaan muun muassa rikkaista luonnonvaroistaan, kaivostoiminnasta, matkailusta, pelialasta ja datakeskuksista. Kainuun aluetaloudessa, yritysdynamiikassa, työpaikkakehityksessä ja työllisyydessä on ollut erittäin vahva positiivinen kehitys vuodesta 2015 saakka. Maakunnan talous on kehittynyt vahvasti erityisesti kaivostoiminnan, biotalouden, matkailun ja teknologiateollisuuden ansiosta. Kainuun työttömyysaste on matala, työttömien

määrä on laskenut ja uusia avoimia työpaikkoja on tarjolla runsaasti. Kainuun aluekehityksen pullonkauloina ovat ikärakenteesta johtuva väestön väheneminen, työvoiman saatavuus, saavutettavuus sekä uusien investointien saaminen.³ Maakunta pyrkii houkuttelemaan uusia asukkaita ja työvoimaa sekä vahvistamaan infrastruktuuria ja saavutettavuutta, esimerkiksi panostamalla tietoliikenneyhteyksiin ja liikennejärjestelmiin.

Kainuun maakuntaohjelman 2022–2025 painopisteet ovat:

1. Hyvinvointi ja työllisyys
2. Elinkeinot, osaaminen ja digitaalinen siirtymä
3. Elinkeinojen kehittämisen kärkitoimialat:
 - a) matkailu
 - b) teknologiateollisuus
 - c) biotalous

¹ Tilastokeskus: Väestö: Kainuu. 31.12.2023.

² Tilastokeskus: Väestö: Kajaani. 31.12.2023.

³ Kainuun liitto, Tilanne- ja kehityskuva 19.1.2024, luettu 13.12.2024.

- d) kaivannaisala ja kemianteollisuus
- 4. Vihreä ja oikeudenmukainen siirtymä
- 5. Saavutettavuus, aluerakenne ja monipaikkaisuus

Näiden lisäksi sosiaali- ja terveysala on nostettu kärkitoimialojen rinnalle erityisen kehittämisen kohteeksi.

Kainuu-ohjelma sisältää maakuntasuunnitelman 2040 ja maakuntaohjelman 2022–2025. Asiakirjojen välinen ajallinen tarkasteluero ja näkökulma ovat osalle sidosryhmistä epäselviä. Tulevassa maakuntaohjelmassa maakuntasuunnitelma ja -ohjelma tullaan erittelemään. Yllä olevia maakuntaohjelman painopisteitä on tarkennettu maakuntaohjelmassa ja toimeenpanosuunnitelmassa kehittämistavoitteilla ja toimenpiteillä. Kainuun maakunnan pitkän aikavälin visiona on *”Muuttovoiton ja monipaikkaisuuden Kainuussa on vapaus ja mahdollisuudet luonnonläheiseen, merkitykselliseen elämään”*.

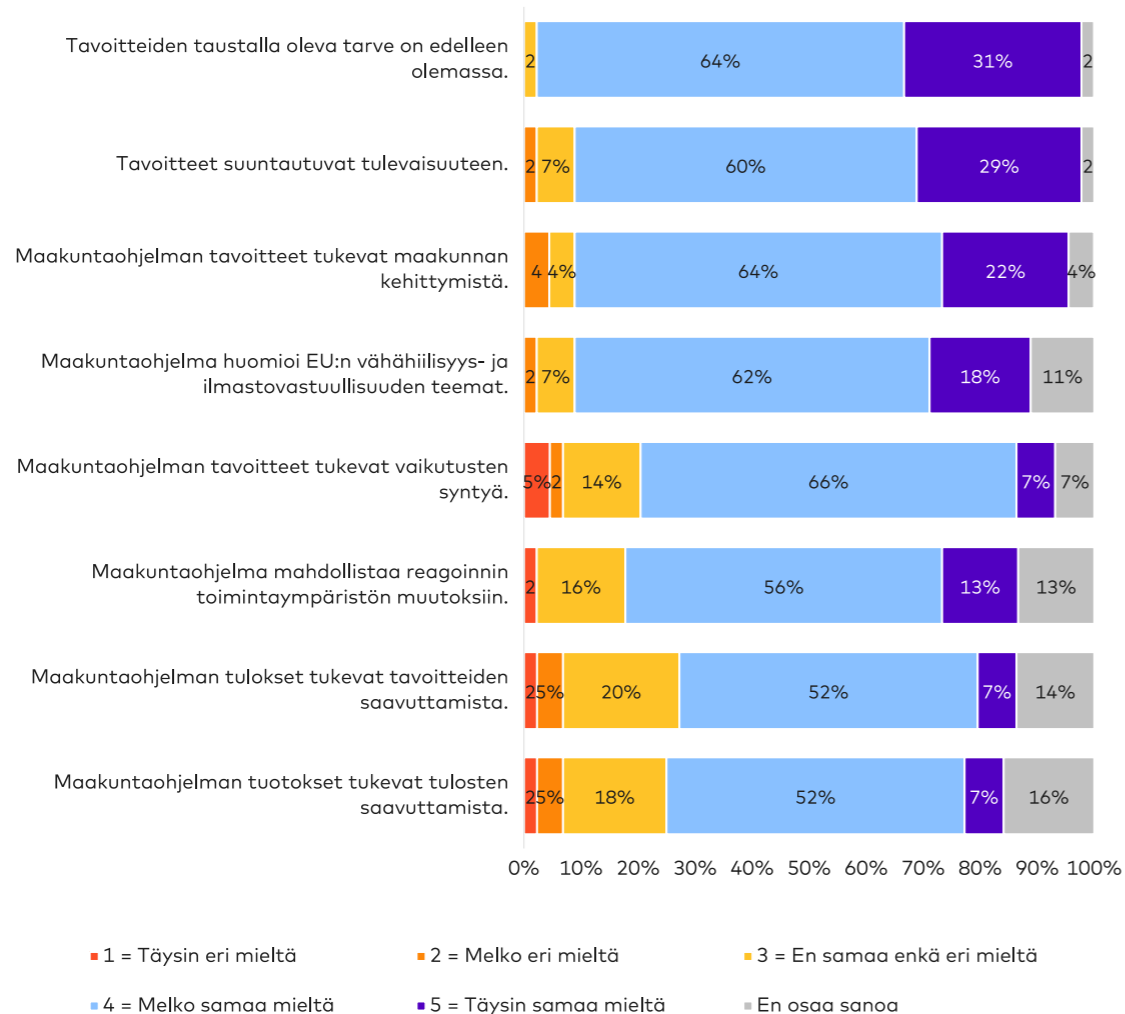
Maakuntaohjelman painopisteet nojaavat maakunnassa tunnistettuihin tarpeisiin ja tunnistavat maakunnan vahvuudet (esim. kärkitoimialojen monipuolisuus) ja haasteet (esim. väestön hyvinvointi ja saavutettavuus). Maakuntaohjelma on elinkeinopainotteinen ja painotukset ovat onnistuneita liike-elämän näkökulmasta. Vaikutusten syntymistä ovat tukenut maakuntaohjelman kärkialojen tueksi synnytyt työryhmät. Tulevaisuudessa klusteriyhteistyötä vahvistetaan edelleen tuomalla klustereiden toimintaan ennakoinnin ja seurannan työkaluja. Vihreä ja oikeudenmukainen siirtymä -painopiste huomioi EU:n vähähiilisyys- ja ilmastovastuullisuuden teemat, mutta muutoin maakuntaohjelman painopisteissä ei erityisesti näy ympäristöllisen kestävyuden painotus. Lisäksi osa arvioinnissa kuulluista näkee, että heikoimmassa asemassa olevia väestöryhmiä tulisi huomioida nykyistä paremmin maakuntaohjelman painopisteissä.

Maakuntaliitossa tehty ennakointityö on vahvaa. Tavoitteet ovat kestäneet hyvin toimintaympäristön muutosta, eikä merkittäviä muutoksia ohjelman tavoiteasetantaan ole tarvetta tehdä toimintaympäristön muutosten takia. Osa sidosryhmistä näki, että maakuntaohjelman tulevaisuuskestävyyttä ja valintojen proaktiivisuutta vahvistamalla maakunta voisi toimintaympäristön muuttuessa panostaa yhä enemmän uusiutumiskykyyn ja esimerkiksi älykkään sopeutumisen teemaan.

”Tämä on yllättävän joustavasti toiminut toimintaympäristön totaalisissa muutoksissa.”

”Pitäisi pystyä tiivistämään ydinsanoma, mikä on keskeinen kehitettävä asia kaikissa.”

Arvioi seuraavia maakuntaohjelmaa koskevia väittämiä (n=45)

Kuva 2. Arviot Kainuun maakuntaohjelmaa koskevista väittämistä

Hyvinvoinnin ja työllisyyden painopiste on sisällöllisesti laaja ja siinä on sekä brändiin että työllisyyteen että maakunnan vetovoimaan liittyviä kehittämistavoitteita.

Hyvinvoinnin käsitteleminen maakuntaohjelmassa laajasti saa kiitosta, ennaltaehkäisevä ja laaja näkökulma edelleen tärkeä. Kainuun maakunnan brändin nähdään selkeästi vahvistuneen ohjelmakaudella. Tätä on vauhdittanut tehty maine työ. Kokonaisuudessaan tämä painopiste vastaa Kainuussa tunnistettuihin tarpeisiin. Työllisyys ja työpaikkojen syntyminen on keskeinen ja kriittinen vetovoimatekijä. Kainuun haasteena on osaavan työvoiman puute. Sidosryhmäkyselyn avovastauksissa tarkennettiin, että työvoimakysymyksissä tulisi huomioida nykyistä vahvemmin nuorten ja mahdollisten paluumuuttajien näkökulmat. Tulevaisuudessa kyselyvastaajien mukaan tulee kiinnittää huomiota työntajien huomioimiseen ja asettautumisen palveluihin sekä työssäjaksamiseen sekä painopisteen kohdentamista nuoriin.

Elinkeinot, osaaminen ja digitaalinen siirtymä -painopiste vastaa maakunnassa tunnistettuihin tarpeisiin. Erityisesti koulutuksen vastaamisessa työmarkkinoiden tarpeisiin ja oppilaitosten ja työelämän yhteistyössä on onnistuttu hyvin. Sekä tämän että hyvinvointipainopisteen keskiössä ovat osaavan työvoiman kysymykset. Kärkitoimialoista teknologiateollisuuden, ICT:n, elektroniikan, datatalouden ja pelialan nähdään kehittyneen parhaiten. Tulevaisuudessa kärkitoimialojen ja painopisteen väliseen sanoitukseen kannattaa kiinnittää huomiota. Kyselyvastaajat näkevät, että painopisteen tulisi heijastella vahvemmin kainuulaisia vahvuuksia. Toisaalta nämä alueelliset erityispiirteet näkyvät kärkitoimialoissa.

Vihreän ja oikeudenmukaisen siirtymän painopisteen nähdään vastaavan Kainuun tarpeisiin. Erityisesti uusiutuvan energian tavoite on toteutunut hyvin tällä ohjelmakaudella ja tavoite on syytä pitää mukana tulevassakin ohjelmassa. Vihreän siirtymän investointien oikeudenmukaisuus ja vaikutukset maakunnan eri osissa herättävät keskustelua. Esim. tuulivoimakaavoituksen ja voimaloiden sijoittelun nähdään heikentävän alueen luontoarvoja ja ekologisuutta. Lisäksi osa sidostyhmistä

näkee, että painopistettä tulisi suunnata energiankulutuksen hillintään, erityisesti liikenteessä ja työkoneiden polttoaineissa.

Saavutettavuuden, aluerakenteen ja monipaikkaisuuden painopiste on laaja ja siinä on painoarvoltaan erityyppisiä tavoitteita. Saavutettavuuskysymys on kriittinen maakunnan kehittymisen ja kehittämisen näkökulmasta. Joiltakin osin yhteiskunnan digitalisoituminen helpottaa saavutettavuuskysymystä. Sen sijaan kansalliset liikennepoliittiset linjaukset vaikeuttavat liikennejärjestelmän kehittämistä. Monipaikkaisuusteeman ei nähdä näkyvän maakunnassa, mutta kuitenkin etätyön kehittämistavoitteen nähdään toteutuneen verrattain hyvin. Monipaikkaisuuskysymys on osan sidosryhmistä näkökulmasta hiukan erillinen, ei niin suuren painoarvon kysymys kuin saavutettavuus.

Kainuun maakuntaohjelmaa täydentävät useat muut maakunnalliset strategiat ja ohjelmat kuten Kainuun matkailustrategia 2018–2021 ja 2024–2028, Kainuun kaivannaisstrategia 2019–2025 sekä Älykkään erikoistumisen strategia 2021–2027. Älykkään erikoistumisen strategiassa (ÄES) määritellään teemat ja toimialat, joilla erityisesti nähdään kestävä kasvun mahdollisuuksia tulevaisuudessa ja joilla Kainuussa on korkeaa osaamista.

Kainuun älykkään erikoistumisen strategian 2021–2027 painopistealueet ovat:

1. Tutkimuksen lisääminen ja innovaatioiden edistäminen
2. Erikoistumispuhjan vahvistaminen ja monipuolistaminen
3. Yhteydet ja integraatio, alueiden välisen yhteistyön toimenpiteet
4. Digitaalinen muutos
5. Green Deal ja vihreä siirtymä

ÄES:n teemojen nähdään vastaavan Kainuun tarpeisiin ja pohjautuvan vahvuuksiin. ÄES:n tavoitteita tunnetaan sidosryhmien keskuudessa huomattavasti enemmän kuin maakuntaohjelman muita painopisteitä tai kehittämistavoitteita. ÄES:n tavoitteita on verrattain paljon ja kautta linjan niissä on innovaatiopainotus. Onnistumisia nähdään erityisesti pelialalla, suurteholaskennassa ja urheilu- ja valmennusteemassa.

Toimintaympäristön näkökulmasta keskeisiä kysymyksiä ovat väestön ikääntymiseen, muuttoliikkeeseen, osaavan työvoiman saantiin, energiaan ja kokonaisturvallisuuteen liittyvät kysymykset. Myös hallinnollisen toimintaympäristön muutokset, kuten valtion aluehallinnon uudistus, muuttavat Kainuun maakunnan asemaa. Kainuun hyvinvointialueen toimintaedellytysten varmistamista pidetään olennaisena maakunnan kehittämisen näkökulmasta. Maakuntaan on nimetty maakunnallinen yhteistyöryhmä edistämään hyvinvoinnin asioita ja toimijoiden välistä yhteistyötä.

Hyvinvointialueiden aloitettua ja aluehallinnon uudistusten alla maakunnan rooli muuttuu. Maakunnan sisäinen polarisoituminen on vahvaa, minkä vuoksi maakuntaohjelmalla ja maakuntaliitolla voisi olla nykyistä vahvempi rooli kuntien välisen yhteistyön kehittämisessä. Lisäksi hyvinvointialueen toiminnan turvaaminen ja siihen liittyen myös maakunnan aseman turvaaminen nähdään entistä tärkeämpänä. Tulevaisuudessa saavutettavuuteen, hyvinvointiteemaan ja tasa-arvoiseen aluekehittämiseen tulisi panostaa nykyistä enemmän.

2.2 Maakuntaohjelman tulokset ja alustavat vaikutukset

Keskeiset havainnot

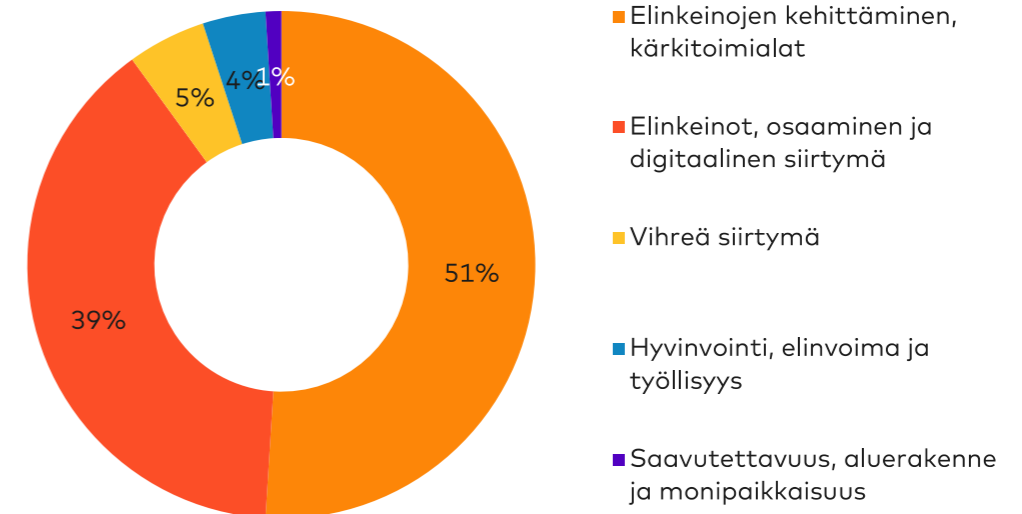
- » Maakuntaohjelman rahoitus on painottunut elinkeinojen kehittämiseen ja kärkitoimialojen tukemiseen. Rahoituksen ohella teemaan on luotu tavoitteita tukevia yhteistyörakenteita.
- » Rahoituksen nähdään kohdentuneen hyvin maakunnassa tunnistettuihin tarpeisiin.
- » Tulosten aikaansaamista tukee maakunnan pienuus ja toimijoiden välinen yhteistyö, ylimaakunnallinen yhteistyö ja edunvalvonta ja estävät ohjelman laajuus, toimijoiden vähyys ja toimintaympäristön muutokset.

Maakuntaohjelman mukaista rahoitusta on myönnetty erityisesti elinkeinojen kehittämiseen ja kärkialoille sekä elinkeinot, osaaminen ja digitaalinen siirtymä -painopisteeseen (kuva 3). Toimeenpanosuunnitelman seurantaraportin 2022–2023 mukaan rahoitusta kohdennettu erityisesti maakunnan kärkitoimialojen kehittämiseen, kuten metsä- ja puutuotealaa, matkailua, ICT- ja elektroniikka-alaa, dataekosysteemin vahvistamista sekä metalli- ja konepajateollisuutta edistäviin hankkeisiin. Rahoitusta on myönnetty merkittävästi myös digitaalista siirtymää, vihreää siirtymää ja tutkimus- ja innovaatiotoimintaa edistäviin hankkeisiin. Merkittäviä rahoituskokonaisuuksia ovat olleet muun muassa AURA-ohjelma, Interreg-ohjelmat, CAP27 sekä maaseuturahaston hankkeet.⁴ Eniten rahoitusta saaneita tahoja ovat olleet esimerkiksi Kajaanin Ammattikorkeakoulu, Puolangan kunta, Sotkamon kunta ja Kajaanin kaupunki. Kunnat ovat hakeneet ja saaneet hyvin rahoitusta erityisesti JTF-rahaston mahdollisuuksien innoittamina.⁵

⁴ Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelman seurantaraportti 2022–2023.

⁵ Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelman seurantaraportti 2022–2023.

AURA-ohjelman tukipäätökset maakuntaohjelman painopisteiden mukaan vuosina 2023-2024 (%)*

Kuva 3. AURA-ohjelman tukipäätösten jakautuminen maakuntaohjelman painopisteittäin Kainuussa⁶

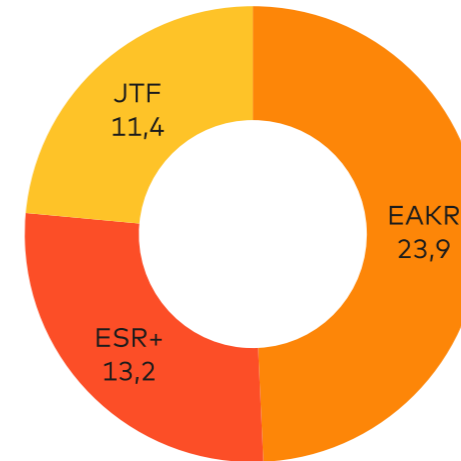
Alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman tukeminen (AKKE) sekä Alueellisten innovaatioiden ja kokeilujen käynnistämiseen (AIKO) määrärahoja (käytettävissä 2,2 milj. € vuosina 2022–2023) käytettiin maakunnan omaehtoiseen kehittämiseen, valtion

⁶ Lähde: Kainuun liitto (2023) Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelman seurantaraportti 2022–2023. Tilanne 23.5.2024. Sisältää EAKR, ESR+ ja JTF-rahoituksen.

ja maakunnan välisen sopimuksellisuuden edistämiseen, yhteisesti sovittuihin kärkiin valtion ja maakunnan yhteistyöasiakirjojen mukaisesti kuten kansainväliseen rekrytointi- ja koulutusmallin kehittämiseen, alueen saavutettavuuden parantamiseen (lentoliikenneyhteydet) ja sekä kärkitoimialojen kehitystä edistäviin pilotteihin sekä selvityksiin. Osa AKKE-rahasta käytettiin alueellisen TKI-toiminnan sekä tutkimus- ja yritysyritysteistyön kehittämiseen. Myös AIKO-tuki käytettiin alueen muutoskestävyyttä vahvistaviin, elinkeinojen uudistamiseen ja maakuntaohjelman toimeenpanoa edistäviin hankkeisiin tai selityksiin, kuten metsien käytön muutoksesta johtuvien aluetalousvaikutusten arviointiin.⁷

Kehittämispanostusten tarvetta tunnistettiin maakuntaohjelman toimeenpanon seurantaraportin mukaan mainityöhön, työvoiman kohtaanto-ongelmien selättämiseen, osaavan työvoiman saatavuuteen ja KV-rekrytointiin ja kotouttamiseen, yritysten, julkisen sektorin ja palvelusektorin pito- ja vetovoimaan, työntekijöiden osaamisen ja taitojen vahvistamiseen, työelämä laatuun ja hyvinvointiin sekä väestön hyvinvointiin, kansalaisten digitaitojen kehittämiseen, saavutettavuuteen sekä maakunnan sisäisiin matkaketjuihin ja tietoliikenneyhteyksiin.⁸

Suunniteltu EU ja valtion rahoitus (milj. €)

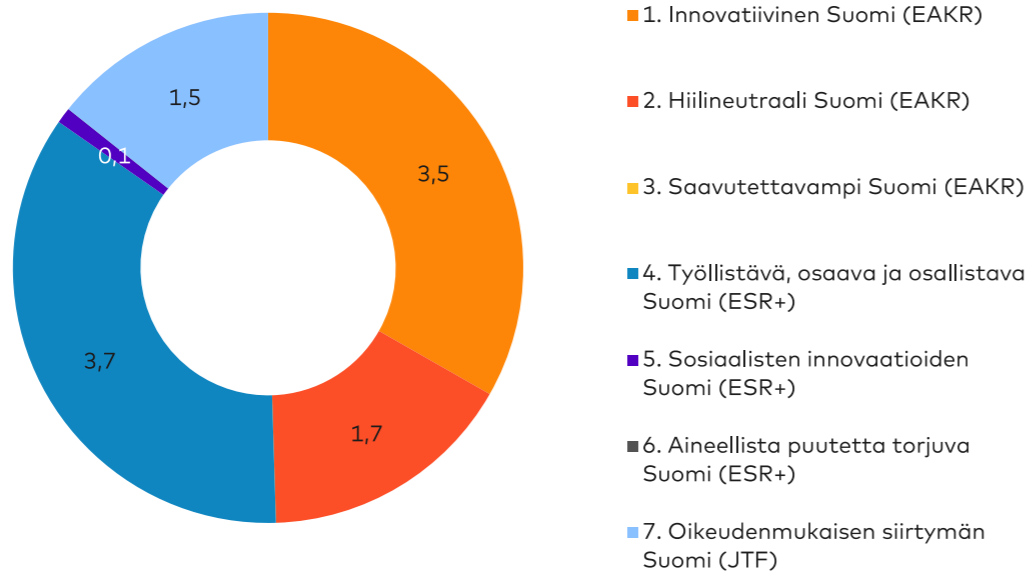
Kuva 4. EU-rakennerahastohankkeiden suunniteltu EU ja valtion rahoitus Kainuussa⁹

⁷ Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelman seurantaraportti 2022–2023.

⁸ Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelman seurantaraportti 2022–2023.

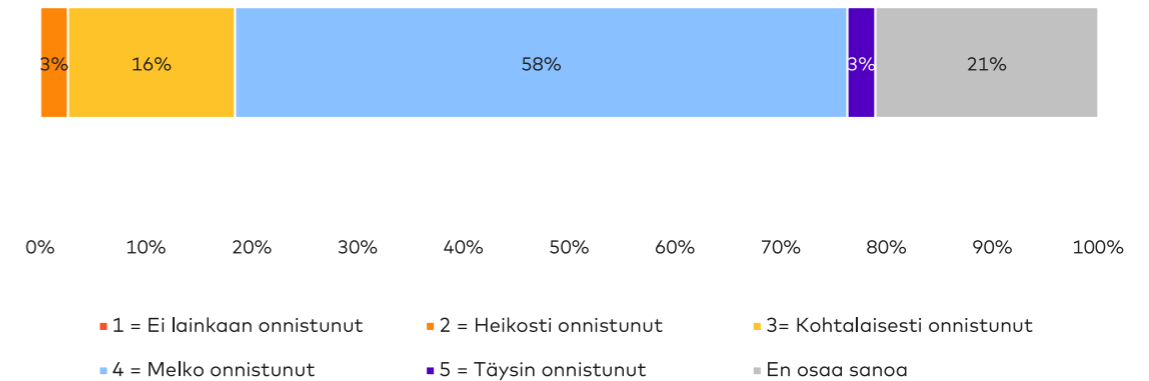
⁹ Lähde: EURA2021 EU:n alue- ja rakennepoliittikan hanketietopalvelu ohjelmakaudelle 2021–2027. Tiedot haettu 27.11.2024.

Toteutunut EU-hankkeiden julkinen rahoitus toimilinjojen mukaisesti (milj. €)

Kuva 5. EU-rakennerahastohankkeiden suunniteltu EU ja valtion rahoitus toimintalinjoittain Kainuussa¹⁰

Arvioi maakuntaohjelman kautta myönnetyn rahoituksen kohdentumisen onnistuneisuutta (n=38)

Kuva 6. Arviot rahoituksen kohdentumisen onnistumisesta Kainuussa

Rahoituksen nähdään kohdentuneen hyvin maakunnassa tunnistettuihin tarpeisiin. Kainuussa rahoitusta on kohdennettu muita maakuntia suhteellisesti enemmän ESR+-toimintalinjaan Työllistävä, osaava ja osallistava Suomi. Sen sijaan JTF-rahoitusta Kainuuseen on kohdennettu muita arvioitavia maakuntia vähemmän.

Maakuntaohjelmalla on saatu tuloksia useissa eri kokonaisuuksissa. Datakeskusekosysteemin rahoittaminen on poikunut investointiaallon maakunnassa. Tuloksen aikaansaamista edistetty myös edunvalvonnalla. Datakeskusekosysteemin kehittäminen on tiivistänyt maakunnallista yhteistyötä. Maakuntaohjelma on vahvistanut myös kaivannaisalan ja matkailun kehittämistä (Arctic Lakeland –

¹⁰ Lähde: EURA2021 EU:n alue- ja rakennepolitiikan hanketietopalvelu ohjelmakaudelle 2021–2027. Tiedot haettu 27.11.2024.

yhteistyö) ja kärkitoimialojen kehitystä. Kansallisiin kysymyksiin, kuten saavutettavuuden parantamiseen, on vähemmän mahdollisuuksia vaikuttaa suoraan maakuntaohjelmalla. Saavutettavuudessa on pysytty osan sidosryhmistä näkökulmasta hyvällä tasolla.

Maakuntaohjelman toimeenpanon nähdään onnistuneen erityisesti silloin, kun yhdessä määritellyt strategiset tavoitteet ovat selkeitä. Osa tuloksista maakuntaohjelman ja esimerkiksi keskuskaupungin yhteisen edunvalvonnan tuloksia. Joiltakin osin tulosten ja alustavien vaikutusten aikaansaamista on hidastanut yleinen taloustilanne, kustannustason nousu sekä geopolitiittinen muutos. Tulosten ja rahoituksen kohdentumisen seuranta on sidosryhmien näkökulmasta vähäistä, tätä tehdään pääasiassa maakuntaliiton työnä. Seurannan strategisuuden vahvistamiseksi sidosryhmät ehdottivat lyhyempiä seurannan aikavälejä tai virstanpylväs keskusteluja.

Maakuntaohjelman vaikutuksia on eritelty seuraavassa koonnissa:

- **Yhteistyön lisääminen maakunnallisten toimijoiden kesken.** Kainuun maakuntaohjelma on edelleen vahvistanut yhteistyötä maakunnan toimijoiden kesken. Yhteistyön sujuvuutta vahvistaa maakunnallisen ohjelman toimeenpaneminen sekä vakiintuneet yhteistyösuhteet. Maakuntaohjelmatyössä kiitosta saa kärkialojen kehittämisen organisoiminen yhteistyöryhmiin. Vaikka maakunnallinen verkostoituminen on vahvaa, edelleen tunnustetaan että yhteistyöhön, erityisesti sen strategisuuteen ja vaikuttavuuteen tulisi panostaa.
- **Yhteisen maakunnallisen kehittämisen suunnan vahvistaminen.** Ohjelma antaa suuntaviivat maakunnan kehittämiseen. Maakuntaohjelman laadintaprosessi koetaan hyvin osallistavana. Yhtäältä se lisää legitimitteettiä, toisaalta laajan joukon osallistaminen on vaikeuttanut ohjelman kärkien määrittelyä. Ohjelman kärkien laveus haastaa edelleen toteutusta ja seurantaa.

- **Maakunnan edunvalvonta.** Maakuntaohjelma nähdään keskeisenä edunvalvonnan asiakirjana. Edunvalvonnalla on turvattu ja säilytetty mm. liikenneyhteyksiä ja ohjelman kärkiin liittyviä kirjauksia tunnustetaan hallitusohjelmassa (lentokenttä, lentoliikenne ja aloituspaikat). Edunvalvonnan nähdään olevan joustavaa; sen kohteet täsmentyvät ja voivat vaihdella ohjelman toteutuksen aikana.
- **EU:n alue- ja rakennepolitiikan hankerahoituksen käyttö.** Maakuntaohjelma on keskeinen rahoituspäätösten perustelun asiakirja. Maakuntaohjelman asema hankerahoituksen suuntaajana synnyttää suoraan tuloksia maakunnan kannalta keskeisissä teemoissa ja painopisteiden mukaisia vaikutuksia.
- **Kansallisen aluepolitiikan rahoituksen käyttö.** Aluepolitiikan rahoituksella on rahoitettu maakunnan kannalta keskeisiä teemoja, esim. tasa-arvoista maakunnan kehittämistä. Sidosryhmät kokevat, että kansallisen rahoituksen käyttö on nopeaa ja hyvin kohdentuvaa.
- **Yleisesti maakunnan kehittäminen.** Maakuntaohjelmaan on kirjoitettu auki maakunnan kehittämisen arvot, jotka ohjaavat työtä. Ohjelma toimii erityisesti yhteisen tilannekuvan luomisessa ja kehittämisen suunnan kuvaajana. Maakuntaohjelmaan on poimittu osioita toimialastrategioista ja integroitu strategioita maakuntaohjelmaan.

Tulosten ja vaikutusten aikaansaamista estävät ja edistävät tekijät on koottu seuraavaan taulukkoon.

Taulukko 2. Tulosten ja alustavien vaikutusten syntyymiseen vaikuttavat tekijät

Vaikutusten aikaansaamista edistäneet tekijät	Vaikutusten aikaansaamista estäneet tekijät
<ul style="list-style-type: none"> Maakunnan pienuus. Maakunnassa on vahva yhteistyön perinne, yhteistyö on mutkatonta ja nopeaa. Ylimaakunnallinen edunvalvonnallinen yhteistyö on vahvistanut edunvalvonnallisia onnistumisia. Ohjelman tavoiteasetannan realistisuus tukee vaikutusten aikaansaamista. 	<ul style="list-style-type: none"> Pitkät vaikutusketjut ja ohjelman laajuus. Ohjelman perspektiivi on pitkä. Vaikuttavuustavoitteiden taustalla olevat monet tekijät, joihin toimijoilla ei ole mahdollista vaikuttaa. Ohjelman sanoitus koetaan monimutkaisena. Maakunnan toimijoiden vähyys. Toimintaympäristön muutokset, esim. Venäjän hyökkäyssota, geopoliittinen muutos ja kustannustason nousu.

Kainuun maakuntaohjelman pääasiallinen vaikutuskokonaisuus on elinkeinojen kehittämisessä ja kärkitoimialojen tukemisessa. Teemaan on kohdennettu resursseja ja tavoitteita tukevia yhteistyörakenteita. Maakuntaohjelman mukaisilla hankkeilla on tuettu koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden elinvoimaa ja vaikuttavuutta. Erityisesti Kajaanin Ammattikorkeakoulu on onnistunut kehittämään hankkeilla osaamisen kehittymistä maakunnassa. Maakuntaohjelma on tehnyt avauksia, joilla on voitu turvata osaamista rahoittamalla koulutusmahdollisuuksia. Konkreettisesti maakuntaohjelman vaikuttavuus syntyy aluekehittämisrahoituksen ohjautumisessa alueella tunnistettuihin tarpeisiin ja hankkeisiin. TKI-panostusten lisäksi maakuntaohjelmalla on edistetty suurinvestointien tuloa maakuntaan.

Hyvä esimerkki vaikuttavuutta tukevasta käytännöstä Kainuussa on vaikuttavuuskeskustelua käyvän asiantuntijaryhmän (maakunnallinen SOVA-työryhmä) perustaminen. Maakuntaohjelman eri kehittämistavoitteiden välisestä mahdollisista ristiriidoista on keskusteltu ryhmässä. Kyse on esimerkiksi investointien paikallisista vaikutuksista: kuinka reiluja investoinnit ovat eri näkökulmista ja kuinka eri periaatteita painotetaan (esim. ympäristöllinen ja taloudellinen kestävyys, globaalit ja paikalliset hyödyt tai haitat).

Yhteistyön laatu, kumppanuuksien ylläpitäminen ja uusien kumppanuuksien rakentaminen on Kainuussa kytköksissä maakunnan vakiintuneeseen toimijajoukkoon. Uusia kumppanuuksia on luotu temaattisesti mm. hankkeissa ja edunvalvonnallisissa yhteisponnisteluissa. Maakuntaohjelman puitteissa tehtävän yhteistyön kuvataan sujuvan hyvin.

2.3 Maakuntaohjelman rooli ja merkitys osana aluekehittämisen ohjausjärjestelmää

Keskeiset havainnot

- » Maakuntaohjelman rooli on merkittävä erityisesti edunvalvonnassa ja muiden maakunnallisten toimijoiden strategisessa kehittämisessä sekä yhteisen suunnan määrittelyssä.
- » Kainuun maakuntaohjelmalla on tyypillisesti mahdollistavuuden ja strategisuuden haaste. Arvioinnissa on tunnistettu tarve maakuntaohjelman joustavuuden lisäämiselle.

Maakuntaohjelman rooli on merkittävä erityisesti edunvalvonnassa ja muiden maakunnallisten toimijoiden strategisessa kehittämisessä sekä yhteisen suunnan määrittelyssä. Maakuntaohjelman roolit ovat erilaisia eri teemoissa. Esimerkiksi elinkeinojen kehittämisessä maakuntaohjelma on rahoitusta ohjaava ohjelma, "ohjelmien ohjelma" ja saavutettavuuden edistämässä sen rooli on ensisijaisesti

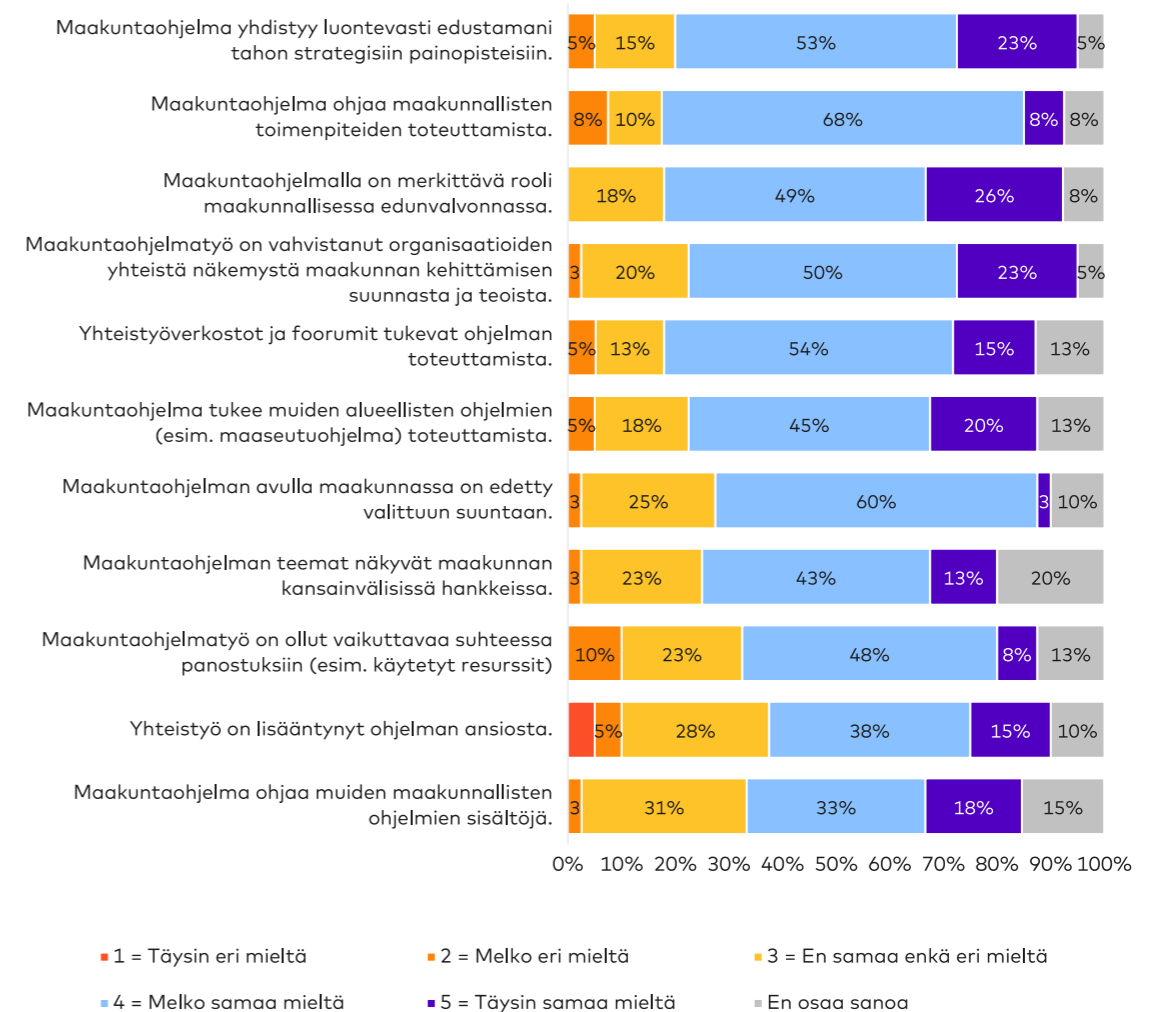
edunvalvonnallinen. Maakuntaohjelmalla on merkitystä tavoitteiden suuntaajana ja toimien mahdollistajana. Maakuntaohjelmalla on keskeinen rooli maakunnan kannalta keskeisten tavoitteiden esiin nostajana ja aluekehittämisen rahoittajana, erityisesti hanketoiminnassa.

"Saavutettavuuden osalta se [maakuntaohjelma] ei ole vain rahoitusohjelma, vaan saavutettavuuteen vaaditaan edun ajamista."

Kainuun liiton rooli on olla yhteistyön mahdollistaja ja tarjota alusta maakunnalliselle kehittämiselle. Lisäksi liiton tehtävänä on maakuntaohjelman toimeenpanon ja suunnittelun lisäksi toteuttaa jatkuvaa kansainvälistä yhteistyötä ja edunajamista. Kainuun liitto vastaa ja koordinoi tilannekuvan laatimista.

Kainuun maakuntaohjelmalla on tyypillisesti mahdollistavuuden ja strategisuuden haaste. Miten laatia tasapainoinen ohjelma, joka on tarpeeksi kunnianhimoinen ja kärjekäs, mutta tunnistaa maakunnan nykytilan ja ennakoi tulevaa? Kainuun maakuntaohjelma on laaja, minkä vuoksi osan sidosryhmistä vaikea tunnistaa ohjelman ydinkohdat. Sidosryhmien toiminnassa huomioidaan pääasiallisesti hyvin maakuntaohjelman tavoitteet.

Arvioi seuraavia maakuntaohjelman roolia ja vaikuttavuutta koskevia väittämiä (n=40)

Kuva 7. Arvio Kainuun maakuntaohjelman roolia ja vaikuttavuutta koskevista väittämistä

Arvioinnissa tunnistetaan tarve maakuntaohjelman joustavuudelle. Erityisesti toimintaympäristön radikaalissa muutoksessa on tarve vahvistaa ohjelman strategista ohjaavuutta ja sen joustavuutta ja liikkumavaraa. Maakuntaohjelman toimeenpanon tueksi tehdään vuosittain tarkennettava toteutussuunnitelma (TOPSU). Maakuntaohjelman nelivuotisuuden korostaminen voi osaltaan kohdentaa toimia ja tavoitteita seuraaviin neljään vuoteen.

2.4 Maakuntaohjelman laadinta, verkostot ja yhteistyö

Keskeiset havainnot

- » Maakuntaohjelmaa on laadittu tiiviissä ja vakiintuneessa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa
- » Sidosryhmien näkökulmasta osallistumisen painotus on valmisteluprosessissa
- » Maakuntaohjelman laveus haastaa sen tavoitteiden seuranta

Maakuntaohjelman valmistelua tehtiin tiiviissä yhteistyössä alueen keskeisten toimijoiden kanssa. Maakunnassa on vahva yhteistyön perinne. Valmisteluprosessi piti sisällään säännöllisiä neuvottelu- ja keskustelutilaisuuksia eri sidosryhmien, kuten julkisten viranomaisten, yritysten ja kansalaisten kanssa. Sidosryhmillä oli lisäksi mahdollisuus kommentoida ohjelman valmistelua lausuntomenettelyiden kautta. Myös sähköisiä palautekanavia ja virtuaalista osallistumista hyödynnettiin ohjelmakaudella aiempaa laajemmin.

”Vaikea sitoutua, kun kaikki asiat eivät kosketa meitä.”

Maakuntaohjelman laadinnassa ja toteutuksessa on vakiintunut osallistujajoukko. Sidosryhmien näkökulmasta osallistumisen painotus on valmisteluprosessissa, kun taas toimeenpanoprosessissa osallistuminen on vähäisempää. MYR:n toimintaa kiitellään. Osa sidosryhmistä näkee, että laadintapanoprosessia voisi kehittää avoimempaan ja kevyempään suuntaan.

Jokaiselle painopisteelle on määritelty maakuntaohjelmaan omat tavoitteiden toteutumista kuvaavat mittarit. Lähtötasoa tarkastellaan suhteessa vuosille 2025 ja 2040 määriteltyihin tavoitetasoihin. Kainuun liitto toteuttaa myös omaa seuranta muun muassa toimeenpanosuunnitelman seurantaseurantaraporttien muodossa.

Maakuntaohjelmaa käytetään pääasiassa rahoituksen ohjaamisessa ja oman organisaation strategisessa kehittämisessä (linjassa maakuntaohjelman kanssa). Osa sidosryhmistä käyttää maakuntaohjelmaa laaja-alaisesti, osa tapauskohtaisesti (esim. tietyt alat).

2.5 Yhteenveto ja suositukset jatkoon

Kainuun maakuntaohjelman painopisteet nojaavat maakunnassa tunnistettuihin tarpeisiin ja tunnistavat maakunnan vahvuudet (esim. kärkitoimialojen monipuolisuus) ja haasteet (esim. väestön hyvinvointi ja saavutettavuus). Kainuun maakuntaohjelman pääasiallinen vaikutuskokonaisuus on elinkeinojen kehittämisessä ja kärkitoimialojen tukemisessa. Teemaan on kohdennettu resursseja ja tavoitteita tukevia yhteistyörakenteita. Myös maakuntaohjelman vaikuttavuus syntyy pääasiallisesti aluekehittämisrahoituksen ohjautumisessa alueella tunnistettuihin tarpeisiin ja hankkeisiin.

Kainuun maakuntaohjelman ohjausvaikutusta vaikeuttaa strategisen otteen heikkous. Ohjelma on laava ja yksityiskohtainen, minkä vuoksi ohjaaminen ja seuranta on vaikeaa. Lavea ohjelma on kuitenkin toiminut toimintaympäristön muutoksessa, ollut riittävän joustava. Nykyinen ohjelma on onnistunut laajuudestaan huolimatta panostamaan maakunnan kehittämisen kannalta keskeisiin asioihin toimimalla sateenvarjo-ohjelmana sidosryhmien erilaisille intresseille.

Ohjelma on kohdentanut rahoitusta maakunnassa tunnistettuihin tarpeisiin. Maakuntaohjelman elinkeinopainotteisuus vastaa TKI-toiminnan, osaamisen kehittämisen ja edunvalvonnan tarpeisiin. Tulevaisuudessa maakuntaohjelmassa tulisi panostaa hyvinvointinäkökulman vahvempaan kytkökseen muuhun maakuntaohjelmaan. Arvioimisen kannalta maakuntaohjelman laajuus haastaa vaikutusten tunnistamista.

Maakuntaohjelmaa on laadittu tiiviissä ja vakiintuneessa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Sidosryhmien näkökulmasta osallistumisen painotus on valmisteluprosessissa ja toimeenpanoprosessissa osallistuminen on vähäisempää. Sidosryhmät pitävät maakuntaohjelman laadintaprosessia toimivana, mutta jatkossa toivotaan, että toimeenpanovaiheeseen osallistettaisiin sidosryhmiä enemmän ja systemaattisemmin. Toimeenpanovaiheen osallistamista voitaisiin vahvistaa

esimerkiksi seurantakeskusteluilla, joihin kutsuttaisiin erilaisia maakunnallisia toimijoita.

Kainuun vahvuutena on eteenpäin katsominen ja yhteistyön kulttuuri. Kainuun maakuntaohjelman tulosten aikaansaamista on tukenut maakunnan pienuus ja toimijoiden välinen yhteistyö, ylimaakunnallinen yhteistyö ja edunvalvonta. Sen sijaan ohjelman tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta ovat haastaneet ohjelmadokumentin laajuus, toimijoiden vähyys ja joissakin määrin toimintaympäristön muutokset.

Kainuussa maakuntaohjelman rooli on merkittävä erityisesti edunvalvonnassa ja muiden maakunnallisten toimijoiden strategisessa kehittämisessä sekä yhteisen suunnan määrittelyssä. Kainuun maakuntaohjelma on laajuudessaan ja kattavuudessaan kehittämistä salliva, ja sen työkalut (erityisesti rahoitus) vastaavat hyvin toimijoiden tarpeisiin. Maakuntaohjelman rakennetta (esim. suhteessa maakuntasuunnitelmaan) on kehitetty ohjelmakausien aikana.

Maakuntaohjelman tavoitteet suuntautuvat jo nykyisellään tulevaisuuteen ja maakuntaliitossa tehty ennakointityö on vahvaa. Toimintaympäristön muutokset ohjelmakaudella 2022–2025 eivät ole merkittävästi synnyttäneet tarvetta muuttaa ohjelman tavoiteasetantaa, mutta joiltakin osin vaikutusten aikaansaamista on hidastanut yleinen kustannustason nousu ja geopoliittisen tilanteen muutos. Tulevaisuudessa maakuntaohjelmassa tulisi vahvistaa maakunnan aluekehittämisen kriittisiin kysymyksiin, eli kasvuun ja kasvun pullonkauloihin (mm. osaavan työvoiman saatavuus) sekä ihmisten hyvinvointiin.

Arvioinnissa on tunnistettu tarve edelleen vahvistaa maakuntaohjelman muutosjoustavuutta tulevaisuuden muutoksiin vastaamiseksi. Yhteiskunnan muutosvauhti kiihtyy ja epävarmuuden määrä lisääntyy. Hyvinvointialueiden aloitettua ja aluehallinnon uudistusten alla maakunnan rooli suhteessa toisiin

toimijoihin muuttuu ja maakunnan on luotava solmittava yhteistyösuhteita uusiin toimijoihin.

SUOSITUKSET

Suositus 1. Maakuntaohjelman vaikuttavuutta tukisi nykyistä ytimekkäämpi ja lyhyempi ohjelmadokumentti, joka tunnistaisi tarkemmin ne asiat, joihin maakuntana tai maakuntaohjelmalla voidaan vaikuttaa. Myös maakuntasuunnitelman ja -ohjelman yhdistäminen Kainuu-ohjelmaksi on heikentänyt ydinviestin esille tuloa. Ohjelman selkeyttäminen vahvistaisi maakuntaohjelman painopisteiden huomiointia muiden keskeisten maakunnallisten toimijoiden strategioissa ja kehittämistyössä. Toimeenpanon vaikuttavuuden vahvistamisessa olennaista on, miten sitoutuneita sidosryhmät ovat maakuntaohjelman toteutukseen. Visualisointi voisi tukea priorisoinneista viestimistä.

Suositus 2. Tulevan maakuntaohjelman toimeenpanon suunnittelussa tulee vahvistaa strategisen rullaavuuden otetta eli varautua päivittämään maakuntaohjelman toimeenpanoa sekä taustatekijöiden muutosten, ohjelman painopisteiden painottamisen, että seurannan osalta. Maakuntaohjelman ennakointia ja tulevaisuuskestävyyttä vahvistavat työskentelytavat, esimerkiksi seurantakatsausten pohjalta tarpeiden tai tavoitteiden päivittäminen tai laadulliset seurantakeskustelut, osaltaan vahvistavat maakuntaohjelman kykyä vastata tulevaisuuden muutoksiin.

Suositus 3. Tulevaisuudessa tulee vahvistaa uutta kasvua ja arvonalisää vahvistavia näkökulmia maakuntaohjelmassa. Maakuntaohjelmassa on jo nykyisellään vahvat kärkialat, joiden tukemista kannattaa jatkaa. Jatkossa maakuntaohjelma voi hyötyä maakunnallisten TKI-toimijoiden yhteistyön edelleen vahvistamisesta. Lisäksi Kainuussa voitaisiin edelleen vahvistaa EU-rahoituksen käyttämistä maakunnassa tunnistettuihin tarpeisiin.

Suositus 4. Tulevaa ohjelmaa valmisteltaessa tulee huomioida tapahtuneet ja tulevat uudistukset (esim. hyvinvointialueiden aloittaminen, TE-uudistus, aluehallinnon

uudistus). Tulevat aluehallinnon muutokset synnyttävät uusia organisaatioita ja uusia hallinnollisia toiminta-alueita, mikä lisää tarvetta tunnistaa kumppanit ja käydä keskustelua maakunnan ja keskeisten sidosryhmien kesken. Vuoropuhelu tukee sekä maakuntaohjelman vaikuttavaa toteuttamista ja tavoitteiden saavuttamista, edunvalvontaa että yleistä maakunnallista ja alueellista kehittymistä.

3 Keski-Pohjanmaan maakuntaohjelman arviointi

Tässä luvussa tarkastellaan Keski-Pohjanmaan maakuntaohjelman tavoitteiden ja painopisteiden kohdentumista, maakuntaohjelman tuloksia ja alustavia vaikutuksia ja roolia ja merkitystä osana aluekehittämisen ohjausjärjestelmää. Näiden lisäksi esitetään kehittämissuosituksia tulevan ohjelman valmistelun tueksi.

3.1 Tavoitteiden ja painopisteiden kohdentuminen

Keskeiset havainnot

- » Keski-Pohjanmaan maakuntaohjelman tavoitteet nähdään pääosin oikeansuuntaisina ja alueen kehitystä tukevina, mutta ohjelman laajuus ja priorisoinnin puute ovat tuottaneet haasteita kokonaisuuden hallinnassa.
- » Osaamisen kehittäminen ja sen kytkeminen kilpailukykyyn on koettu onnistuneeksi alueellisen työvoiman osaamishaasteiden näkökulmasta. Kansainvälisen työvoiman houkutteluun ja kotouttamiseen kaivataan kuitenkin lisää toimenpiteitä.
- » Saavutettavuuden parantaminen, erityisesti alemman tieverkon kunnossapito harvaan asutulla maaseudulla, nähdään hyvin keskeisenä ja relevanttina painopisteenä maakuntaohjelmassa.
- » Ohjelman tavoitteiden ja painopisteiden uudistamistarpeet korostuvat erityisesti yhteistyön ja verkostojen kehittämisessä sekä älykkään erikoistumisen strategian tiivistämisessä.
- » Vaikka teollisuus- ja energiasektoreihin on kiinnitetty huomiota, kulttuuri, matkailu sekä hyvinvointi- ja terveyssektorit kaipaavat vahvempaa roolia maakuntaohjelman tavoitteissa.

Keski-Pohjanmaa on asukasluvultaan Suomen toiseksi pienin maakunta. Keski-Pohjanmaalla asuu 67 736¹¹ henkilöä. Maakuntakeskus on noin 48 295¹² asukkaan Kokkola. Keski-Pohjanmaan maakuntaan kuuluu kaikkiaan kahdeksan kuntaa. Keski-Pohjanmaa on logistisesti hyvin sijoittunut maakunta, jonka talous nojaa vahvasti vientivetoiseen teollisuuteen, erityisesti kemian- ja metalliteollisuuteen. Maakunnan vahvuuksia ovat rikkaat luonnonvarat, monipuolinen elinkeinorakenne ja vahva pk-yritysten kenttä. Keski-Pohjanmaalla vahva alkutuotanto ja talous on vahvasti riippuvainen vientiteollisuudesta, erityisesti Kokkolan suurteollisuusalueen kansainvälisistä yrityksistä. Alueen keskeisiä kehittämistavoitteita ovat tutkimus- ja innovaatiotoiminnan vahvistaminen sekä ilmastonmuutoksen torjunta bio- ja kiertotalouden keinoin.

Keski-Pohjanmaan maakuntaohjelma perustuu edellisen maakuntaohjelman tavoin alueen erityispiirteitä kehittäviin teemoihin eli osaamiseen, kilpailukykyyn ja saavutettavuuteen, joita on täydennetty ilmastoon, ympäristöön ja vihreään kehitykseen sekä hyvinvointiin ja vetovoimaan liittyvillä painopisteillä.

¹¹ Tilastokeskus: Väestö: Keski-Pohjanmaa. 31.12.2023.

¹² Tilastokeskus: Väestö: Kokkola. 31.12.2023.

Keski-Pohjanmaan maakuntaohjelman 2021–2025 kehittämisteemat ovat:

1. Osaaminen
2. Kilpailukyky
3. Saavutettavuus

Maakuntaohjelman läpileikkaavia tavoitteita ovat lisäksi:

1. Vahva maaseutu
2. Ilmasto ja ympäristö
3. Hyvinvointi ja yhteisöllisyys
4. Veto- ja pitovoima
5. Kansainvälisyys

”Keski-Pohjanmaalla kaikilla on oikeus turvalliseen ja mielekkääseen elämään, hyvinvointiin ja terveyteen, kulttuuriin ja taiteisiin, työhön ja osallisuuteen sekä kestäväan ja puhtaaseen ympäristöön.”
(Keski-Pohjanmaan maakuntastrategia)

Painopisteitä on tarkennettu maakuntaohjelmassa yksityiskohtaisemmilla tavoitteilla ja toimenpiteillä. Maakuntaohjelma on osa Keski-Pohjanmaan pitkän aikavälin maakuntastrategiaa, jonka visiona on olla *”Hyvinvoiva kestävä kasvun maakunta”*. Keski-Pohjanmaan kehittämistä ohjaavat maakuntastrategian mukaan seuraavat arvot: 1. Rohkeus – Keskipohjalainen on rohkea, yrittäjähenkinen ja uudistumiskykyinen kehittäjä, 2. Yhteisöllisyys – Keski-Pohjanmaa on hyvinvoivien ihmisten ja vahvan yhteisöllisyyden maakunta ja 3. Yhteistyö – Keski-Pohjanmaa on yhteistyön maakunta kansallisesti ja kansainvälisesti.

Keski-Pohjanmaan maakuntaohjelmaa täydentävät ja sen toimenpiteitä tarkentavat lisäksi useat maakunnalliset, Keski-Pohjanmaan liitossa valmistellut tai erilliset strategiat ja ohjelmat, kuten Keski-Pohjanmaan älykkään erikoistumisen strategia, osaamisstrategia 2020–2025 ja toimeenpanosuunnitelma, ilmastotiekartta 2035, kaivosalan teemaohjelma 2030, koronaselviytymissuunnitelma, matkailustrategia 2021–2025, kansainvälistymisstrategia, alueellinen liikennejärjestelmäsuunnitelma 2024, energiamurroksen edistämisen suunnitelma ja digitaalinen kompassi.

Älykkään erikoistumisen strategian keskiössä on alueen luonnonvarojen, energia-alan, kemian osaamisen sekä digitalisaation innovatiivinen yhdistäminen. AES:n painopisteet päivitettiin ja sovitettiin yhteen maakuntaohjelman tavoitteiden kanssa osana valmisteluprosessia kevään 2021 aikana. Maakunnassa on linjattu, että AES tarkistetaan ja päivitetään vähintään kahden vuoden välein.

Keski-Pohjanmaan älykkään erikoistumisen strategian (2023) painopisteet ja kärjet ovat:

Painopisteet:

- Luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen ja alkutuotanto
- Yritykset ja yrittäjyys
- Hyvinvointi, kulttuuri ja virkistys
- Kansainvälisyys

Kärjet:

- Energiamurros ja puhdas siirtymä
- Uudistuva osaaminen
- Älykäs digitalisaatio
- Kestävä matkailu.

Keski-Pohjanmaan maakuntaohjelman painopisteet nähdään edelleen keskeisinä ja relevantteina. Painopisteet tukevat maakunnan kehitystä ja ohjelmalle asetetut tavoitteet vastaavat tunnistettuihin tarpeisiin, mutta tiedonkeruuseen osallistuneiden tahojen mukaan tarve tarkemmalle priorisoinnille on kuitenkin olemassa.

Tiedonkeruuseen osallistuneiden tahojen mukaan maakuntaohjelman tavoitteiden laajuus ja priorisoinnin puute ovat tuoneet haasteita kokonaisuuden hallitsemiseen - joidenkin toimijoiden mielestä maakuntaohjelma ei ole riittävästi tukenut niiden tarpeita, mikä on vähentänyt motivaatiota osallistua ohjelman laatimiseen.

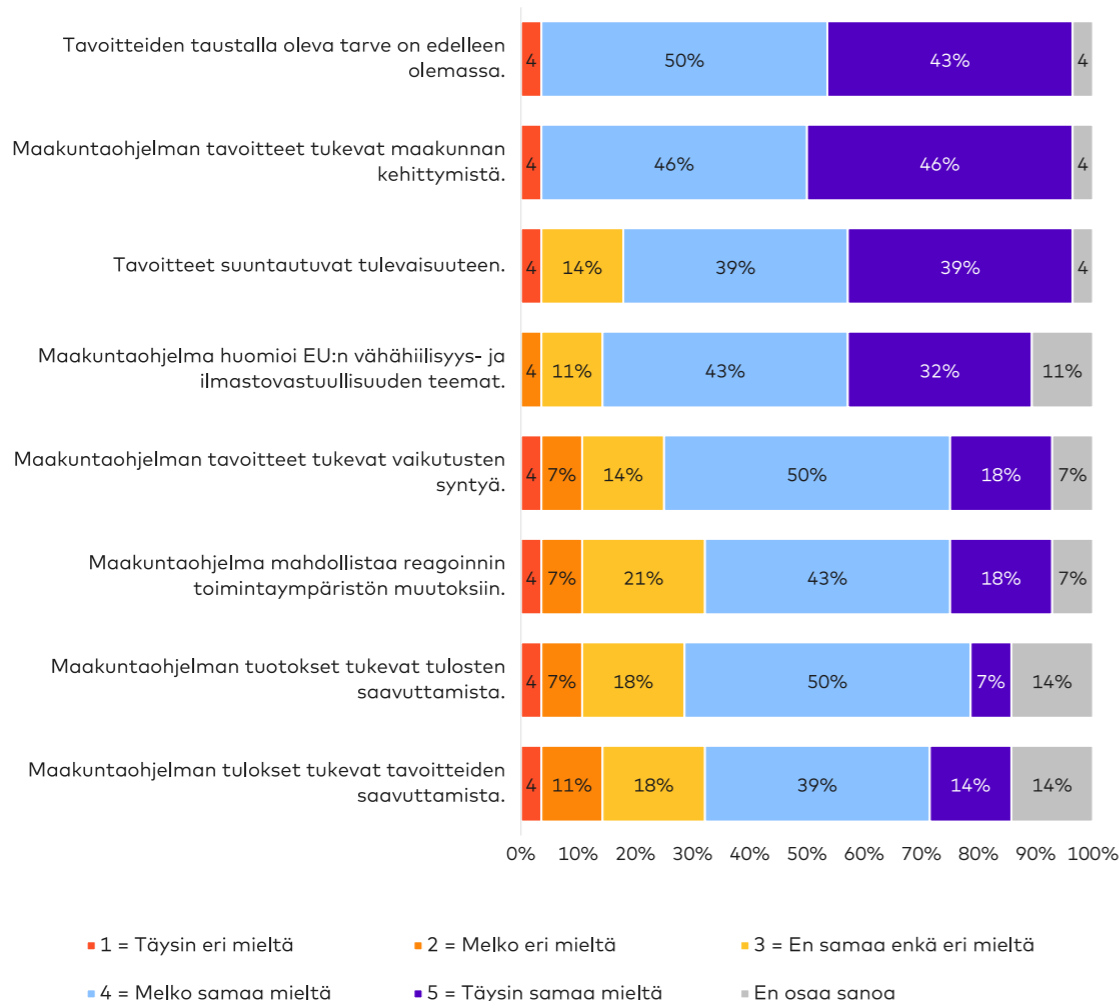
"Isossa kuvassa ohjelman tavoitteet on asetettu varsin oikein. On maakunnan toimijoiden asia osoittaa sitten kyvykkyyttä tarttua tavoitteisiin ja laittaa niitä käytäntöön. Maakuntaohjelman täytäntöönpanossa rahoittajan rooleissa on tärkeää, että ohjelmaa ja strategiaa seurataan, mutta kaikilta osin varsinkin ohjelmakauden aikana ja edetessä pidemmälle tietty reagoivuus ja herkkyys maailman muutoksille ja toimintaympäristössä tapahtuville muutoksilla (lainsäädäntö, yritysten tilanne, kuntien tilanne...) ei ole ehkä riittävän joustavaa."

Osaamisen kehittämisen painotus on koettu onnistuneeksi, sillä se vastaa yhä alueellisiin työvoiman osaamishaasteisiin siitä huolimatta, että ohjelman valmistelu tapahtui olosuhteissa, joissa esim. sodan vaikutuksia ja energiamurrosta ei voitu etukäteen ennustaa. Kilpailukyvyyn ja osaamisen linkittyminen toisiinsa on nähty perustelluksi, ja valinta painottaa näitä teemoja on ollut arvioiden mukaan onnistunutta elinkeinoelämän näkökulmasta. Saavutettavuus painopisteenä on koettu tärkeäksi ja ajankohtaiseksi, joskin etenkin alemman tieverkon kunnossapitoon ja parantamiseen tulisi kyselyyn vastanneiden tahojen mukaan kiinnittää aiempaa enemmän huomiota harvaan asutun maaseudun ja yritystoiminnan palvelemiseksi. Myös digitalisaation edistämisen suhteen tulee huolehtia, että kaikilla maakunnan asukkailla on mahdollisuus saada digitukea. Maakuntaohjelma sai tiedonkeruuseen osallistuneilta tahoilta kritiikkiä siitä, että ohjelmassa ja sen sisällöissä ei tuoda

kulttuurin merkitystä näkyviin niin kattavasti, kuin nähdään aiheelliseksi. ÄES:n tulisi tiedonkeruuseen osallistuneiden tahojen mukaan tiivistää "keihäänkärki"-aloihin, joihin alueelta löytyy riittävä yritysperusta ja kansallista tai kansainvälistä TKI-toimintaa.

Kyselyyn vastanneet tahot arvioivat Keski-Pohjanmaan maakuntaohjelmaa koskevia väittämiä melko positiivisesti. Enemmistö vastaajista arvioi tavoitteiden taustalla olevan tarpeen olevan edelleen olemassa ja tavoitteiden nähdään tukevan maakunnan kehittymistä. Vastaajista 75 % oli samaa mieltä siitä, että maakuntaohjelma on huomion EU:n vähähiilisyys- ja ilmastovastuullisuuden teemat painopisteissä ja niiden sisällöissä (kuva 8).

Arvioi seuraavia maakuntaohjelmaa koskevia väittämiä. (n=28)

Maakuntaohjelman sisällölliset uudistamistarpeet kohdentuvat kokonaisvaltaisesti yhteistyön ja yhteisen tekemisen kehittämiseen kaikkien maakunnan toimijoiden välillä. Verkostoyhteistyön merkitys on korostunut entisestään erilaisten hallinnollisten uudistusten, muutosten ja yllättävien kriisien (Venäjän hyökkäysota Ukrainaan) myötä. Osa haastateltavista näkee, että toimijoiden väliseen yhteistyöhön tulee aiempaa aktiivisemmin sitouttaa kaikki maakuntaohjelman kannalta keskeiset toimijat yrityksistä kolmannen sektorin toimijoihin asti.

Kansainvälisten työntekijöiden alueelle houkuttelu edellyttää lisää toimenpiteitä, etenkin asettumista vahvistavien toimenpiteiden osalta. Kotouttamisen tulisi tapahtua saumattomasti eri toimijoiden (oppilaitokset, yritykset ja kolmas sektori) yhteistyönä. On myös tärkeää reagoida nopeammin osaamistarpeiden muutoksiin, kuten vihreän siirtymän vaatimuksiin, jotta Keski-Pohjanmaan maakunta pystyy houkuttelemaan kansainvälisiä osaajia osaamistarpeiden pohjalta ja vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin parhaalla mahdollisella tavalla.

"Mistä lisää opiskelijoita, viime vuosi oli ennätysellisen pieni. Työvoima, opiskelijat, aina on se kysymys, saadaanko ulkomailta työvoimaa ja opiskelijoilta. Pitää olla työkaluna mukana, mutta jotain muutakin tehdä. Vai onko lopputuloksena oppilaitosten vähentyminen, kun niitä ei saada täytettyä. Tuleeko myöskään investointeja, jos meillä ei ole työvoimaa täyttää työpaikkoja investointien tuomiin paikkoihin."

Painopisteitä tulee kehittää myös kokonaisturvallisuuden kenttä (sotilaallinen ulottuvuus, huoltovarmuus, kansallinen turvallisuus, alueturvallisuus) huomioiden. Esimerkiksi huoltovarmuus linkittyy vahvasti ruoan ja biokaasun tuotantoon. Osa tiedonkeruuseen osallistuneista arvioi, että teollisuus-, energia- ja työvoimarakenteen muutoksiin kiinnitetään kiitettävästi huomiota tällä hetkellä, mutta kolmas sektori, hyvinvointi- ja terveyssektori sekä matkailu ja kulttuuri voisivat näkyä aiempaa vahvemmin maakuntaohjelman tavoitteissa ja toimenpiteissä.

Kuva 8. Arviot Keski-Pohjanmaan maakuntaohjelmaa koskevista väittämistä

3.2 Maakuntaohjelman tulokset ja alustavat vaikutukset

Keskeiset havainnot

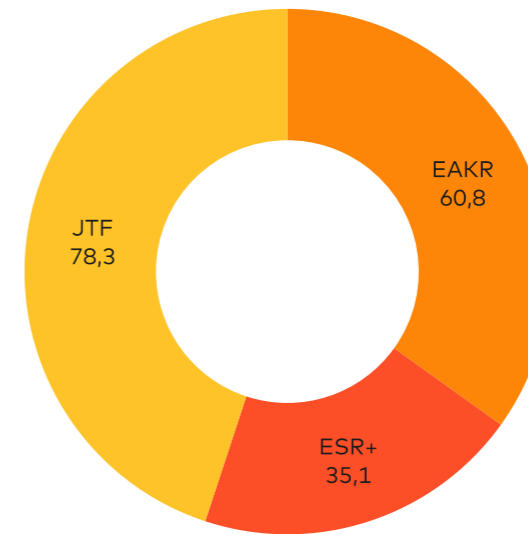
- » Maakuntaohjelma on onnistunut bio- ja kiertotalouden sekä kaivannaisteollisuuden kehittämässä, mikä näkyy myös vihreän siirtymän edistymisenä. Ohjelma on johdattanut maakuntaa kohti vastuullisuutta panostamalla investointeihin, tietoisuuden lisäämiseen ja osaamisen kehittämiseen.
- » Ohjelma on vahvistanut alueen kilpailukykyä tukemalla pk-yritysten kasvua, verkostoitumista ja uudistumista sekä edistämällä KIP-alueen ja akku- ja kaivosklusterin kasvua.
- » Saavutettavuutta on parannettu turvaamalla Kokkola-Pietarsaaren lentoaseman toimintaa, kehittämällä tietoliikenneyhteyksiä ja edistämällä liikennejärjestelyjä.

Keski-Pohjanmaan maakunnan yhteistyöryhmä hyväksyy vuosittain alueellisen alue- ja rakennepolitiikan ohjelmaa koskevan rahoitussuunnitelman, joka mahdollistaa maakuntaohjelmaa toteuttavien kehittämishankkeiden rahoittamisen.

Maakuntaohjelman mukaisia kehittämiskokonaisuuksia rahoitetaan sen lisäksi muilla olemassa olevilla kansallisilla ja kansainvälisillä rahoitusvälineillä. Vuosittain on käytettävissä pieni määrä kansallista alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman tukemisen määrärahaa (AKKE). Maaseudun kehittämistoimia rahoitetaan hanke- ja yritystukivaroin sekä maatilojen investointi- ja aloitustuilla EU:n maaseudun kehittämisen maatalousrahaston 2021–2027 varoista. Muita maakunnassa hyödynnettyjä rahoitusohjelmia ovat mm. Interreg-ohjelmat, Horisontti Eurooppa -ohjelma, Suomen Akatemia, Business Finland, Euroopan meri- ja kalatalousrahasto (EMKR) sekä muut kansalliset rahoituslähteet.

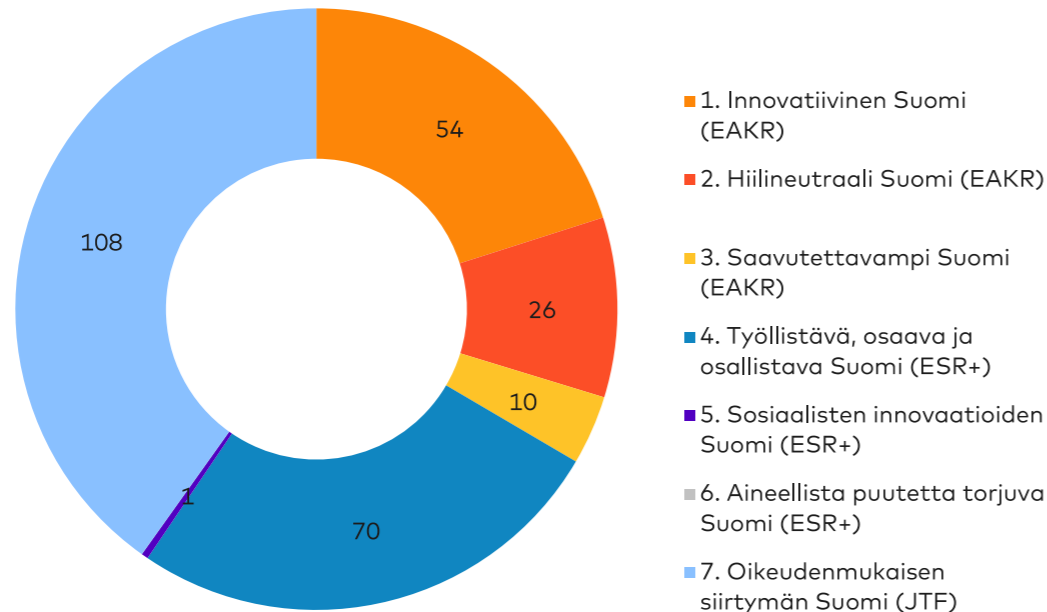
¹³ Lähde: EURA2021 EU:n alue- ja rakennepolitiikan hanketietopalvelu ohjelmakaudelle 2021–2027. Tiedot haettu 27.11.2024.

Suunniteltu EU ja valtion rahoitus (milj. €)

Kuva 9. EU-rakennerahastohankkeiden suunniteltu EU ja valtion rahoitus Keski-Pohjanmaalla 2021–2027¹³

Suunniteltu EU- ja valtion rahoitus (milj. €)

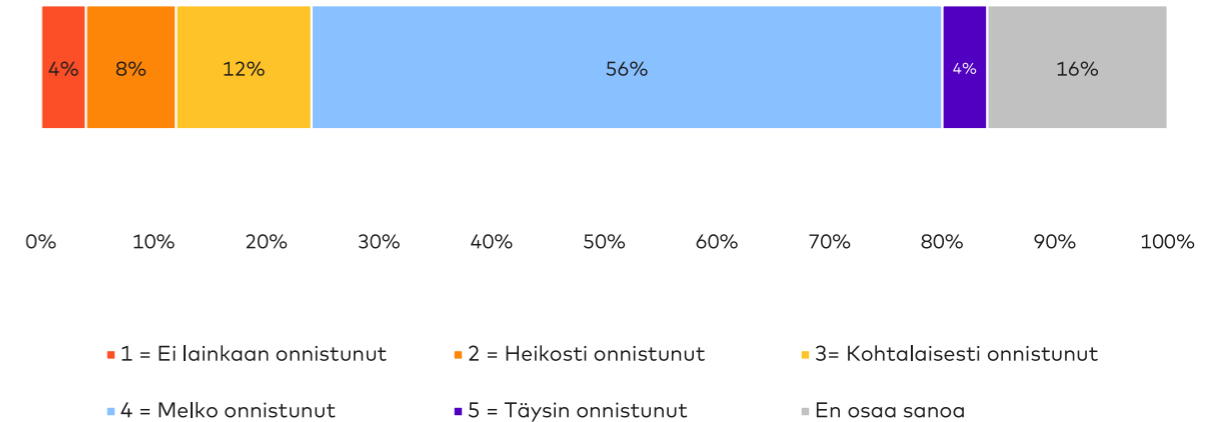

Kuva 10. EU-rakennerahastohankkeiden suunniteltu EU ja valtion rahoitus toimilinjoittain Keski-Pohjanmaalla¹⁴

Kyselyyn vastanneista tahoista 60 % arvioi, että rahoituksen kohdentuminen maakuntaohjelmassa on ollut onnistunutta. Hieman yli kymmenesosa (12 %) arvioi, että rahoituksen kohdentuminen ei ollut onnistunutta (kuva 11).

¹⁴ Lähde: EURA2021 EU:n alue- ja rakennepolitiikan hanketietopalvelu ohjelmakaudelle 2021–2027. Tiedot haettu 27.11.2024.

Arvioi rahoituksen kohdentumisen onnistuneisuutta: (n=25)

Kuva 11. Arviot rahoituksen kohdentumisen onnistumisesta Keski-Pohjanmaalla

Tiedonkeruuseen osallistuneiden tahojen mukaan maakuntaohjelma on vahvistanut Keski-Pohjanmaan edunvalvonnallisuutta koko maakunnassa. Maakuntaohjelman tavoiteasetanta on selkeytynyt edelleen – tavoitteiden ja rahoituksen yhteys on tunnistettu ja sitä on edelleen vahvistettu. Maakuntaohjelman ansiosta maakuntaa on johdettu kohti vihreän siirtymän kärkeä investoinneilla ja tietoisuuden ja osaamisen kehittämisellä. Kokonaisuudessaan maakuntaohjelma on vahvistanut vastuullisuuden näkökulmaa.

Keski-Pohjanmaan maakuntaohjelma on onnistunut nostamaan alueen strategiset kehityskohteet esiin ja viemään niitä käytännön tasolle. Pitkäjänteinen työ ja yhteistyö eri toimijoiden välillä ovat edelleen ratkaisevassa roolissa tavoitteiden

saavuttamisessa. Bio- ja kiertotalouden kokonaisuudet ovat vahvistuneet ja kaivannaisteollisuuden kehitystä on edistetty johdonmukaisesti. Myös TKI-infrastruktuurien parantamiseen ja koulutus- sekä tutkimusyhteistyön lisäämiseen on panostettu, mikä itsessään luo pohjaa innovaatioiden ja alueellisen osaamisen vahvistamiselle.

Tutkimus-, kehitys- ja innovaatioinfrastruktuurin kehittäminen on ollut keskeinen osa ohjelman osaamisen painopisteeseen kohdistuneista toimista. Ohjelmassa on pyritty vastaamaan alueellisiin osaamistarpeisiin tukemalla vihreän siirtymän ja muiden keskeisten teemojen edellyttämää osaamisen kehittämistä. Maakuntaohjelman keskeimpiä tuloksia tiedonkeruuseen osallistuneiden tahojen mukaan on bio- ja kiertotalouden kokonaisuuden vahvistuminen, jonka lisäksi myös kaivannaisteollisuutta on edistetty maakuntaohjelman myötä. Osaamista on kehitetty erityisesti pk-yritysten tarpeisiin, esimerkiksi lisäämällä tietoisuutta vihreästä siirtymästä ja aktivoimalla yrityksiä ympäristövastuullisiin toimenpiteisiin. Osaamispainopisteen edistäminen on kytkeytynyt myös alueen koulutusjärjestelmän saavutettavuuteen ja houkuttelevuuteen. Ohjelma pyrkii varmistamaan, että alueen oppilaitokset pystyvät vastaamaan sekä paikallisiin että kansainvälisiin tarpeisiin.

Kilpailukyvyyn kehittäminen on ollut ohjelman keskiössä, ja erityisesti pk-yritysten kasvuun, verkostoitumiseen ja uudistumiseen on kiinnitetty huomiota. Kokkolan suurteollisuusalueen (KIP) kilpailukykyä ja kasvua on tuettu, ja akku- ja kaivosklusterin toimintaedellytyksiä on pyritty varmistamaan pitkäjänteisesti. Ohjelman toimenpiteet ovat lisäksi edistäneet tietoisuutta ja aktivoineet pk-sektoria ympäristövastuullisiin toimiin, vaikka lainsäädännön haasteet ja rakenteelliset pullonkaulat ovat paikoittain hidastaneet prosessia.

Saavutettavuus-painopisteen edistäminen maakuntaohjelmassa näkyy panostuksina Kokkola-Pietarsaaren lentoaseman toiminnan turvaamiseen ja tietoliikenneyhteyksien kehittämiseen. Myös liikennejärjestelyt ovat edenneet, ja

ohjelma on tukenut uusiutuvan energian käytön edistämistä sekä kemianteollisuuden kehittämistä.

”Infraan liittyviä tuloksia, lentokentän säilyttäminen. Vihreän siirtymän eteneminen esim. akkuklusteri, kemianteollisuuden kehittyminen hankkeiden kautta, digitalisaation eteneminen.”

3.3 Maakuntaohjelman rooli ja merkitys osana aluekehittämisen ohjausjärjestelmää

Keskeiset havainnot

- » Keski-Pohjanmaan maakuntaohjelma toimii merkittävänä ohjaavana asiakirjana, joka luo suuntaviivoja maakunnan kehittämiselle ja edunvalvonnalle. Ohjelmaa yhteensovitetaan alueellisen maaseudun kehittämissuunnitelman ja ELY-keskusten tulossopimusten kanssa, ja se ohjaa hankkeiden valintoja tavoitteidensa mukaisesti.
- » Ohjelmassa on panostettu konkreettisiin toimiin vihreän siirtymän edistämiseksi. Toimenpiteet ovat lisänneet tietoisuutta ilmastovastuullisuudesta ja vahvistanut erityisesti biotalouden ja kiertotalouden roolia alueen kehityksessä.
- » Vaikka maakuntaohjelma tukee alueellisten ohjelmien toteuttamista ja maakunnallisten toimenpiteiden ohjaamista, sen vaikutukset koetaan usein ylätasoisiksi. Tämä on johtanut siihen, että vaikutusten näkyvyys kunta- ja yksilötasolla on jäänyt vähäiseksi.

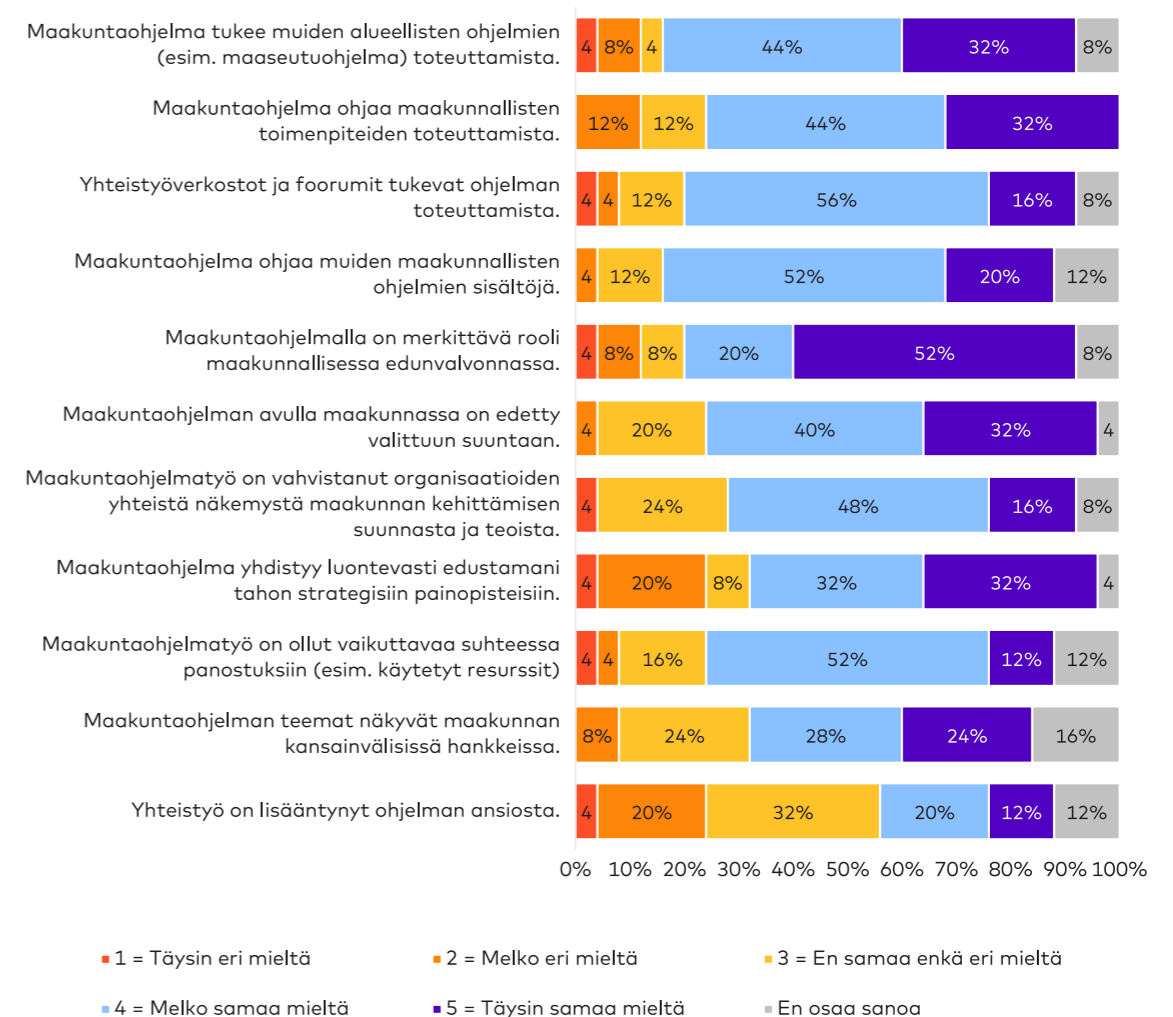
Keski-Pohjanmaan liiton roolina on koordinoida ja toimeenpanna maakuntaohjelmaa tiiviissä yhteistyössä sidosryhmien ja eri viranomaisten kanssa. Maakuntaohjelman alueellisen painoarvon vahvistamiseksi maakunnan yhteistyöryhmällä (MYR) ja sen sihteeristöllä on merkittävä toimenpiteitä ja rahoitusta suuntaava ja yhteensovittava rooli.

Tiedonkeruuseen osallistuneiden tahojen mukaan maakuntaohjelma luo suuntaviivoja tulevaisuuteen maakunnan kehittämisen näkökulmasta - ohjelmalla on yhteen kokoava ja merkittävä ohjaava rooli Keski-Pohjanmaan alueella. Maakuntaohjelmaa yhteensovitetaan alueellisen maaseudun kehittämisohjelman ja ELY-keskusten tulossopimusten kanssa. Maakuntaohjelma luo perustan maakunnan edunvalvonnalle ja vaikuttamiselle, jota tarkennetaan vuosittaisten kuntakierrosten yhteydessä. Ohjelman edunvalvonnalliset vaikutukset kohdentuvat mm. saavutettavuuden kehittämiseen (väylät, digitalisaatio). Maakuntaohjelma vahvistaa kansallisen aluepolitiikan rahoituksen osalta valittua toimintalinjaa ja luo mahdollisuuden esittää rahoitusinstrumenttien kohdentamista tavoitteita tukeviin hankkeisiin. Hankkeiden valinnoissa otetaan huomioon maakuntaohjelman tavoitteet.

EU:n vähähiilisyys- ja ilmastovastuullisuuden teemat on huomioitu painopisteiden sisältötavoitteissa. Ohjelmassa on panostettu vihreän siirtymän edistämiseen konkreettisilla toimenpiteillä, kuten investoinneilla ja pk-sektorin aktivoinnilla ympäristövastuullisiin toimiin, jonka myötä tietoisuus ilmastovastuullisuuden merkityksestä alueella on lisääntynyt ja vahvistanut erityisesti pk-yritysten valmiuksia vastata vihreän siirtymän vaatimuksiin. Ohjelma on vahvistanut bio- ja kiertotalouden roolia alueen kehittämisessä ja panostanut uusiutuvan energian käyttöön ja kehittämiseen.

Kyselyyn vastanneista tahoista 75 % oli samaa mieltä siitä, että maakuntaohjelma tukee muiden alueellisten ohjelmien toteuttamista. Yhtä suuri osuus arvioi maakuntaohjelman ohjaavan maakunnallisten toimenpiteiden toteuttamista. Sen sijaan 24 % vastaajista oli eri mieltä siitä, että maakuntaohjelma yhdistyisi luontevasti vastaajan edustaman tahon strategiaan painopisteisiin, tai että yhteistyö eri toimijoiden välillä olisi lisääntynyt ohjelman ansiosta (kuva 12).

Arvioi seuraavia maakuntaohjelman roolia ja vaikuttavuutta koskevia väittämiä. (n=25)

Kuva 12. Arviot Keski-Pohjanmaan maakuntaohjelman roolia ja vaikuttavuutta koskevista väittämissä

Osa tiedonkeruuseen osallistuneista arvioi, että maakuntaohjelman vaikutukset näyttäytyvät pääasiallisesti ylätasolla, jolloin vaikutusten havainnointi kunta- ja yksilötasolla jää suppeammaksi. Ohjelma vaikuttaa Keski-Pohjanmaan maakunnan elinvoiman ylläpitoon ja elinvoiman edistämiseen; ohjelma edustaa yhteistä näkökulmaa maakunnalle tärkeiksi katsottuihin asioihin. Maakuntaohjelmalla on ollut vaikutusta biotalouden vahvassa edistymisessä ja energiamurroksen investointien käynnistymisen tukemisessa. Maakuntaohjelma on vaikuttanut siihen, että hanketoiminta on kokonaisuudessaan yhtenäistynyt eri teemojen ympärillä.

3.4 Maakuntaohjelman laadinta, verkostot ja yhteistyö

Keskeiset havainnot

- » Maakuntaohjelmaa hyödynnetään organisaatioiden strategian pohjana, päätöksenteon tukena ja hankerahoituksen suuntaamisen välineenä. Ohjelma toimii myös verkostotoiminnan kehittämisen perustana, ja suurin osa tiedonkeruuseen osallistuneista tahoista katsoo maakunnan verkostojen tukevan ohjelman toteuttamista.
- » Ohjelman laadinta- ja toimeenpanoprosessia tulisi kehittää entistä osallistavammaksi, esimerkiksi houkuttelemalla mukaan nuoria, kuntapäittäjiä ja kansalaisia mukaan työhön sekä vahvistamalla pienempien yritysten roolia aluekehittämistyössä. Lisäksi tekoälyn hyödyntäminen ohjelman laadinnassa voisi tuoda uusia näkökulmia tulevaisuuden kehittämistarpeisiin.

Keski-Pohjanmaan maakuntaohjelman laadinta toteutettiin laajassa yhteistyössä ja kumppanuudessa maakunnan toimijoiden ja sidosryhmien kanssa. Sidoryhmiä osallistettiin valmisteluun työpajojen, seminaarien, teemakohtaisten työryhmätapaamisten, neuvottelujen ja keskustelujen avulla sekä kommentointimahdollisuudella luonnosvaiheen asiakirjoihin. Maakunnan tulevaisuuden näkymiä ja mahdollisia kehityskulkuja vuoteen 2040 hahmoteltiin skenaariotyön avulla yhteistyössä maakuntaliiton ja kuntien luottamushenkilöstöjohdon kanssa.

Keski-Pohjanmaan maakuntaohjelman 2022–2025 toteutumista seurataan sekä laadullisin että määrällisin indikaattorein. Laadullista seuranta toteutetaan maakuntaohjelmien kehittämisteemoihin ja läpileikkaaviin tavoitteisiin perustuvissa teemaryhmissä osana maakunnallista skenaario- ja ennakointityötä.

Teemakohtaiset työryhmät kootaan maakunnan keskeisistä julkisista, yksityisistä ja kolmannen sektorin toimijoista sekä viranomais- ja rahoittajatahoista.

Teemaryhmien koordinoituvastuu on Keski-Pohjanmaan liitolla. Teemaryhmien työtapana ovat kokoukset, teemapohjaiset työpajat ja seminaarit useimmiten noin 2–3 kertaa vuodessa. Maakuntaohjelmakaudella 2022–2025 teemaryhmät ovat: osaava työvoima, TKI ja älykäs erikoistuminen, elinvoima ja saavutettavuus, maaseutu sekä ennakointi ja tilannekuva.

Teemaryhmien lisäksi määrällistä seuranta toteutetaan työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämän aluekehityksen määrällisen tilannekuvan mittaristoon perustuvilla sekä maakunnan älykkään erikoistumisen strategian painopisteisiin ja muihin maakuntaohjelman keskeisiin painopisteisiin ja kehittämistavoitteisiin perustuvilla mittareilla. Seurantamittarit jakautuvat yleisiin sekä painopisteiden omiin mittareihin. Sekä laadullista ja että määrällistä seurantatietoa maakuntaohjelman toteutumisesta antavat myös säännöllisesti koottavat raportit alue- ja rakennepolitiikan ohjelmasta rahoitetuista hankkeista, niiden teemoista ja rahoituksesta.

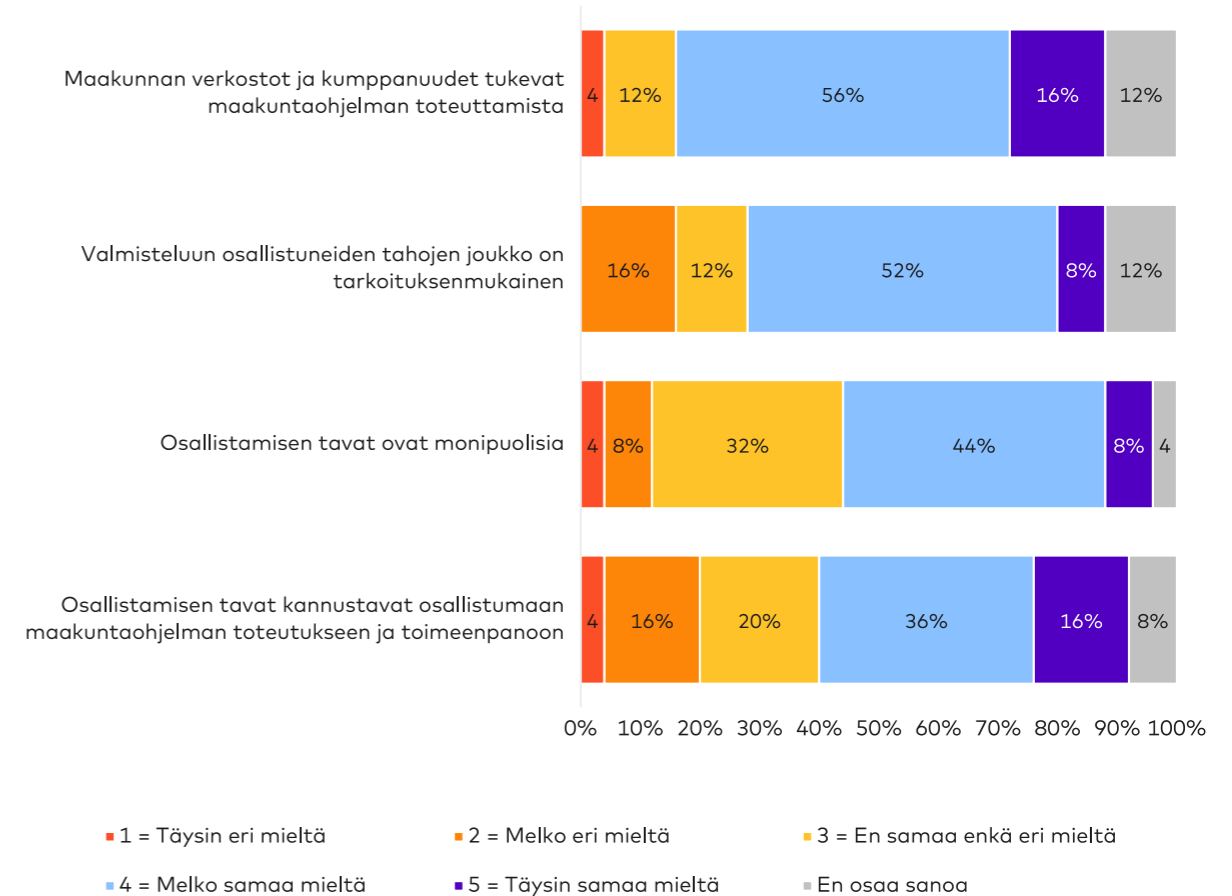
”Mielestäni toteutettu toimintamalli/laadintaprosessi on ollut toimiva. Enemmän sitoutumista eri toimijoilta ja rohkeita uusia nostoja työstövaiheessa, jotta tunnustetaan tulevaisuuden näkymiä ja kehittämiskohteita.”

Maakuntaohjelma toimii tiedonkeruuseen osallistuneiden tahojen työssä monipuolisena työkaluna. Ohjelmaa käytetään organisaatioiden strategian pohjana ja tukena strategisen tason linjausten yhteneväisyyden varmistamiseksi. Ohjelmaa

hyödynnetään myös luottamustoimissa päätöksenteon perusteluina, toimintaa ohjaavana kehikkona sekä hankerahoituksen suuntaamisen välineenä. Lisäksi maakuntaohjelma tarjoaa lähtökohdan verkostotoiminnalle ja sen kehittämiseksi.

Kyselyyn vastanneista tahoista 72 % oli samaa mieltä siitä, että maakunnan verkostot ja kumppanuudet tukevat maakuntaohjelman toteuttamista. Myös valmisteluun osallistuneiden tahojen joukko koettiin olleen tarkoituksen mukainen (60 %). Viidennes kyselyyn vastanneista (20 %) oli eri mieltä siitä, että osallistamisen tavat kannustavat osallistumaan maakuntaohjelman toteutukseen ja toimeenpanoon (kuva 13).

Arvioi seuraavia maakuntaohjelman toteutukseen liittyviä väittämiä. (n=25)

Kuva 13. Maakuntaohjelman toteutus ja osallistaminen Keski-Pohjanmaalla

Maakuntaohjelman toteutuksessa yhteistyön onnistumista on tukenut toimijoiden sitoutuminen, avoin viestintä, jatkuva arviointi ja eri toimijoiden aktiivinen osallistaminen. Kuntakierrokset ja Totsu-työryhmät on koettu keskeisiksi ja hyödyllisiksi yhteistyön muodoiksi, jotka tarjoavat mahdollisuuksia verkostoitumiseen,

kokemusten jakamiseen ja yhteistyöhankkeiden kehittämiseen. Tiedonkeruuseen osallistuneiden tahojen mukaan yhteistyön kehittämisessä tulisi panostaa tiiviimpään epäviralliseen yhteistyöhön maakuntaliiton kanssa, teemaryhmien uudelleen kokoamiseen ja kansalaisten tiedottamiseen yhteistyön hyödyistä. Erityisesti pienempien yritysten roolia aluekehittämistyössä tulisi vahvistaa, jotta yhteistyö kattaisi laajemmin maakunnan toimijakentän.

"Alkuvaihesuunnitteluun lisää silmiä, korvia ja sydämiä."

Maakuntaohjelman laadinta- ja toimeenpanoprosessia tulisi kehittää vieläkin osallistavammaksi ja tulevaisuuteen suuntaavammaksi. Tiedonkeruuseen osallistuneet tahot nostavat kehittämis ehdotuksiksi mm. tekoälyn hyödyntämisen ohjelman laadinnan tukena, nuorten ja kuntapäätäjien aktiivisemmän houkuttelun mukaan valmistelutyöhön sekä kansalaisten laajemman kuulemisen maakunnassa. Lisäksi eri toimijoiden sitoutumista tulisi vahvistaa ja kannustaa toimijoita tuomaan uusia ideoita ja nostoja esiin työstövaiheessa, jotta tulevaisuuden näkyymiin ja kehittämiskohtiin voidaan reagoida ja tarttua entistä paremmin.

3.5 Yhteenveto ja suositukset jatkokon

Keski-Pohjanmaan maakuntaohjelman painopisteet nähdään edelleen keskeisinä ja relevantteina. Painopisteet tukevat maakunnan kehitystä ja vastaavat tunnistettuihin tarpeisiin, mutta painopisteiden tavoitteiden parempaa priorisointia kaivataan, jotta tulokset ja vaikutukset olisivat entistä laajempia. Tiedonkeruuseen osallistuneiden tahojen mukaan ohjelman tavoitteiden laajuus ja priorisoinnin puute ovat tuoneet haasteita kokonaisuuden hallitsemiseen. Osa alueen toimijoista arvioi, että maakuntaohjelma ei ole riittävästi tukenut heidän tarpeitaan, mikä on osaltaan vähentänyt motivaatiota osallistua ohjelman laatimiseen.

Osaamisen kehittämisen painotus on koettu onnistuneeksi, sillä se vastaa yhä alueellisiin työvoiman osaamishaasteisiin toimintaympäristön rajuista muutoksista huolimatta. Kilpailukyvyyn ja osaamisen linkittyminen toisiinsa on nähty perustelluksi, ja valinta painottaa näitä teemoja on ollut arvioiden mukaan onnistunut elinkeinoelämän näkökulmasta. Myös saavutettavuus painopisteenä on koettu tärkeäksi ja ajankohtaiseksi, joskin etenkin alemman tieverkon kunnossapitoon ja parantamiseen tulisi kiinnittää aiempaa enemmän huomiota harvaan asutun maaseudun ja yritystoiminnan palvelemiseksi (pätee myös digitalisaatioon ja digitukeen).

Maakuntaohjelman tuloksiksi nähdään bio- ja kiertotalouden kokonaisuuden vahvistuminen ja kaivannaisteollisuuden edistymisen. Ohjelman ansiosta myös TKI-infrastruktuuria on parannettu, koulutus- ja tutkimusyhteistyötä lisätty sekä kilpailukykyä kehitetty (pk-yritysten kasvu, verkostoituminen ja uudistuminen, KIP-alueen kilpailukyvyyn ja kasvun mahdollistaminen, akku- ja kaivosklusterin toimintaedellytysten varmistaminen). Saavutettavuuden osalta maakuntaohjelman tuloksiksi nähdään Kokkola-Pietarsaaren lentoaseman toiminnan turvaaminen ja tietoliikenneyhteyksien kokonaisvaltainen parantaminen.

Teollisuus-, energia- ja työvoimarakenteen muutoksiin kiinnitetään kiitettävästi huomiota tällä hetkellä, mutta kolmas sektori, hyvinvointi- ja terveyssektori sekä matkailu ja kulttuuri voisivat näkyä aiempaa vahvemmin maakuntaohjelman tavoitteissa ja toimenpiteissä. Ohjelman painopisteitä tulee kehittää myös kokonaisturvallisuuden kenttä (sotilaallinen ulottuvuus, huoltovarmuus, kansallinen turvallisuus, alueturvallisuus) huomioiden; esim. huoltovarmuus linkittyy vahvasti ruoan tuotantoon ja biokaasun tuotantoon. Älykkään erikoistumisen strategiaa tulisi tiivistää "keihäänkärki"-aloihin, joihin alueelta löytyy riittävä yritysperusta ja kansainvälistä TKI-toimintaa.

Maakuntaohjelmalla on yhteen kokoava ja merkittävä ohjaava rooli.

Maakuntaohjelma luo perustan maakunnan edunvalvonnalle ja vaikuttamiselle, jota

tarkennetaan vuosittaisten kuntakierrosten yhteydessä; ohjelman edunvalvonnalliset vaikutukset kohdentuvat mm. saavutettavuuden kehittämiseen (väylät, digitalisaatio). Maakuntaohjelma vahvistaa kansallisen aluepolitiikan rahoituksen osalta valittua toimintalinjaa ja luo mahdollisuuden esittää rahoitusinstrumenttien kohdentamista tavoitteita tukeviin hankkeisiin. Hankkeiden valinnoissa otetaan huomioon maakuntaohjelman tavoitteet.

Maakuntaohjelman ansiosta maakuntaa on johdatettu kohti vihreän siirtymän kärkeä investoinneilla ja tietoisuuden ja osaamisen kehittämisellä.

Kokonaisuudessaan maakuntaohjelma on vahvistanut vastuullisuuden näkökulmaa. Maakuntaohjelmalla on ollut vaikutusta biotalouden vahvassa edistymisessä ja energiamurroksen investointien käynnistymisen tukemisessa. Ohjelma vaikuttaa Keski-Pohjanmaan maakunnan elinvoiman ylläpitoon ja elinvoiman edistämiseen; ohjelma edustaa yhteistä näkökulmaa maakunnalle tärkeiksi katsottuihin asioihin. Maakuntaohjelma on vaikuttanut siihen, että hanketoiminta on yhtenäistynyt eri teemojen ympärillä.

Maakuntaohjelman sisällölliset uudistamistarpeet kohdentuvat kokonaisvaltaisesti yhteistyön ja yhteisen tekemisen kehittämiseen kaikkien maakunnan toimijoiden välillä. Verkostoyhteistyön merkitys on korostunut, ja siihen on syytä ottaa mukaan myös kolmas sektori ja muodostaa uusia, innovatiivisia alliansseja eri toimijoiden välille. Kansainvälisten työntekijöiden alueelle houkuttelu vaatisi lisää toimenpiteitä, etenkin asettumista vahvistavien toimenpiteiden osalta. Kotouttamisen tulisi tapahtua saumattomasti eri toimijoiden (oppilaitokset, yritykset ja kolmas sektori) yhteistyönä.

SUOSITUKSET

Suositus 1. Maakuntaohjelman painopisteitä tulee pyrkiä priorisoimaan vielä tarkemmin, jotta tavoitteet ovat paremmin hallittavissa ja vaikuttavuus laajempaa.

Tarkempi priorisointi vahvistaisi ohjelman kykyä vastata monipuolisesti alueen eri toimijoiden tarpeisiin ja lisäksi heidän motivaatiotaan osallistua ohjelman toteutukseen.

Suositus 2. Maakuntaohjelmassa tulee huomioida kulttuurin, matkailun, hyvinvointi- ja terveyssektorin sekä kokonaisturvallisuuden kulmat. Vaikka teollisuus- ja energiasektoreita on tuettu kiitettävästi maakunnan vahvuudet huomioiden,

ohjelmassa tulee huomioida myös hyvinvointi- ja terveyssektorin, matkailun ja kulttuurin tuomat mahdollisuudet ja tätä kautta mahdollistaa uusien toimijoiden aktiivinen osallistuminen ohjelman laadintaan ja toimeenpanoon. Painopisteiden sisällöissä tulee huomioida myös kokonaisturvallisuus toimintaympäristön muutoksiin varautuen.

Suositus 3. Kansainvälisen työvoiman houkuttelua ja kotouttamista tulee vahvistaa saumattomalla yhteistyöllä oppilaitosten, yritysten ja kolmannen sektorin välillä.

Alueen osaamistarpeisiin tulee vastata tehokkaammin, etenkin vihreän siirtymän ja muiden tulevaisuuden teemojen edellyttämällä osaamisen kehittämisellä. Nopea reagointi osaamistarpeiden muutoksiin on välttämätöntä maakunnan kilpailukykyyn ja elinvoiman ylläpitämiseksi.

4 Lapin maakuntaohjelman arviointi

Tässä luvussa tarkastellaan Lapin eli Lappi-sopimuksen maakuntaohjelman tavoitteiden ja painopisteiden kohdentumista, maakuntaohjelman tuloksia ja alustavia vaikutuksia ja roolia ja merkitystä osana aluekehittämisen ohjausjärjestelmää. Näiden lisäksi esitetään kehittämissuosituksia tulevan ohjelman valmistelun tueksi.

4.1 Tavoitteiden ja painopisteiden kohdentuminen

Keskeiset havainnot

- » Lappi-sopimuksen painopiste- ja tavoitevalinnat nähdään pääosin onnistuneina. Lappi-sopimuksen strategiset painopisteet kuvaavat hyvin maakunnan identiteettiä, elinkeinopainotuksia ja erityispiirteitä, kuten arktista osaamista, matkailua, vähähiilisyttä ja saamelaiskulttuuria.
- » Lappi-sopimuksen painopisteiden ja tavoitteiden taustalla oleva tarve on yhä ajankohtainen ja painopisteet nähdään onnistuneina. Toimintaympäristön muutokset, kuten muuttuneet geopoliittiset ja taloudelliset olosuhteet sekä hallinnolliset uudistukset, korostavat kuitenkin tarvetta maakuntaohjelman joustavuuden lisäämiselle, jotta ohjelmakaudella voidaan reagoida paremmin toimintaympäristön muutoksiin.
- » Painopisteitä ja tavoitteita olisi hyvä jatkossa karsia ja kohdentaa selkeämmin Lapin erityisosaamisiin.

Lappi on maapinta-alaltaan suurin ja pohjoisin Suomen maakunnista. Lapin maakunnassa asuu 176 150 henkilöä¹⁵. Maakuntakeskus on 65 286 asukkaan Rovaniemi. Lapin maakuntaliittoon kuuluu kaikkiaan 21 kuntaa. Maakunta tunnetaan

¹⁵ ¹⁵ Tilastokeskus: Väestö: Lappi. 31.12.2023.

erityisesti arktisista luonnonvaroistaan, ainutlaatuisesta luonnostaan sekä teräs-, metalli- ja kaivosteollisuuden, uusiutuvan energian ja matkailun elinkeinopainotuksistaan. Lisäksi Lappi on Suomen ainoa saamelaisten kotiseutualue ja saamelaiskulttuurin ja -kielen ylläpitäminen on tärkeä osa Lapin identiteettiä. Maakunnan keskeisiä kehittämistavoitteita ovat esimerkiksi ilmastonmuutokseen sopeutuminen, liikenneyhteyksien ja palveluiden saavutettavuuden parantaminen sekä vihreän siirtymän ja kestävä matkailun edistäminen.

Lapin maakuntaohjelman eli Lappi-sopimuksen 2022–2025 strategiset painopisteet ovat:

1. Arktinen talous ja teollisuus kasvavat kestävästi uudistumalla
2. Väestökehityksen ja työvoiman riittävyyden haasteet hallintaan
3. Osaamisen kehittäminen vastaamaan toimintaympäristön nopeita muutoksia
4. Elinympäristön laatu, hyvinvointi ja peruspalvelut hyvän elämän osatekijöinä
5. Ilmastonmuutoksen hillitseminen ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen
6. Hyvä saavutettavuus kilpailukyvyyn ja kasvun mahdollistajana
7. Saamelaiskulttuurin elinvoimaisuus

Maakuntaohjelman läpileikkaavia teemoja ovat lisäksi:

1. Yhdenvertaisuus ja osallisuus
2. Kansainvälisyys ja arktisuus
3. Digitalisaatio
4. Veto- ja pitovoima
5. Kestävä kehitys, vihreä siirtymä ja Green Deal
6. Hyvinvointi ja turvallisuus

Strategisia painopisteitä ja läpileikkaavia teemoja on tarkennettu painopistekohtaisilla kehittämistavoitteilla ja toimenpiteillä. Lapin visio vuodelle 2025 on *"Älykäs ja kansainvälinen Lappi on arktinen edelläkävijä. Rakennamme maailman puhtaimmassa maakunnassa kestävää kilpailukykyä, hyvinvointia ja menestystä. #RakkaudestaLappiin."*

Lappi-sopimus sisältää lisäksi tulevaisuustarkastelun sekä aluerakennevision eli yhteisen tahtotilan vuodesta 2040 eteenpäin. Vuosien 2022–2025 painopiste- ja tavoitevalinnat ovat linjassa skenaarioiden pohjalta tunnistettujen pitkän aikavälin välttämättömien toimenpiteiden kanssa, joita ovat:

1. Kansainvälisyyden entistä vahvempi hyödyntäminen: Monikulttuuriset mahdollisuudet
2. Arktisen osaamisen tuotteistaminen: Haastavat olosuhteet vientituotteeksi
3. Veto- ja pitovoimatekijät: Hyvää lappilaista elämää
4. Kestävyydestä kilpailuetua: Kohti hiilineutraalia Lappia
5. Digitaalinen saavutettavuus: Tasa-arvoinen digiloikka.

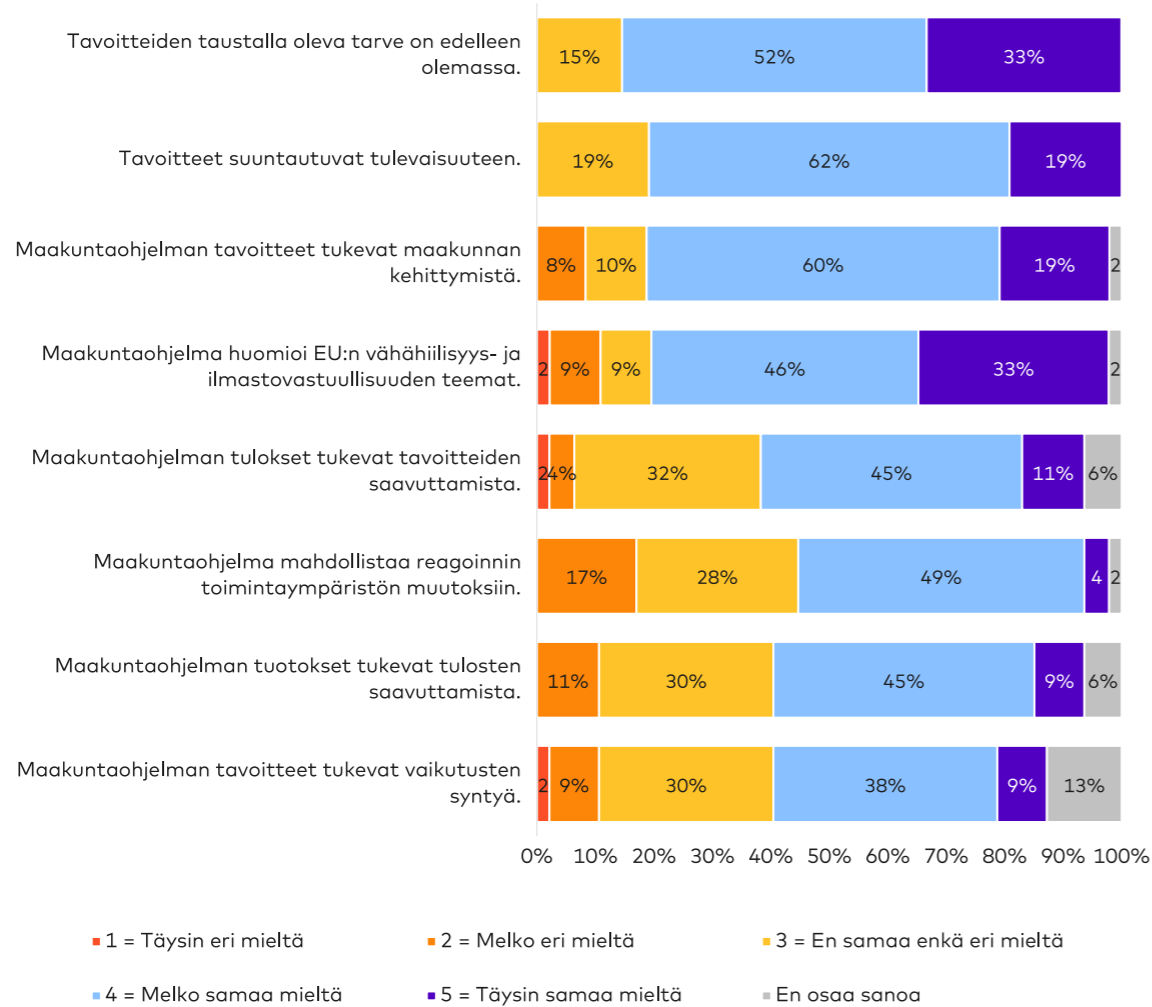
Lapin maakuntaohjelmaa täydentävät useat muut strategiat ja ohjelmat kuten Lapin älykkään erikoistumisen strategia 2023–2027, Lapin Green Deal -tiekartta, Lapin Digiohjelma, Lapin maakunnallinen turvallisuussuunnitelma 2020–2023, Lapin hyvinvointiohjelma 2025 ja Lapin maahanmuuttostrategia 2030+.¹⁶

Lappi-sopimuksen painopiste- ja tavoitevalinnat nähdään pääosin onnistuneina. Painopisteissä tuodaan hyvin esille maakunnan erityispiirteitä, kuten Lapissa painottuvaa kansainvälistä matkailua, arktista osaamista, taloutta ja teollisuutta, vähähiilisiä ja kiertotalouden ratkaisuja sekä saamelaiskulttuuria. Lappi-sopimus esittää strategiset painopisteet ja tavoitteet selkeästi, ymmärrettävästi ja visuaalisesti miellyttävässä muodossa. Maakunnan toimijat voisivat hyötyä kuitenkin myös tiiviimmästä, infografiikkamaisesta esityksestä, joka tiivistäisi painopisteet, tavoitteet ja toimenpiteet helposti hahmotettavaksi kokonaisuudeksi.

Painopisteiden selkein kehittämistarve on arvioinnissa kuultujen mukaan painopisteiden karsiminen ja terävöittäminen sekä profiloituminen vielä tarkemmin maakunnan erityisosaamisiin ja kärkialoihin. Vaikka myös nykyistä ohjelmaa pidetään selkeänä ja Lapin näköisenä, painopisteitä ja tavoitteita on monien mielestä liikaa. Kärkialojen lisäksi ohjelmassa tulee kuitenkin myös tuoda esille maakunnan kehittämiskohteita, joita tiedonkeruussa kuultujen mukaan ovat esimerkiksi yritysten kasvun ja kilpailukyvyn tukeminen, osaavan työvoiman houkuttelu, kansainvälisyyden vahvistaminen, hyvinvoinnin edistäminen, ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja vihreä siirtymä, saavutettavuuden parantaminen sekä TKI-osaamisen kehittäminen. Kehittämiskohteet näkyvät myös nykyisen Lappi-sopimuksen sisällöissä.

¹⁶ Muut strategisia ohjelmat: <https://www.lapinliitto.fi/aluekehitys/muut-strategiset-ohjelmat/>

Arvioi seuraavia maakuntaohjelmaa koskevia väittämiä (n=48)

Kuva 14. Arviot Lapin maakuntaohjelmaa koskevista väittämistä

Ohjelman laajuus nähdään toisaalta myös vahvuutena, sillä se tarjoaa liikkumavaraa toteuttajille ja mahdollistaa täsmennyksiä toimialakohtaisilla ohjelmilla ja tiekartoilla. Laajuuteen vaikuttavat myös Lapin maakunnan laaja pinta-ala, heterogeenisyys sekä kulttuuriset ja alueelliset erityispiirteet, joita ohjelma pyrkii sovittamaan yhteen.

"Nykyinen maakuntaohjelma on ehkä turhankin laaja, toki se antaa liikkumavaraa, mutta joskus tuntuu, että ohjelmaan halutaan saada kaikki mahdolliset asiat."

"Maakuntaohjelma antaa yleiset raamit ja kehityksen suunnan, sekä lähtökohdat edunvalvonnalle. Tarkempia tavoitteita ja toimenpiteitä tulisi kuvata ala-strategioissa ja ohjelmissa."

"Vähemmän on enemmän eli keskittyminen tärkeimpiin tavoitteisiin. Rajaaminen on hankalaa, koska Lapissa on paljon erilaisia intressejä, jotka kuitenkin halutaan näkyviin."

"Kehittämistarve: suunnata hankkeita vahvemmin Lappi-sopimuksen pohjalta, erit. niihin teemoihin, joissa eniten kehittämistarvetta."

Lappi-sopimuksen painopisteiden ja tavoitteiden taustalla oleva tarve on yhä ajankohtainen, mutta ohjelman kykyä reagoida muutoksiin voisi vahvistaa.

Maakunnan toimijoille kohdennettuun kyselyyn vastanneista lähes viidesosa kokee, ettei ohjelma riittävästi mahdollista sopeutumista muutoksiin. Ohjelmakauden aikana on tapahtunut poikkeuksellisia toimintaympäristön muutoksia, kuten Venäjän hyökkäyssota ja sen myötä muuttunut geopoliittinen ja turvallisuustilanne, joita ei voitu ennakoida ohjelmaa laadittaessa. Nämä tapahtumat ovat kuitenkin vaikuttaneet kaikkiin maakuntiin, korostaen erityisesti pohjoisen ja itäisen Suomen merkitystä kansallisella tasolla sekä lisänneet turvallisuuden ja huoltovarmuuden teemojen tärkeyttä. Tiedonkeruussa kuullut tahot uskovat, että muutokset voivat

myös luoda uusia mahdollisuuksia Lapin elinkeinoelämälle ja työmarkkinoille. Näitä mahdollisuuksia voitaisiin huomioida vahvemmin tulevilla ohjelmissa.

”Venäjän hyökkäyssodan seuraukset ovat näkyvillä Lapissakin, joskin taloudelliset vaikutukset ovat jääneet pienemmiksi esim. Itä-Suomeen verraten. Ohjelman arvioinnissa haasteena erottaa syy ja seurausmekanismi: isoissa äkillisissä muutoksissa pitkäkestoinen ohjelmatyö on haastavaa.”

Nopeasti muuttuva toimintaympäristö korostaa tarvetta kehittää maakuntaohjelmaa joustavammaksi ohjelmakauden aikana tapahtuvien muutosten huomioimiselle. Lisäksi tulevat hallinnolliset uudistukset, kuten TE24-, aluehallinto- ja sote-uudistukset, edellyttävät toimijoiden roolien selkeyttämistä ja ylimaakunnallisen yhteistyön vahvistamista. Kansainvälistä yhteistyötä, erityisesti Pohjoismaiden kanssa, tulisi kehittää aktiivisemmin.

Lappi-sopimus ja älykkään erikoistumisen strategia ohjaavat rinnakkain maakunnan aluekehityksen painopisteitä ja suuntaa. Älykkään erikoistumisen strategia uudistettiin Lappi-sopimuksen jälkeen ja astui voimaan maaliskuussa 2023. ÄES:llä tavoitellaan maakunnallista erikoistumista ja panostuksia kehittämistoimintaan, jolla Lappi haluaa erottua muista alueista kansallisesti ja kansainvälisesti. Lapin älykkään erikoistumisen strategian 2023–2027 painopistealueet ovat:

1. Kiertotalous kestävän kasvun perustana
2. Hyvinvointi- ja elämispalveluita luonnosta
3. Uusiutuvan energian ratkaisut omavaraisuuden edistäjänä
4. Teknologiat kestävän tuotannon ja palvelun uudistajana

Älykkään erikoistumisen strategian painopisteitä täydentäviä elementtejä ovat:

1. Osaaminen, tutkimus ja kehitys
2. Elinkeinojen uusiutuminen
3. Kansainvälinen yhteistyö

Älykkään erikoistumisen strategian ja sen kärkien toteutumista ei erikseen arvioitu, mutta arvioinnin tiedonkeruun perusteella kärjistä erityisesti kiertotaloutta, uusiutuvaa ja omavaraisuutta tukevaa energiantuotantoa on ohjelmakaudella kehitetty. Myös hyvinvointiin ja elämispalveluihin liittyvää kärkeä on kehitetty panostamalla matkailuun. Joidenkin sidosryhmien mukaan älykkään erikoistumisen strategian ja maakuntaohjelman tavoitteita voitaisiin sovittaa tiiviimmin yhteen ja tuoda ÄES kärjet vahvemmin osaksi maakuntaohjelmaa, vaikka tätä haastaa asiakirjojen eriaikaisuus, sillä uusi älykkään erikoistumisen strategia muotoillaan vasta maakuntaohjelman valmistelun jälkeen.

4.2 Maakuntaohjelman tulokset ja alustavat vaikutukset

Keskeiset havainnot

- » Lappi-sopimuksen tuloksina pidetään rahoituksen ohjaamista ohjelman painopisteiden mukaisiin hankkeisiin, maakunnan laajuisia strategioita ja suunnitelmia, uusia toimintamalleja sekä uusia yhteistyöverkostoja maakunnan sisällä, ylimaakunnallisesti ja kansainvälisesti.
- » Ohjelmakauden aikana on saavutettu myönteistä kehitystä erityisesti työllisyyden, arktisen teollisuuden, matkailun, liikenteen saavutettavuuden, uusiutuvan ja omavaraisen energiantuotannon ja kiertotalouden teemojen edistämiseksi.
- » Kehitystä Lapissa tulisi tiedonkeruussa kuultujen mukaan suunnata jatkossa osaavan työvoiman houkuttelemiseen ja kansainväliseen rekrytointiin, koulutuksen ja innovaatiotoiminnan vahvistamiseen, vihreiden investointien lisäämiseen, luonnon monimuotoisuuden suojelemiseen ja ilmastonmuutokseen sopeutumiseen sekä infrastruktuurin, palveluiden ja liikenteen saavutettavuuden parantamiseen harvaan asutuilla alueilla.

Lappi-sopimus on arviointiin osallistuneiden mukaan vaikuttanut maakunnan kehitykseen konkreettisimmin kohdentamalla rahoitusta ohjelman painopisteiden

mukaisiin toimenpiteisiin ja hankkeisiin. Muita tuloksia ovat uudet toimintamallit, strategiat, suunnitelmat ja yhteistyöverkostot. Sidosryhmien mainitsema toimintamalleja ja strategisia asiakirjoja ovat esimerkiksi sosiaalinen kädenjälki -toimintamalli, Lapin Green Deal -tiekartta, Pohjoinen ohjelma, osaavan työvoiman saatavuuden toimenpideohjelma ja Lapin liiton edunajamissuunnitelma.

Lappi-sopimuksen painopisteissä on saavutettu merkittävää edistystä erityisesti työllisyyden, uusiutuvan energian, kiertotalouden, matkailun ja arktisen teollisuuden kehittämisessä. Lapin brändityö, liikenteen saavutettavuus ja matkailu ovat kehittyneet, esimerkiksi liikennestrategian päivityksen ja New North -hankkeen myötä. Lapissa on myönnetty rahoitusta matkailuhankkeisiin muita Suomen maakuntia enemmän. Väestökehityksen ja työvoiman riittävyyden haasteiden on pyritty vastaamaan muun muassa vahvistamalla Lapin veto- ja pitovoimaa sekä hybridityön edellytyksiä. Lisäksi kilpailukykyä ja kasvun tukemiseksi lentoliikenneyhteyksiä ja infrastruktuuria on kehitetty.

Vähähiilisyiden ja ilmastovastuullisuuden teemoja on huomioitu kohdistamalla investointeja ja kehittämistoimenpiteitä kiertotaloutta ja vihreää siirtymää edistäviin hankkeisiin. Lappi on vahvistunut etenkin uusiutuvan energiatuotannon edelläkävijänä. Vihreä siirtymä on toimijoiden mukaan edistynyt esimerkiksi Lapin Green Deal-tiekartan, vihreän siirtymän jaoston sekä ilmastohankkeiden ja -koulutusten myötä. Ohjelmakaudella on myönnetty noin 20,3 miljoonaa euroa EAKR-rahoitusta hiilineutraaliutta edistäviin hankkeisiin. Vuoden 2024 marraskuun tietojen mukaan ilmastotoimien osuus kaikesta EAKR-rahoituksesta on Lapissa kansallisesti neljänneksi suurin (36,5 %, kansallinen keskiarvo: 24,1 %).¹⁷ Vaikka vihreään siirtymään, ilmastomuutokseen sopeutumiseen ja luonnon monimuotoisuuteen on panostettu, investointeja ja kehittämistoimenpiteitä näihin teemoihin tulisi tiedonkeruussa kuultujen mukaan jatkossakin vahvistaa.

¹⁷ Työ- ja elinkeinoministeriö (2023). Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027. Seurantakomitea. 30.11.2023.

Lisäksi huolta herättävät luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen sekä tuulivoiman ja kaivostoiminnan ympäristövaikutukset. Sidosryhmät ovat myös nostaneet esiin ristiriitaisuuksia maakuntaohjelman ilmastomuutoksen hillinnän ja esimerkiksi kaivostoiminnan, turismin ja lentoliikenteen edistämisen tavoitteiden välillä.

"Sanoista tekoihin, kiitos. Käsitys siitä, että aito kestävyys on kokonaisvaltaista toimintaa, eikä sieviä pikku toimenpiteitä siellä, mistä niistä ei koidu liikaa kustannuksia tai muuta taloudellista haittaa."

"Lappi on jo hiilineutraali maakunta, josta muut voisivat ottaa oppia."

Lappi-sopimuksen keskeisiä kehittämiskohteita ovat osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen, kansainvälisen rekrytoinnin tukeminen ja nuorten integroiminen työelämään sekä elinkeinoelämän kasvun tukeminen, mikä tukee yritysten kasvu- ja investointipotentiaalia. Työvoiman saatavuuden kehittäminen vaatii panostuksia maakunnan veto- ja pitovoimaan; Lapista tulisi tehdä entistäkin houkuttelevampi ja helpompi muuttokohde työn perässä muuttaville. Myös selkeät painopisteet arktisessa innovaatiojohtajuudessa voivat vahvistaa Lapin asemaa kilpailukykyisenä osaamiskeskittymänä, samalla kun yrityksiä, joilla on kasvumahdollisuuksia esimerkiksi matkailussa ja teollisuudessa, tulisi tukea aktiivisesti.

"Arktisen profiilin kehittämisen osalta tarvitsemme selkeämmin valittuja kärkiä, jotka perustuvat niihin osaamisprofiileihin missä voimme olla maailman parhaita."

"Työllistymisen prosessi (polku) pitäisi suunnitella innovatiivisesti siten että Lappi on maailman helpoin maakunta muuttaa työn perässä."

Osaamisen kehittämiseen liittyvien teemojen edistymistä arvioitiin kriittisesti ja TKI-toimintaan ja arktisen osaamisen vahvistamiseen toivotaan lisää panostuksia.

Kyselyyn vastanneista vain noin neljännes tai kolmannes arvioi, että painopisteen kehittämistavoitteet ovat toteutuneet hyvin toimintaympäristön muutosten edellyttämällä tavalla.

"Jatkuvan oppimisen koulutuspolitiikan vaivihkainen, yksittäisillä päätöksillä toimeenpanossa oleva muutos vaatii uutta tarkastelua ja elinkeinoelämän osallistamista. Samoin TKI osuuden nosto vaatii elinkeinoelämän roolin kasvatusta."

Palveluiden saavutettavuuden ja julkisen sektorin toimintojen uudistaminen ovat myös välttämättömiä, jotta peruspalvelut voidaan turvata ja alueellisia eroja minimoida. Kyselyyn vastanneiden mukaan etenkin sosiaali- ja terveystalouden, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen saatavuus ovat merkittäviä ongelmia, etenkin harvaan asutuilla alueilla. Osa-alueen kehittämistä haastaa entisestään julkisen sektorin säästöpainotus. Myös nuorten hyvinvointiin olisi syytä jatkossa kiinnittää huomiota.

"Julkisen sektorin talousongelmat heijastuu palveluverkkoon ja kykyyn/mahdollisuuksiin kehittää ratkaisuja, vaikkakin niitä on kehitettykin."

"Hyvinvoinnin ja hyvän elämän määritelmä ei ota huomioon kaikkia nykymäärittelyjen mukaisia osatekijöitä, kuten kulttuurihyvinvointi, nuorten elinolot Lapissa, terveystalouden hyvinvoinnin edistäjänä."

Lapissa on edelleen puutteita liittyen teiden heikkoon kuntoon, julkisen liikenteen vähäiseen tarjontaan ja tietoliikenneyhteyksiin. Yksittäiset sidosryhmätoimijat toivat myös esille kokemuksia siitä, ettei maaseudun kehittämistä ole huomioitu riittävästi, vaan kehitystä on ohjattu liian vahvasti kaupunkeihin. Maakuntaohjelmassa tulisi huomioida maakunnan alueellinen moninaisuus (Itä-Lappi, Meri-Lappi ja Pohjois-Lappi) sekä ehkäistä maakunnan sisäistä eriytymistä.

Saamelaiskulttuuria koskevan painopisteen kehittämistavoitteet nähdään tärkeinä, joskin monien mielestä kehittämistavoitteita on runsaasti. Painopisteen tulee jatkossakin perustua saamelaisyhteisön itsensä määrittelemiin painopisteisiin ja tavoitteisiin, mutta osion kehittämistavoitteiden tiivistäminen voisi helpottaa toimenpiteiden seuranta ja tavoitteiden vaikutusten arviointia.

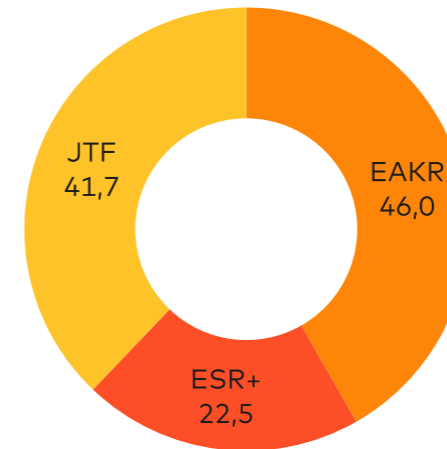
Saamelaiskulttuuria koskevan osion laadintaan osallistuneiden mukaan saamelaisten ilmastoneuvoston perustamisen tukeminen, osallistumismahdollisuuksien vahvistaminen kansainvälisessä arktisessa ja alueellisessa yhteistyössä sekä monimuotoisten täydennyskoulutusmahdollisuuksien ja digitaalisten oppimisympäristöjen kehittäminen saamen kielillä ovat toteutuneet kehittämistavoitteista parhaiten. Puolestaan heikoiten kehittämistavoitteista on toteutunut muun muassa saamelaiskulttuurikeskuksen toiminnan kehittäminen, saamen kielikeskustoiminnan käynnistäminen ja selvitys perinteisten elinkeinojen tilasta. Myös esimerkiksi saamelaisten oikeuksien vahvistaminen kalastuksessa ja maankäytön suunnittelussa, saamelaisten yhdenvertaisen aseman kehittäminen sekä kielipesätoiminnan edistäminen eivät joidenkin mielestä ole toteutuneet riittävästi.

Rahoitus on arviointiin osallistuneiden mukaan painottunut eniten arktiseen osaamisen, elinkeinoelämän, TKI-toiminnan, oppimisympäristöjen, matkailun, liikenneinfrastruktuuriin sekä kiertotalouden teemoihin. Lappi-sopimuksen mukaisiin toimenpiteisiin on ollut hyödynnettävissä maakunnan omaa, kansallista ja Euroopan rakennerahaston ja maaseuturahaston rahoitusta. Lisäksi rajat ylittäviä kehittämistoimenpiteitä mahdollistavat Interreg-, Aurora-, Kolarctic-, Pohjoinen periferia ja

Arktis-ohjelmat. Suunniteltu EU ja valtion rahoitus on ollut vuosina 2021–2024 yhteensä noin 110 miljoonaa euroa, joista suurin osa on ollut EAKR- ja JTF-rahoitusta. AKKE-hankkeita on rahoitettu noin 4,5 miljoonaa euroa. Rahoituksen kokonaisvaltaista tai painopisteittäistä kohdentumista on kuitenkin haastava arvioida, sillä seuranta kohdistuu vain liiton myöntämään rahoitukseen sekä EU-ohjelmarahoitukseen.

EU- ja kansallisen hankerahoituksen ohjaaminen Lappi-sopimuksen painopisteisiin ja älykkään erikoistumisen strategian kärkiin on ollut systemaattista. Maakunnan liitto tehnyt Lappi-sopimuksen mukaisia teemahakuja ja hankkeita on pisteytetty sen perusteella, kuinka hyvin ne vastaavat Lappi-sopimuksen tavoitteita. Rahoitusta kohdentaa kuitenkin Lappi-sopimusta suuremmin itse rahoitusohjelma sekä älykkään erikoistumisen strategia ja ohjelma muodostaa niitä laajemman viitekehyksen. Lisäksi edellytys painopisteiden ja kärkien mukaisuudesta on painopisteiden laajuuden vuoksi vain harvoin esteenä rahoituksen saamiselle. Lisäksi arviointiin osallistuneiden mukaan on paljon myös toimijoiden aktiivisuudesta ja resursseista kiinni, mihin teemoihin rahoitusta haetaan.

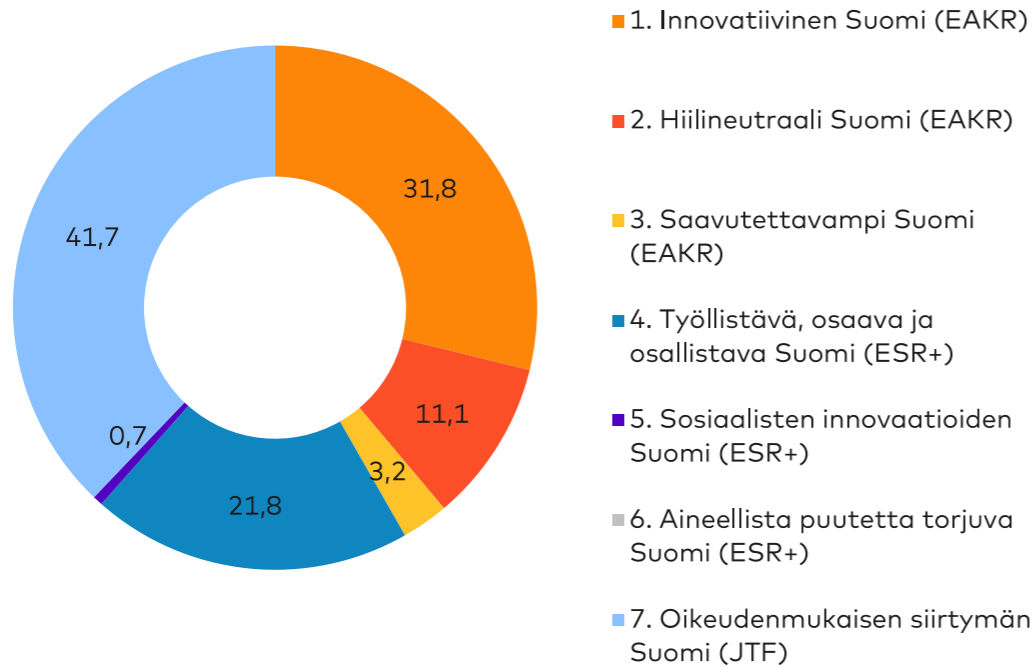
Suunniteltu EU ja valtion rahoitus (milj. €)

Kuva 15. EU-rakennerahastohankkeiden suunniteltu EU ja valtion rahoitus Lapissa¹⁸

¹⁸ Lähde: EURA2021 EU:n alue- ja rakennepolitiikan hanketietopalvelu ohjelmakaudelle 2021–2027. Tiedot haettu 27.11.2024.

Suunniteltu EU ja valtion rahoitus toimilinjojen mukaisesti (milj. €)

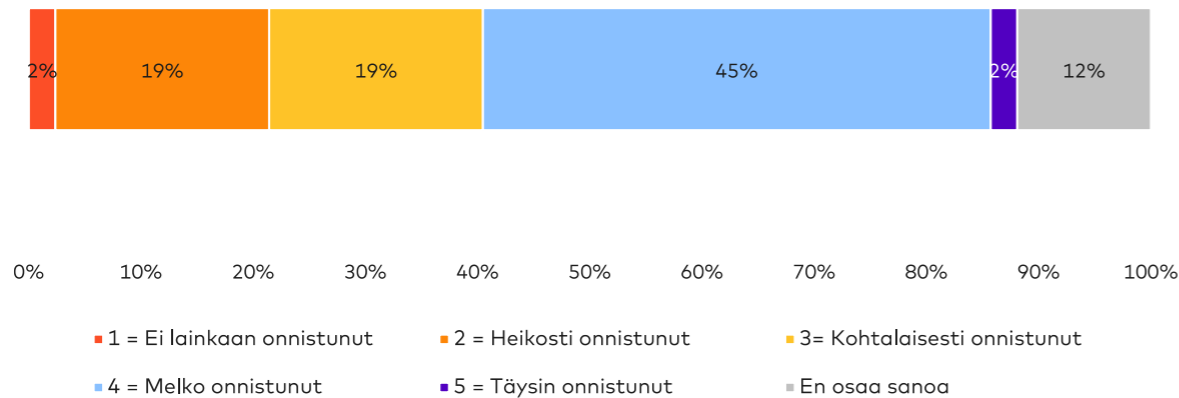
Rahoituksen kohdentuminen on saanut pääosin positiivista palautetta; lähes puolet kyselyyn vastanneista arvioi sen onnistuneen hyvin. Vastaajista noin viidesosa tunnistaa rahoituksen kohdentumisessa heikkouksia, mutta eivät tarkentaneet syitä tälle. Vaikka rahoitusta on kohdistettu keskeisiin painopisteisiin, muun tiedonkeruun perusteella tietyt teemat, kuten hyvinvointi, palveluiden, liikenteen ja tietoliikenteen saavutettavuus ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen vaativat jatkossa suurempia panostuksia. Rahoitusta tulisi olla hyvin saatavilla, sillä Lapin merkitys esimerkiksi Suomen turvallisuuden kannalta on suuri. Saamelaisten elinvoimaisuuteen tähtäävät hankkeita ei saamelaiskulttuuria koskevan osion laadintaan osallistuneiden mukaan rahoiteta riittävästi. Kyselyyn vastanneiden mukaan rahoitusta voisi kehittää esim. kohdentamalla rahoitusta saamelaisten elinvoimaisuuden kehittämiseen.

"Lapissa ratkaistaan koko Suomen kysymyksiä, rahoituksen ei tulisi ainakaan jatkossa tippua. Turvallisuuden laaja vieminen eteenpäin – rahoitusta koviin teemoihin."

Kuva 16. EU-rakennerahastohankkeiden suunniteltu EU ja valtion rahoitus toimilinjoittain Lapissa¹⁹

¹⁹ Lähde: EURA2021 EU:n alue- ja rakennepolitiikan hanketietopalvelu ohjelmakaudelle 2021–2027. Tiedot haettu 27.11.2024.

Arvioi rahoituksen kohdentumisen onnistuneisuutta (n=42)

Kuva 17. Arviot rahoituksen kohdentumisen onnistumisesta Lapissa

4.3 Maakuntaohjelman rooli ja merkitys osana aluekehittämisen ohjausjärjestelmää

Keskeiset havainnot

- » Maakunnan toimijat tunnistavat Lappi-sopimuksella olevan tärkeä rooli maakunnan kehittämiseksi. Sen ensisijainen rooli ja vaikutus on yhteisen tahtotilan ja strategisen suunnan määrittäminen ja sanoittaminen.
- » Maakuntaohjelma on merkittävä aluekehittämisen ohjausjärjestelmän väline myös siten, että se ohjaa EU- ja kansallisen rahoitusta ohjelmassa määriteltyihin teemoihin sekä viestii Lapin vahvuuksista ja maakunnan edunvalvonnan kannalta keskeisistä asioista. Toimijoiden mukaan maakunnan

liiton rooliin kuuluu myös tilannekuvan ylläpitäminen, kehityksen seuranta sekä näistä viestiminen.

- » Ohjelman merkityksestä huolimatta sen vaikuttavuuden arviointi on haastavaa, sillä tavoitteita edistetään pitkäjänteisesti ja yhteistyössä monien toimijoiden kanssa. Maakunnan kehitykseen vaikuttavat myös ulkoiset, ohjelmasta riippumattomat tekijät.

Maakunnan toimijat pitävät Lappi-sopimusta keskeisenä välineenä alueen kehittämisessä. Maakuntaliitto vastaa ohjelman valmistelusta ja rahoituksen ohjaamisesta alueen kehittämishankkeisiin. Varmistaakseen alueen strategisten tavoitteiden toteutumisen liitto toimii yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa, kuten kuntien, yritysten, koulutusorganisaatioiden ja valtion viranomaisten kanssa sekä maakuntaohjelman laadinta- että toimeenpanovaiheessa.

Arvioniin osallistuneiden mielestä Lappi-sopimuksen tärkein tehtävä on luoda yhteinen tahtotila ja strateginen suunta maakunnan kehittämiseksi sekä ohjata aluekehittämisen toimenpiteitä ja strategista päätöksentekoa johdonmukaisesti. Lappi-sopimuksessa muodostetaan "iso kuva" ja suuntaviivat aluekehittämiseksi. Vastaajista osa on huolissaan siitä, että maakuntaohjelman merkitys kansallisella tasolla voi vähentyä, mikä saattaisi heikentää sen roolia aluekehittämisen kentällä.

"Ohjelman kautta tuotu esille Lapin ominaispiirteet kasvun ja elinvoiman näkökulmasta. Kirkastunut myös muille. Myös muut teollisuudenalat, kaivokset ja metsä mukaan lukien."

"Yleisesti ottaen maakunnan "iso kuva" ja suuntaviivat tulevaan, yhteinen näkemys kehittämiseen muodostuvat Lappi-sopimuksen kautta."

"Pohjoisen merkityksen ymmärryksen kasvaminen. Saavutettavuus on yhteinen painopiste. Selkänaja ja kehittämisspoliittinen tahdonilmaus maakunnalta."

Käytännönläheisin vaikutus maakuntaohjelmalla on EU- ja kansallisen rahoituksen ohjaamisessa Lappi-sopimuksessa määriteltyihin painopisteisiin ja niiden alatavoitteisiin. Tässä maakuntaohjelma on toimijoiden mukaan onnistunut melko hyvin, mutta rahoitusta voisi kohdentaa vielä kohdennetummin toimiin, joilla on välillisiä vaikutuksia muihin tavoitteisiin. Esimerkiksi elämänkeinoelämän toimijoiden tukeminen vaikuttaa positiivisesti myös työpaikkojen määrään ja väestönkehitykseen. Ohjelman ja maakuntaliiton roolina on arviointiin osallistuneiden mukaan kannustaa ja luoda yhteinen käsitys maakunnassa tavoiteltavista asioista, mutta varsinaiset vaikutukset riippuvat myös muista tekijöistä, kuten toimijoiden omasta aktiivisuudesta.

"Yhteinen tahtotila, ohjaa toimijoiden toimintaa."

"Maakuntaohjelman painopisteet näkyvät rahoituksen käytössä. Väliillinen vaikutus, vaikutus syntyy enemmän älykkään erikoistumisen ja maakuntaohjelman alaisten strategioiden kautta."

Lisäksi maakuntaohjelma toimii Lapin edunvalvonnan perustana, määrittäen yhteisen tahtotilan ja tuoden esiin maakunnan erityispiirteitä ja vahvuuksia. Lappi-sopimus on tuonut esille Lapin ominaispiirteitä ja ajanut Lapin etua kansallisella tasolla. Edunvalvonta nähdäänkin tiedonkeruuseen osallistuneiden mukaan jatkossakin ensiarvoisen tärkeänä.

Maakuntaliitolla on asiakirjan laadinnan lisäksi myös keskeinen rooli maakuntaohjelman tilannekuvan ylläpitämisessä, kehityksen seurannassa ja tuloksista viestimisessä. Sidosryhmät toivovat aktiivisempaa ja selkeämpää viestintää ohjelmakauden saavutuksista ja maakunnan kehityksen suunnasta esimerkiksi seminaarien, foorumien tai uutiskirjeiden avulla. Lisäksi pidetään tärkeänä seurantaan sopivan mittariston laatimista, vaikka sen koetaankin olevan haastavaa. Rahoituksen kohdentamisen ja tulosten tiivis esittäminen auttaisi hahmottamaan,

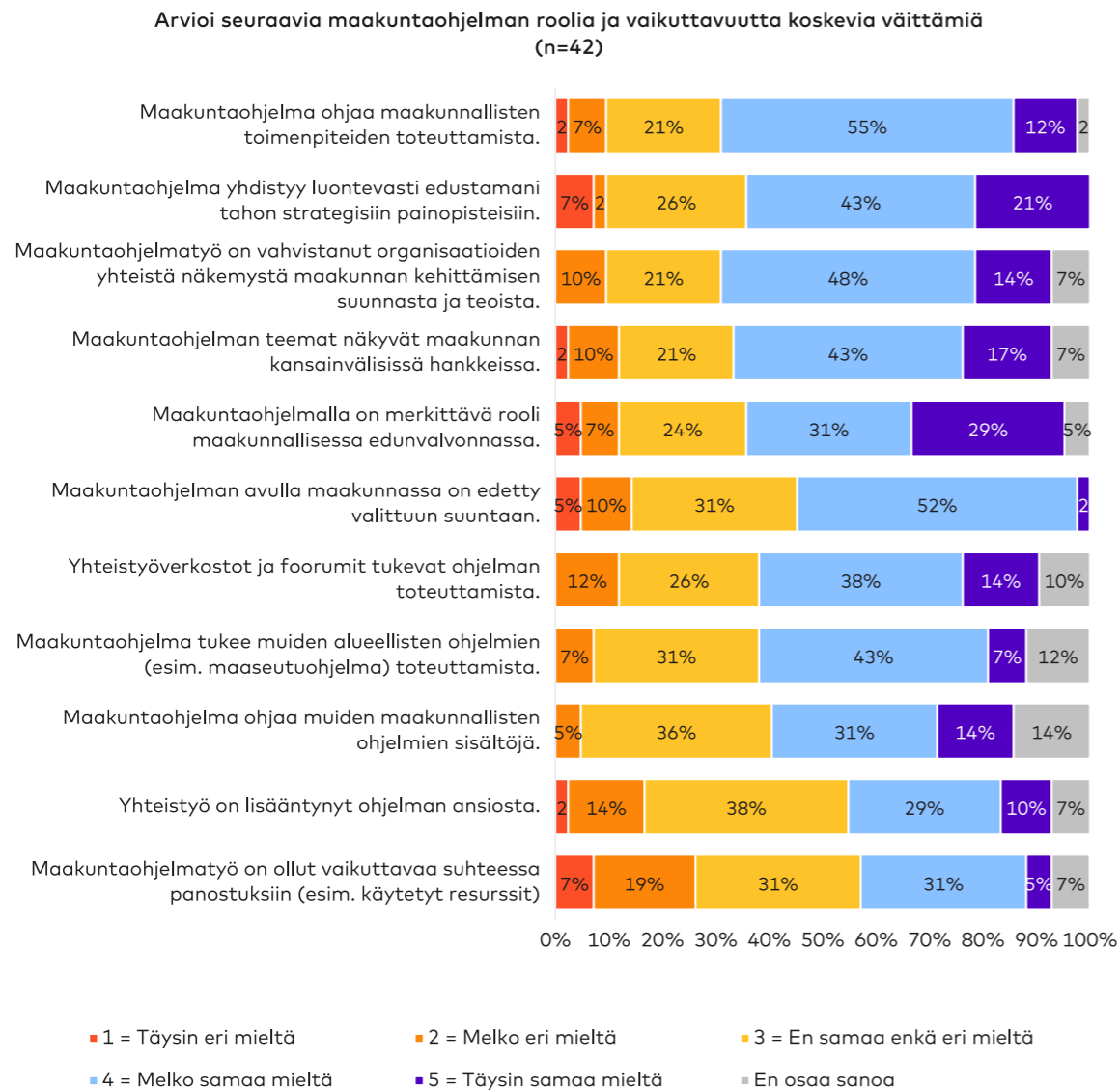
mitkä toimenpiteet ovat tehokkaimmin edistäneet painopisteitä ja kehittämistavoitteita.

"Miten huolehditaan, että onnistumisista ja tavoitteista vielä tehokkaammin viestittäisiin. Se voimaannutta tekemään työtä maakunnan eduksi, kun kerrotaan mitä on jo saatu aikaiseksi ja mitkä tulokset. Liiton sivuilla hyvin tilastoa ja lukuja saatavilla, mutta kuinka moni tulee katsoneeksi."

Tällä hetkellä mahdollisia muutoksia ja trendejä ennakoidaan toteuttamalla Lapin ennakoinnin toimintamallia. Rahoituksen kohdentumista liitto seuraa liiton rahoittamien hankkeiden ja EU-rahoitusta osalta. Toimenpiteiden vaikuttavuutta seurataan myös älykkään erikoistumisen omien seurantakriteerien pohjalta. Numeraalisten tunnuslukujen seuraamisen lisäksi seurantajärjestelmiä pyritään jatkossa kehittää sopimaan myös laadullisten tavoitteiden, kuten vihreän siirtymän etenemisen, seurantaan.

"Yhtenevät sisällöt edistävät ko. asian tekemistä vahvemmin, kun maakuntastrategia on peilattu toimijan strategiaan."

Monien kyselyyn vastanneiden ja haastateltujen mukaan on vaikea arvioida maakuntaohjelman vaikuttavuutta, sillä tavoitteita edistetään pitkäjänteisesti ja yhteistyössä monien toimijoiden kanssa. Lisäksi ohjelman vaikutus kehityksen suuntaan on rajallinen, sillä aluekehitykseen myös ulkopuoliset tekijät, kuten geopoliittiset muutokset, markkinatalouden tilanne sekä toimijoiden resurssit. Rajatumpi profiloituminen tiettyihin teemoihin voisi kuitenkin helpottaa vaikutusten arviointia.

Kuva 18. Arviot Lapin maakuntaohjelman roolia ja vaikuttavuutta koskevista väittämistä

Tulevassa maakuntaohjelmassa tulisi useiden tiedonkeruussa kuultujen mukaan huomioida aluehallinnon uudistus, mikä korostaa entisestään aluepoliittisesti yhteneväisen ja johdonmukaisen suunnan ja yhteistyön merkitystä. Maakuntaohjelma voisi määritellä suuntaviivoja alueellisten toimijoiden, kuten hyvinvointialueiden, työllisyysalueiden ja elinvoimakeskusten rooleille sekä kannustaa yhteistyöhön eri toimijoiden välillä.

4.4 Maakuntaohjelman laadinta, verkostot ja yhteistyö

Keskeiset havainnot

- » Ohjelman valmistelussa ja toteutuksessa on osallistettu olemassa olevia verkostoja hyödyntämällä eri toimijoita, mikä on tukenut toimijoiden sitoutumista ja vahvistanut maakuntaohjelman merkitystä. Haasteena on kuitenkin edelleen elinkeinoelämän ja kansalaisten osallistumisen lisääminen.
- » Toimijoiden arvioidaan sitoutuneen maakuntaohjelman toteutukseen pääasiassa hyvin. Sitoutumista on pyritty kasvattamaan nimittämällä asiakirja Lappi-sopimukseksi, joka korostaa asiakirjan sopimuksellisuutta.
- » Laadinta- ja toimeenpanoprosessia voisi kehittää viestimällä ohjelmasta ja sen tavoitteiden toteutumisesta aktiivisemmin ohjelmakauden aikana.

Lappi-sopimuksen tavoitteisiin on pyritty sitouttamaan maakunnan toimijat laajapohjaisella osallistamisella ja tiedonkeruulla. Sisältöä valmisteltiin työpajoissa ja lisäksi siihen oli mahdollisuus vaikuttaa ja antaa palautetta koko ohjelmajärjestelmän ajan suoraan valmistelijoille sekä osallistamalla verkostoyhteistyöhön, neuvottelu- ja keskustelutilaisuuksiin tai antamalla lausunnon. Luonnos julkaistiin Otakantaa.fi-palvelussa, mikä tarjosi suurelle yleisölle mahdollisuuden vaikuttaa sopimuksen sisältöön.

Maakuntaohjelman valmistelussa ja toimeenpanossa on käytetty monipuolisia ja kannustavia osallistamistapoja, ja mukana olleiden tahojen joukko nähdään

tarkoituksenmukaisena. Valmistelussa on hyödynnetty verkostoja ja työryhmiä ja tiivis osallistuminen laadintaan on tukenut myös sitoutumista ohjelman toimeenpanoon. Liitto on kuitenkin saanut palautetta siitä, että valmisteluprosesseihin osallistuu samat toimijatahot ja asioita käsitellään samoissa ryhmissä. Haasteena onkin saada tiettyjä ryhmiä, kuten elinkeinoelämän toimijoita ja kansalaisia, osallistumaan valmisteluun. Tulevaisuudessa toivotaan osallistavampia menetelmiä sekä ohjelman merkityksen selkeämpää avaamista, mikä voisi lisätä toimijoiden kiinnostusta ja innostusta osallistua valmisteluprosesseihin.

"Siinä ollut merkitystä, että kaikki on tiennyt painopisteet ja yhdessä tunnustettu. Voitu viemään yhteistä viestiä eteenpäin."

Toimijoiden arvioidaan sitoutuneen maakuntaohjelman toteutukseen pääasiassa hyvin ja hyödyntävän sitä muun muassa strategioidensa pohjana. Lappi-sopimus on mahdollistanut maakunnassa myönteistä kehitystä ja tarjonnut perustan monille toimenpiteille. Organisaatiot, kuten kaupungin eri toimialat ja niiden kehitysyhtiöt ja oppilaitokset, ovat hyödyntäneet Lappi-sopimusta esimerkiksi oman strategiatyön tai strategia-asiakirjojen valmistelun pohjana, hankesuunnittelussa, verkostoyhteistyössä sekä tulevaisuusskenaarioita tehdessä. Nimityksellä "Lappi-sopimus" on korostettu asiakirjan sopimuksellisuutta ja pyritty vahvistamaan siihen sitoutumista. Osa toimijoista kokee kuitenkin ohjelman jääneen etäiseksi, eivätkä hyödynnä sitä juurikaan työssään.

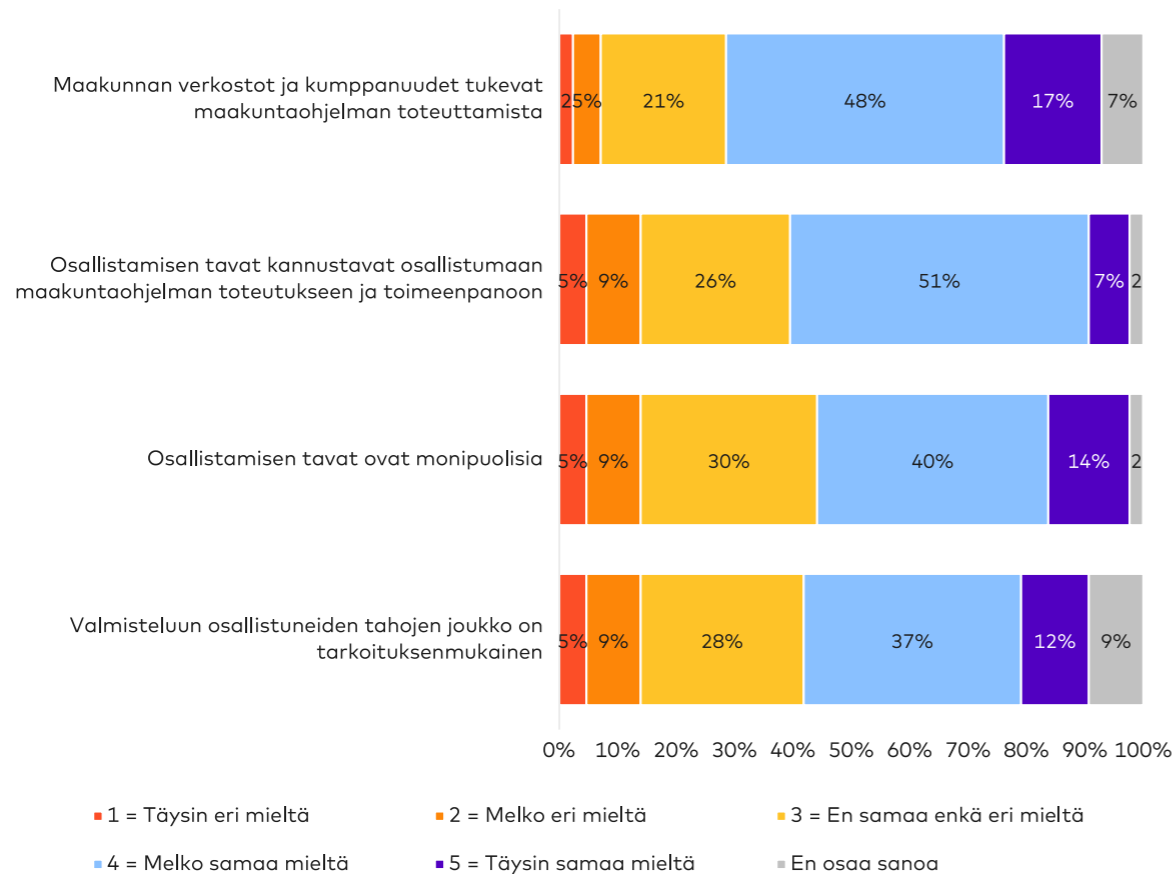
"Sitoutuminen oli vahvaa, aina ollut maakunnan vahvuus."

"Joissakin strategioissa viitataan maakuntaohjelmaan, mutta monelle toimijalle se myös jää kovin etäiseksi."

Yhteistyö maakuntaohjelman laadinnassa ja toteutuksessa on toiminut tiedonkeruuseen osallistuneiden mielestä pääosin hyvin. Yhteistyötä on edistetty monilla eri tasoilla; maakunnan sisällä, yli maakunnallisesti ja kansainvälisesti. Osa toimijoista kuitenkin kokee yhteistyön olleen jo ennestään tiivistä, eikä näe ohjelman

merkittävästi vaikuttaneen siihen. Esimerkkejä ohjelmakaudella käynnistyneestä tai vahvistuneesta yhteistyöstä on yhteistyö liikennejärjestelmäsuunnitteluun liittyen Ruotsin ja Norjan kanssa, arktisten olosuhteiden erikoisosaamiseen liittyvät verkostot ja kuntatyöryhmät. Toimijat näkevät Lapin ja Pohjois-Suomen etujen ajamisen kannalta tärkeäksi lisätä yhteistyötä pohjoisessa sekä kansallisesti maakuntien välillä että kansainvälisesti Ruotsin ja Norjan kanssa.

Arvioi seuraavia maakuntaohjelman toteutukseen liittyviä väittämiä (n=43)

Kuva 19. Maakuntaohjelman toteutus ja osallistaminen Lapissa

Laadinta- ja toimeenpanoprosessia voitaisiin kehittää lisäämällä ohjelman tunnettuutta sekä viestimällä ohjelmasta ja sen tavoitteiden toteutumisesta aktiivisemmin ohjelmakauden aikana. Lisäksi toimeenpanoa tukisi arviointiin osallistuneiden mukaan toimijoiden, erityisesti välisen yhteistyön tukeminen. Lisäksi

valmisteluprosessiin ja toteutuksen seurantaan voitaisiin osallistaa vieläkin vahvemmin kolmannen sektorin toimijoita, nuoria ja elinkeinoelämän toimijoita – suuremmin kuin etujärjestöjen kautta.

”Varmistamalla eri ikäisten lappilaisten osallisuus. Järjestöjen ja kansalaistoiminnan huomioon ottaminen, kuten myös kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyö mukanaolon varmistaminen.”

”Maakuntaohjelmaa pitäisi tehdä enemmän tutuksi kansalaisille.”

4.5 Yhteenveto ja suositukset jatkoon

Lappi-sopimus on maakunnan yhteisen kehittämisen selkäranka, joka vastaa maakunnassa tunnistettuihin tarpeisiin ja heijastaa alueen erityispiirteitä, kuten kansainvälisen matkailun painottumista, arktista osaamista ja teollisuutta, saamelaiskulttuuria ja vähähiilisiä ja kiertotalouden ratkaisuja. Toimijat kuitenkin kokevat, ettei ohjelma mahdollista riittävästi reagointia toimintaympäristön muutoksista kumpuaviin tarpeisiin, kuten turvallisuuden ja huoltovarmuuden teemoihin. Lisäksi moni on sitä mieltä, että maakuntaohjelma on nykyisellään liian laaja. Painopisteitä toivotaan karsittavan keskittyen kohdennetummin Lapin erityispiirteisiin ja vahvuuksiin sekä kehityskohtiin.

Maakuntaohjelman kaikkien painopisteiden tavoitteiden toteutumisessa on havaittu onnistumisia, mutta myös kehittämistarpeita. Ohjelmakauden tuloksiksi on tunnistettu uusien strategioiden, toimintamallien ja yhteistyöverkostojen luominen, erityisesti TKI-toiminnassa, teollisuudessa, matkailussa ja saavutettavuuden parantamisessa. Tulevan maakuntaohjelman kehittämistoimenpiteitä ovat etenkin työvoiman saatavuuden turvaaminen, TKI-toiminnan sekä yritysten kasvun ja kansainvälistymisen tukeminen, vahvempi investoiminen ilmastonmuutokseen sopeutumiseen sekä vihreään siirtymään sekä infrastruktuuriin, liikenteen ja sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden varmistaminen koko

maakunnassa. Lisäksi huolta herättävät turvallisuustilanteen muutokset, luonnon monimuotoisuuden turvaaminen sekä teollisuuden ja kaivostoiminnan ympäristövaikutukset ja näihin toivotaan kiinnitettävän jatkossa enemmän huomiota.

Lappi-sopimuksella on tärkeä rooli maakunnan kehittämisen ohjaamisessa ja aluepolitiikan johdonmukaisuuden vahvistamisessa. Se määrittelee maakunnan yhteisen tahtotilan ja suuntaviivat tulevaan ja tukee maakunnan edunvalvontaa. Lappi-sopimuksen tunnettuus ja hyödyntäminen sidosryhmien toiminnassa on hyvällä tasolla, mutta joidenkin ryhmien, kuten yritysten ja kansalaisten osallistumisen koetaan olevan vähäisempää. Maakunnan liiton roolin vahvistamista ohjelman seurannassa ja viestinnässä toivotaan lisättävän. Kiinnostusta ja sitoutumista ohjelman toimeenpanoon voisi lisätä viestinnän ja seurannan lisäksi myös sen merkityksen avaaminen toimijoille.

SUOSITUKSET

Suositus 1. Maakuntaohjelman painopisteiden määrää tulisi vähentää ja terävöittää kohdentamalla niitä Lapin erityisosaamisiin ja vahvuuksiin, kuitenkin huomioimalla myös teemat, joihin on tunnistettu kehittämistarpeita. Painopisteiden tiivistäminen Lapin vahvuuksien ympärille selkeyttäisi tavoiteltua suuntaa, helpottaisi vaikutusten arviointia ja lisäisi alueen houkuttelevuutta. Toimeenpanon täsmentäminen muilla tarkentavilla dokumenteilla kuten tiekartoilla ja strategisilla ohjelmilla, voisi sitoa toimijat paremmin tavoitteisiin, mahdollistaa painopisteiden joustavammat muutokset sekä luoda tilaa ylätason missiovalinnoille. Lisäksi ohjelman kokonaisuutta vahvistaisi saamelaisosion ja muiden osioiden yhteensovittaminen sekä toimijoiden välisen vuoropuhelun lisääminen.

Suositus 2. Ohjelman fokusoinnin lisäksi kehittämistarpeena on samanaikaisesti lisätä maakuntaohjelman joustavuutta, jotta se vastaisi paremmin toimintaympäristön muutoksiin, kuten muuttuneeseen geopolitiittiseen ja

turvallisuustilanteeseen, hallinnollisiin uudistuksiin ja hyvinvointierojen kasvuun.

Ohjelman toimeenpanoprosessin tulisi olla joustava, siten että se mahdollistaisi jatkossakin keskeisten muutosten huomioinnin ohjelmakauden aikana. Yksi mahdollisuus tähän on hyödyntää maakuntaohjelman välitarkasteluja tai täsmentää ohjelmakauden aikana kehityksen suuntaa tarkentavilla dokumenteilla, kuten tiekartoilla (esim. Lapin Green Deal -tiekartta) tai edunajamissuunnitelmalla. Myös säännöllinen ennakointityö, jota Lapissa jo tälläkin hetkellä tehdään, tukee maakuntaohjelman reagoitukykyä tuleviin muutoksiin. Jo käyttöön otetut säännölliset väliarviointit voivat tukea toimintaympäristön muutosten tunnistamisessa ja niihin vastaamisessa.

Suositus 3. Maakuntaohjelman tunnettuutta ja seurantaan tulee vahvistaa.

Maakuntaohjelmassa määriteltujen tavoitteiden toteutumisesta viestiminen aktiivisemmin toisi maakuntaohjelman kehityskohteet ja niiden merkityksen näkyvämmiin esille, mikä voisi entisestään lisätä maakunnan yhteistä tahtotilaa sekä toimijoiden sitoutumista ohjelman tavoitteisiin.

Suositus 4. Maakuntaohjelman laadinnassa ja toimeenpanossa tulee pyrkiä vahvistamaan toimialat ylittävää yhteistyötä ja ennakointia. Hallinnollisten uudistusten ja kuntien ja julkisen sektorin toimijoiden taloudellisen liikkumavaran kaventumisen arvioidaan jatkossa haastavan toimijakenttää ja korostavan tarvetta toimijoiden roolin tarkemmalle määrittelylle sekä toimialarajat ja maakuntarajat ylittävälle yhteistyölle. Myös kansainvälisellä yhteistyöllä voitaisiin tukea alueen kilpailukykyä, turvallisuutta ja kehityshankkeita ympäristönsuojelussa, liikenteessä ja TKI-toiminnassa.

5 Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelman arviointi

Tässä luvussa tarkastellaan Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelman tavoitteiden ja painopisteiden kohdentumista, maakuntaohjelman tuloksia ja alustavia vaikutuksia ja roolia ja merkitystä osana aluekehittämisen ohjausjärjestelmää. Näiden lisäksi esitetään kehittämissuosituksia tulevan ohjelman valmistelun tueksi.

5.1 Tavoitteiden ja painopisteiden kohdentuminen

Keskeiset havainnot

- » Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelmassa korostuvat erityisesti kestävä kehitys, digitalisaatio sekä kansainvälinen kilpailukyky. Maakunta tunnetaan teknologiakeskittymästään sekä vihreään energiaan ja tuulivoimaan panostamisesta.
- » Maakuntaohjelman painopisteet nähdään pääosin tarpeellisina ja oikein kohdennettuina. Kuitenkin osa maakuntaohjelman tavoitteista kaipaa tarkempaa konkretisointia ja parempaa kohdentamista alueellisiin erityispiirteisiin. Älykkään erikoistumisen strategian painopistealueet tukevat maakunnan kilpailukykyä ja taloudellista uudistumista.
- » Maakunnassa tarvitaan panostuksia koulutuksen, liikenne- ja tietoliikenneyhteyksien kehittämiseen sekä ennaltaehkäiseviin hyvinvointipalveluihin. Lisäksi kestävään liikenteeseen, kansainväliseen osaamiseen ja kyberturvallisuuteen liittyvät tarpeet korostuvat toimintaympäristön muutosten myötä.

Pohjois-Pohjanmaa on asukasluvultaan Suomen neljänneksi suurin maakunta. Pohjois-Pohjanmaalla asuu 418 205²⁰ henkilöä. Maakuntakeskus on 214 633²¹ asukkaan Oulu. Pohjois-Pohjanmaan maakuntaan kuuluu kaikkiaan 30 kuntaa – maakunta itsessään on hyvin monimuotoinen. Pohjois-Pohjanmaa tunnetaan esimerkiksi teknologiakeskittymästään ja suhteellisen nuoresta väestörakenteesta. Maakunnan vahvuuksiin kuuluvat erityisesti korkeakoulujen osaamiseen, tutkimukseen, koulutukseen sekä kattavaan yhteistyöhön pohjautuva johtava asema ICT-sektorilla sekä vahva innovaatioekosysteemi, joka tukee elinkeinoelämän kasvua ja uudistumista. Lisäksi panostukset vihreään energiaan, kuten tuulivoimaan, ja kestäväan kehitykseen vahvistavat maakunnan kansainvälistä kilpailukykyä. Kehittämistarpeina Pohjois-Pohjanmaalla nähdään alueellisten erojen tasoittaminen ja väestön ikääntymiseen liittyvät haasteet. Tärkeiksi kehittämistarpeiksi on tunnistettu myös työvoiman saatavuus ja osaamisen kehittäminen sekä liikenneyhteyksien ja tietoliikenneverkkojen jatkuva parantaminen maakunnan saavutettavuuden ja elinvoimaisuuden turvaamiseksi.

Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelman keskeisinä tavoitteina on alueen elinvoimaisuuden kannalta keskeiset hyvinvoinnin, osaamisen, työllisyyden ja

²⁰ Tilastokeskus: Väestö: Pohjois-Pohjanmaa. 31.12.2023.

²¹ Tilastokeskus: Väestö: Oulu. 31.12.2023.

elinkeinoelämän uudistuminen sekä ilmastonmuutoksen hillintä ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen.

Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelman 2022–2025 painopisteet ovat:

1. Aktiivinen, hyvä ja toimiva arki
2. Saavutettava alueiden vahvuuksien ja mahdollisuuksien maakunta
3. Kansainvälisesti houkutteleva ja menestyvä
4. Kestävästi kasvava
5. Yrittävä ja uudistuva.

Maakuntaohjelman mukaan kestävä kehitys ja digitalisaatio ovat kaikkia painopisteitä poikkileikkaavia teemoja. Maakuntaohjelmassa kuvataan tarkemmin painopistekohtaisia tavoitteita ja toimenpiteitä sekä sitä, kuinka painopisteitä toteutetaan alueen lähtökohdista.

Maakuntaohjelma sisältää Pohjois-Pohjanmaan pitkän aikavälin tavoitteet vuodelle 2040. Pohjois-Pohjanmaan visiona on olla vuonna 2040 *”Pohjoisen hyvinvoinnin ja kasvun rakentaja.”* Maakuntaohjelman arvoja ovat 1. rohkeus, 2. luottamus ja 3. yhdenvertaisuus.

”Kansainvälinen kasvu, osaaminen ja ratkaisut sekä onnelliset ja aktiiviset ihmiset.” (Maakuntaohjelma 2022–2025)

²² [Pohjois-Pohjanmaan Älykkään erikoistumisen strategia 2021–2025](#)
[Pohjois-Pohjanmaan elintarviketalouden strategia 2017–2025](#)
[Pohjois-Pohjanmaan matkailustrategia 2024–2027](#)
[Pohjois-Pohjanmaan ilmastotiekartta 2021–2030](#)

Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelmaa täydentää useat muut maakunnalliset strategiat, ohjelmat ja muut keskeiset asiakirjat²² ja ohjelmat²³, kuten Pohjois-Pohjanmaan huoltovarmuuden ja kokonaisturvallisuuden toimeenpanosuunnitelma 2024–2025. Ohjelmakautena on tehty myös erilaisia selvityksiä ja raportteja maakunnan kehityksen kannalta keskeisistä teemoista, kuten selvitys Pohjois-Suomen, Pohjois-Ruotsin ja Pohjois-Norjan välillä kestävästä energiatuotannosta ja tuulivoimainvestointien osalta sekä yritysten TKI-panostusten kohdentumisesta ja vaikuttavuudesta Pohjois-Pohjanmaalla.

Maakuntaohjelmaan on liitetty maakunnan älykkään erikoistumisen keskeiset strategiset painopisteet, jotka edistävät maakunnan osaamista, erikoistumista ja kilpailukykyä, ja jotka ovat edellytys Euroopan unionin alue- ja tutkimusrahojen käytölle.

Pohjois-Pohjanmaan älykkään erikoistumisen strategian 2021–2025 painopistealueet ovat:

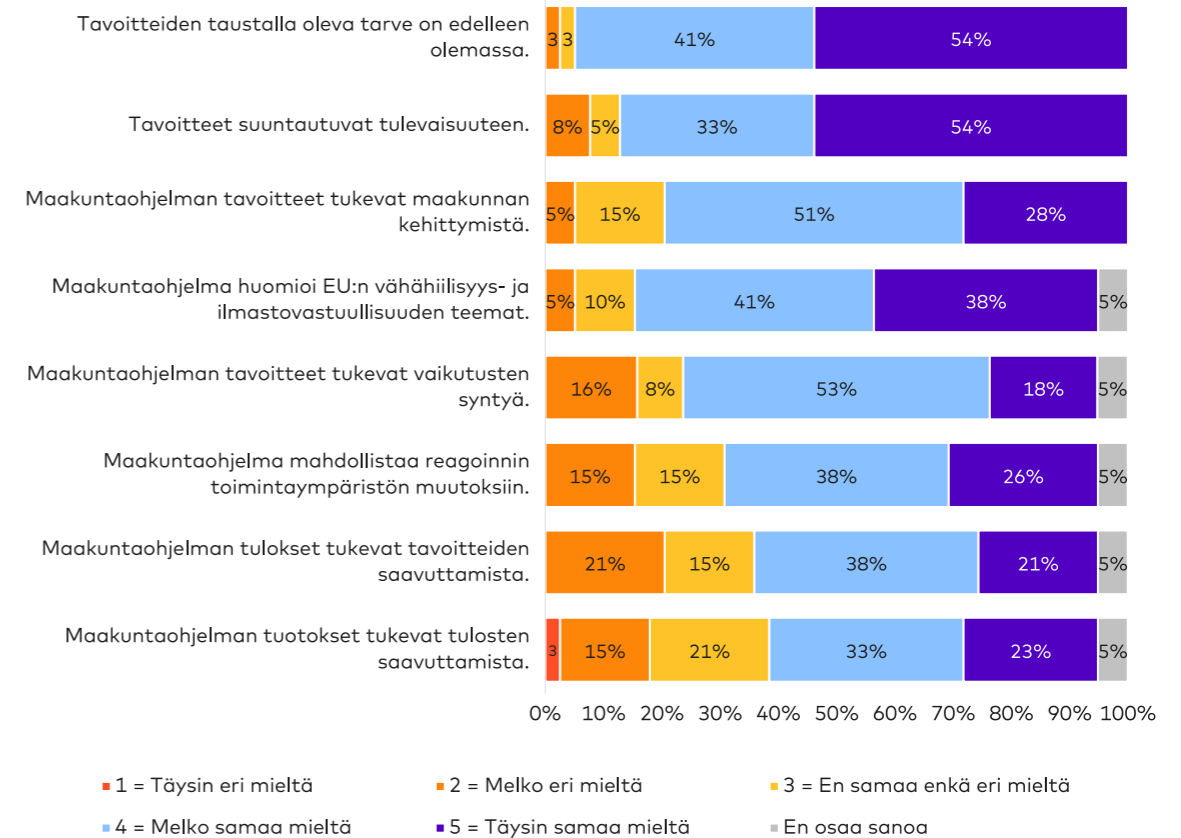
1. **Uudistuva ja hyvinvoiva:** Digitaaliset palvelut ja tuotteet, terveyden ja hyvinvoinnin ala, uudistuva ja vähäpäästöinen teollisuus
2. **Ilmastoviisas:** Energiantuotanto ja varastointi, kestävä rakentaminen, logistiikka ja liikkuminen, innovatiivinen bio- ja kiertotalous, älykäs elintarviketuotanto
3. **Kansainvälinen, verkostoitunut ja vetovoimainen:** Kansainvälisesti kilpailukykyinen ja kiinnostava sijoittumisympäristö, verkostoitunut

innovaatiotoiminta ja vahvat ekosysteemit ja TKI-toiminta, innovatiivinen matkailu.

Maakunnan toimijat tunnistavat tavoitteiden taustalla olevien tarpeiden olevan yhä olemassa ja tavoitteiden suuntautuvan tulevaisuuteen. Painopistevalinnat nähdään pääosin onnistuneina ja otsikkotasolla toimivina, mutta osa toimijoista arvioi painopisteiden olevan liian ylätasoisia. Ohjelman painopisteet ja tavoitteet ovat linjassa muiden maakunnan strategioiden kanssa. Maakunnan yhteisten linjausten esiin tuominen nähdäänkin tärkeäksi, joskin osa tiedonkeruuseen osallistuneista tahoista on sitä mieltä, ettei ohjelmassa tuoda riittävästi esiin maakunnan heterogeenisyyttä.

Kyselyyn vastanneet tahot arvioivat Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelmaa koskevia väittämiä melko positiivisesti. Vastaajista 95 % tunnisti tavoitteiden taustalla olevan tarpeen olevan edelleen olemassa ja tavoitteiden nähdään suuntautuvan tulevaisuuteen (87 %). Kuitenkin viidennes vastaajista (21 %) oli eri mieltä siitä, että maakuntaohjelman tulokset tukevat tavoitteiden saavuttamista ja että maakuntaohjelman tuotokset tukevat tulosten saavuttamista (18 %) (kuva 20).

Arvioi seuraavia maakuntaohjelmaa koskevia väittämiä. (n=39)

Kuva 20. Arviot Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelmaa koskevista väittämistä

Tiedonkeruuseen osallistuneet tahot arvioivat, että maakuntaohjelmassa ja sen tavoitteissa voitaisiin tuoda paremmin ilmi tarpeita ja kehittämiskohteita maakunnan eri alueiden näkökulmasta. Tunnistettuja toimintaympäristöstä kumpuavia uudistamistarpeita ovat esim. kyberturvallisuuden ja turvallisuuden, huoltovarmuuden, ilmastonmuutoksen sopeutumiseen ja hyvinvointiin liittyvien

teemojen vahvempi painottaminen. Maakuntaohjelmaa tulisikin pyrkiä kehittämään niin, että ohjelma mahdollistaisi nopean reagoinnin yllättäviin toimintaympäristön muutoksiin.

"Tulevaisuuteen suunnataan tällä hetkellä huonosti. Ei ymmärretä luonnon rajoja eikä muuttuvaa maailmaa."

"Maakunnan osalta näkisin kuitenkin tarpeelliseksi olla painopisteiden toimenpiteiden osalta aallonharjalla ja olla tukemassa omalla toiminnallaan alueen toimijoita ja asukkaita vallitsevien muutosten ja epävarmuuksien keskellä."

Aktiivinen, hyvä ja toimiva arki -painopiste nähdään edelleen oikein kohdennettuna ja maakunnan tarpeisiin keskittyvänä painopisteenä. Kyselyyn vastanneiden tahojen mukaan painopisteen kehittämistavoitteista parhaiten on toteutunut lähiluonnon laatu ja luontoyhteys. Sen sijaan heikoiten kehittämistavoitteista nähdään toteutuneen lasten, nuorten ja perheiden sujuva arki, yhdenvertaisuus ja turvallisuus sekä investoinnit hyvinvointiin. Hyvinvoinnin tavoitteiden toteutumista on haastanut etenkin koronapandemia, hyvinvointialueiden aloittaminen, sosiaaliturvan leikkaukset ja tukipalveluiden vähentyminen. Painopisteen haasteiksi tunnistettiin erityisesti sosiaali- ja terveystalouden huono saatavuus, lasten ja nuorten mielenterveyden tila, kulttuuri- ja järjestökentän heikot resurssit sekä ilmastonmuutoksen uhkien ja sään äärioloihin varautuminen. Sen sijaan uudistamistarpeiksi tunnistettiin painopisteen tavoitteiden ja toimenpiteiden suuntaaminen ennaltaehkäisevämpiin toimiin sekä hyvinvoinnin edistämiseen kokonaisvaltaisemmin, lasten ja perheiden sekä ikääntyneiden hyvinvointiin panostamiseen, digitaalisten palveluiden hyödyntämiseen sekä joukkoliikenteen kehittämiseen. Enemmistö kyselyyn vastanneista arvioi, että erilaiset kärkihankkeet, kuten Lähiluonnon laatuohjelma ja maakunnallinen valmistautuminen Oulu 2026 -kulttuuripääkaupunkihankkeeseen, ovat olleet merkittäviä painopisteen tavoitteiden toteutumisen kannalta.

Saavutettava alueiden vahvuuksien ja mahdollisuuksien maakunta -painopisteen koetaan vastaavan hyvin maakunnassa tunnistettuihin tarpeisiin ja olevan oikein kohdennettu. Painopisteen kehittämistavoitteista on toteutunut kyselyyn vastanneiden mukaan parhaiten digitaalisuuden laaja hyödyntäminen sekä monipaikkainen ja paikkariippumaton arki, työ ja opiskelu. Heikommin on koettu toteutuneen mahdollistava alue- ja väestörakenne sekä koulutuksen, palveluiden ja harrastusten saatavuus. Sisällöllisiksi uudistamistarpeiksi tunnistettiin toisen asteen ja korkea-asteen koulutusmahdollisuuksien varmistaminen koko maakunnan alueella, palveluiden ja harrastustoiminnan saavutettavuuden lisääminen ja liikenneyhteyksien parantaminen kaikkialla maakunnassa, sähköisten palveluiden käyttäjystävällisyyden ja käytön lisääminen, tietoliikenneinfrastruktuurin saavutettavuuden varmistaminen sekä työperäiseen maahanmuuttoon panostaminen. Kärkihankkeista erityisesti tietoliikenneyhteyksien ja sähköisten palveluiden kehittämisen tulevaisuuden tarpeita vastaavaksi nähdään olleen merkityksellinen painopisteen tavoitteiden toteutumisen kannalta.

"Pohjois-Pohjanmaalle ei tulla katsomaan ohitusteitä tai moottoriteiden lisäkaistoja. Alueelliset vahvuutemme ovat muualla. Kestävä liikenne pitää ottaa painopisteesi. Merellisyys ympäristöystävällisesti olisi hyvä uusi painopiste."

Myös kansainvälisesti houkutteleva ja menestyvä -painopiste nähdään yhä maakunnan kannalta tarpeellisena ja oikein kohdennettuna. Kyselyyn vastanneiden tahojen mukaan painopisteen kehittämistavoitteista on toteutunut parhaiten verkostoitunut innovaatiotoiminta ja vahvat ekosysteemit sekä TKI-toiminta. Haasteiksi puolestaan tunnistettiin kansainvälisen osaavan työvoiman houkuttelevuus, heikot kestävän liikenteen mahdollisuudet ja liikenneyhteydet yli maakuntarajojen sekä paikoittain digitaalisuuteen ja kansainväliseen kilpailukykyyn liittyvät teemat. Painopisteen kehittämistarpeiksi tunnistettiin maakunnan asukkaiden arkeen ja maakunnan veto- ja pitovoimaan liittyviin toimintoihin panostaminen (esim. palvelu- ja harrastustarjonta, julkinen liikenne, asuntotarjonta), matkailuun panostaminen sekä liikenneyhteyksien parantaminen muualle Suomeen

sekä maakunnan sisällä. Lisäksi tiedonkeruuseen osallistuneet tahot arvioivat, että maakunnan vahvuuksiin tulisi panostaa aiempaa vahvemmin mm. merellisyys, ympäristöystävällisyys, puhtaan luonnon ja kokonaisturvallisuuden teemoissa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää myös kansainvälisten osaajien osaamistarpeiden ennakointiin, elinkeinoelämän tukemiseen ja kyberturvallisuuden huomioimiseen. Kärkihankkeista merkityksellisimpiä ovat olleet vihreän siirtymän vahva tukeminen, TKI-toiminnan kasvattaminen ja TEN T-kärkihankkeiden edistäminen.

"Olisi tärkeä tehdä maakunnallinen toimenpidesuunnitelma ja konkreettinen tekojen listaus kansainvälisten osaajien houkuttelemiseksi alueelle: miten olemme maakuntana riittävän houkutteleva vaihtoehto ja miten maakunnan sisällä varmistetaan, että kansainvälisiä osaajia ohjautuu kaikille merkittäville työllistymisalueille. Vaatii konkreettista maakunnallista yhteistyötä."

Kestävästi kasvava -painopisteen kehittämistavoitteista parhaiten arvioidaan toteutuneen kestävä, tehokas ja vähäpäästöinen energiantuotanto sekä bio- ja kiertotalouteen perustuva uudistuminen ja innovaatiotoiminta. Haasteita sen sijaan tunnistettiin vähäpäästöisessä liikkumisessa sekä maatalouden uudistumisen hitaassa kehityksessä. Lisäksi kyselyyn vastanneista tahoista osa arvioi, että painopisteen tavoitteet ovat paikoittain ristiriidassa keskenään mm. sen osalta, että lentoliikennettä tulisi edistää ja samanaikaisesti pyrkiä päästöjen vähentämiseen. Pohdintaa herätti myös tavoite metsien suojelusta samaan aikaan, kun niitä tulisi hyödyntää biokaasun tuotannossa. Kokonaisuudessaan painopiste nähdään kuitenkin yhä tarpeellisena ja oikein kohdennettuna. Painopisteen uudistamistarpeiksi tunnistettiin yhteiset maakunnalliset hankkeet yrityskentän ja muiden toimijoiden kesken, huoltovarmuuden huomioiminen sekä maakunnan sisäisten erojen huomiointi (Oulu vs. muut kunnat). Kärkihankkeista merkittävänä painopisteen kannalta nähtiin kuntien ja kaupunkien energiamuotojen kehittäminen, energia- ja ilmastovaihemaakuntakaavan sekä päästöttömän terästeollisuuden edistäminen.

Yrittävä ja uudistuva -painopisteen kehittämistavoitteet ovat toteutuneet tiedonkeruuseen osallistuneiden tahojen mukaan melko hyvin verrattuna muihin ohjelman painopisteisiin. Painopiste nähdään yhä tarpeellisena ja oikein kohdennettuna. Kehittämistavoitteista on kyselyyn vastanneiden tahojen mukaan toteutunut parhaiten yritysmuutosten lisääminen päätöksenteossa ja palveluissa. Heikoiten sen sijaan on toteutunut yrittäjyyspolkujen monipuolistaminen ja sujuvoittaminen sekä muutoskyvykkyuden vahvistaminen. Painopistettä tulisi eri toimijoiden mukaan kehittää tukemalla enemmän nuoria yrittäjiä ja kasvuyrittäjiä, kohdentamalla kärkihankkeita paremmin painopistettä vastaaviksi sekä huomioimalla kyberturvallisuuden tuomat ulottuvuudet painopisteen sisällöissä. Maakunnan kansainvälisen uudistuvien yritysten yritysälhtöisen kasvu- ja tukihankkeen arvioidaan tukeneen parhaiten painopisteen tavoitteiden toteutumista.

"Tarvittaisiin nuorten näkökulma yrittäjyyteen. Luultavasti nuoret ikäluokat kokevat yrittäjyyden eri tavalla kuin vanhemmat. Tätä pitäisi selvittää."

"Kun katson alla olevia kärkihankkeita, ihmettelen niiden vähyyttä ja miten huonosti ne ovat kohdennettuja siihen, mitä maakuntaohjelmalla tavoitellaan."

Älykkään erikoistumisen strategian (2021–2025) painopistealueiden arvioitiin olleen onnistuneita. AES:n kärkialat nähdään yhä ajankohtaisina ja sisällöt maakunnan tunnistettuihin tarpeisiin vastaavina. Älykkään erikoistumisen strategian tavoitteiden myös arvioidaan toteutuneen pääasiassa hyvin. Osa kyselyyn osallistuneista tahoista toivoi vieläkin enemmän panostuksia ICT-yritysten tukemiselle, alustatalouden hallinnalle sekä painoalojen välisen yhteistyön lisäämiselle.

5.2 Maakuntaohjelman tulokset ja alustavat vaikutukset

Keskeiset havainnot

- » Maakuntaohjelma on edistänyt vihreää siirtymää ja uusiutuvan energian tuotantoa (esim. tuulivoima), yritysten kasvua, työpaikkojen lisääntymistä sekä innovaatiotoimintaa. Lisäksi ohjelma on tukenut alueen klusteritoimintaa, kuten ICT-sektoria, ja lähiluonnon ja matkailun kehittämistä. Konkreettisina toimenpiteinä on toteutettu mm. maakuntakaavan uudistuksia ja Lähiluonto-ohjelman jalkauttamista.
- » Maakuntaohjelmassa tulisi panostaa hyvinvoinnin, yhdenvertaisuuden ja turvallisuuden teemoihin. Kehittämistoimia tarvitaan myös ulkomaalaisten työntekijöiden ja opiskelijoiden houkutteluun, maaseudun kehityksen hidastamiseen sekä liikenneyhteyksien ja infrastruktuurin parantamiseen.
- » Myös maakuntaohjelman tulosten seurannan ja niistä viestimisen merkitystä tulee korostaa, jotta vaikutukset näkyvät selkeämmin.

Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelman toimeenpanossa keskeisiä rahoituslähteitä ovat olleet Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027 EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelman rahastot (EAKR, ESR+, JTF) sekä kansallinen rahoitus. EAKR-rahoitusta on kohdistettu esimerkiksi pk-yritysten kilpailukyvyn vahvistamiseen, digitalisaation ja vihreän siirtymän edistämiseen sekä tutkimus- ja innovaatiotoiminnan tukemiseen. REACT-EU-rahoitusvälineen rahoitusta on suunnattu alueen elpymiseen koronapandemian jälkeisessä tilanteessa, ja sitä on kohdennettu erityisesti pk-yritysten uudistumiseen, vähähiilisyteen ja digitalisaatioon²⁴ ²⁵. Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027-ohjelman tärkeimpiä toteuttajaryhmiä ovat olleet Oulun yliopisto, ammattikorkeakoulut, kunnat ja kaupungit, ammatilliset oppilaitokset sekä yritykset. Seutukunnittain reilu enemmistö EAKR-rahoituksesta on myönnetty Oulun seudulle²⁶. Rahoitusta on myönnetty myös kansallisella alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman

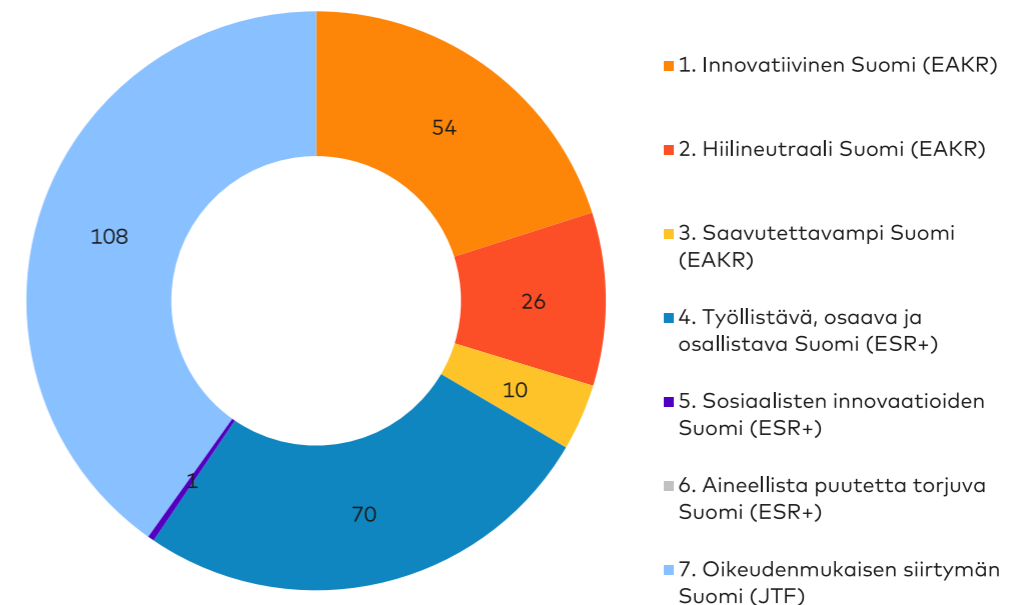
²⁴ Pohjois-Pohjanmaan liitto (2023) Ohjelman toteutustilanne 27.11.2023.

²⁵ Pohjois-Pohjanmaan liitto (2024) Maakunnan kehittäminen ja rahoitus. Kevät 2024.

²⁶ Pohjois-Pohjanmaan liitto (2024) EAKR - REACT-EU-rahoitus Pohjois-Pohjanmaan liitossa. 12.9.2024.

AKKE-määrärahoilla vuosina 2022–2023 yhteensä 2,8 miljoonaa euroa sekä erillisrahoitettuihin AKKE-hankkeisiin 8,5 miljoonaa euroa²⁷ ²⁸.

Uudistuva ja osaava Suomi 2021-2027 Suunniteltu EU- ja valtion rahoitus (milj. €)

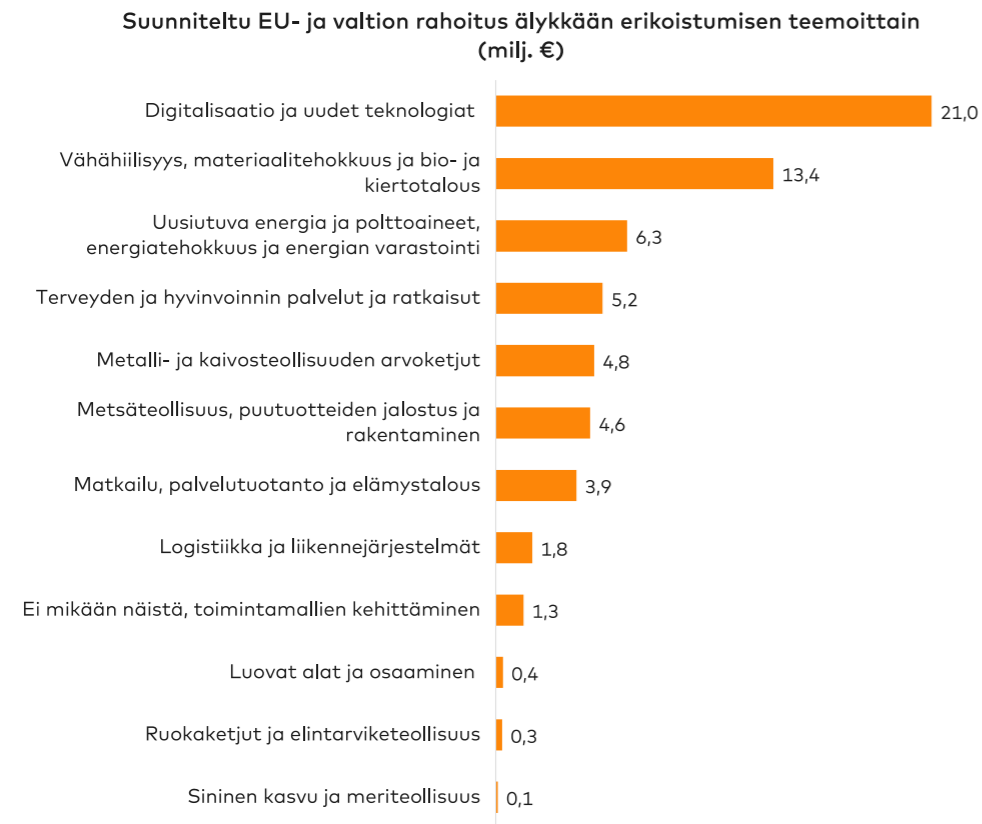

Kuva 21. Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027, suunniteltu EU- ja valtion rahoitus Pohjois-Pohjanmaan alueella

²⁷ <https://www.pohjois-pohjanmaa.fi/rahoitus/akke-rahoitus/rahoitetut-akke-hankkeet/>

²⁸ <https://www.pohjois-pohjanmaa.fi/rahoitus/akke-rahoitus/erillisrahoitetut-akke-hankkeet/>

EU- ja valtion rahoitusta Pohjois-Pohjanmaan alueella on kohdennettu älykkään erikoistumisen teemoista eniten digitalisaatioon ja uusiin teknologioihin (21 milj. €) sekä vähähiilisyteen, materiaalitehokkuuteen ja bio- ja kiertotalouteen (13,4 milj. €) (kuva 22).

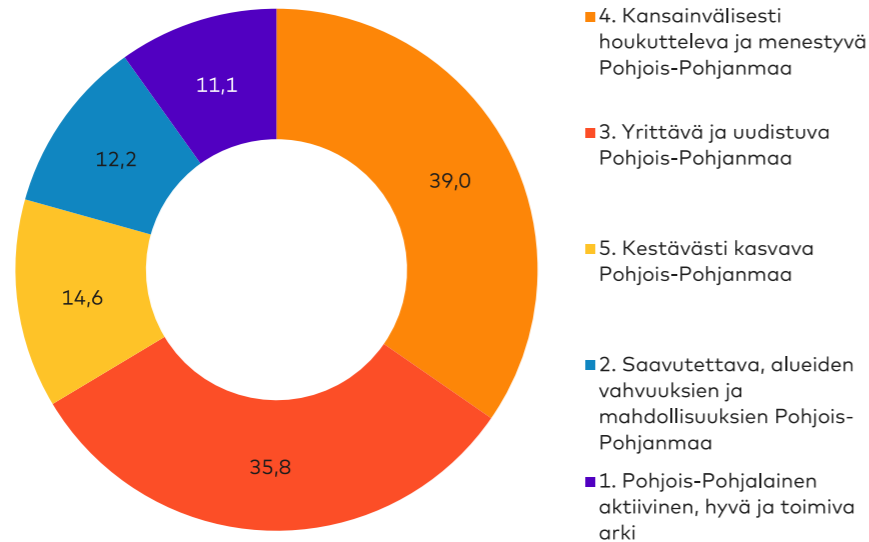
Kuva 22. Suunniteltu EU- ja valtion rahoitus älykkään erikoistumisen teemoittain.²⁹

²⁹ Pohjois-Pohjanmaan liitto. Saatavilla: <https://app.powerbi.com/view>. Tiedot haettu 22.11.2024. Huom. kuvio sisältää myös ylimaakunnalliset hankkeet, joissa Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus on mukana rahoittajana.

Pohjois-Pohjanmaan aluekehitysrahoitus on jakautunut maakuntaohjelman painopisteistä eniten 4. *Kansainvälisesti houkutteleva ja menestyvä Pohjois-Pohjanmaa* (39,0 milj. €) sekä 3. *Yrittävä ja uudistuva Pohjois-Pohjanmaa* (35,8 milj. €) mukaisiin teemoihin (kuva 23). Teemojen sisällä eniten rahoitusta on myönnetty verkostoituneeseen innovaatiotoimintaan ja vahvoihin ekosysteemeihin ja TKI-toimintaan (35 milj. €), yrittäjyyden kasvua, työllisyyttä ja työelämän muutoksia tukevien toimintaympäristöjen parantamiseen (31 milj. €), koulutuksen, palvelujen ja harrastusten saavutettavuuteen (9 milj. €) sekä bio- ja kiertotalouteen perustuvaan uudistumiseen ja innovaatiotoimintaan (9 milj. €).³⁰

³⁰ Pohjois-Pohjanmaan liitto. Saatavilla: <https://app.powerbi.com/view>. Tiedot haettu 22.11.2024.

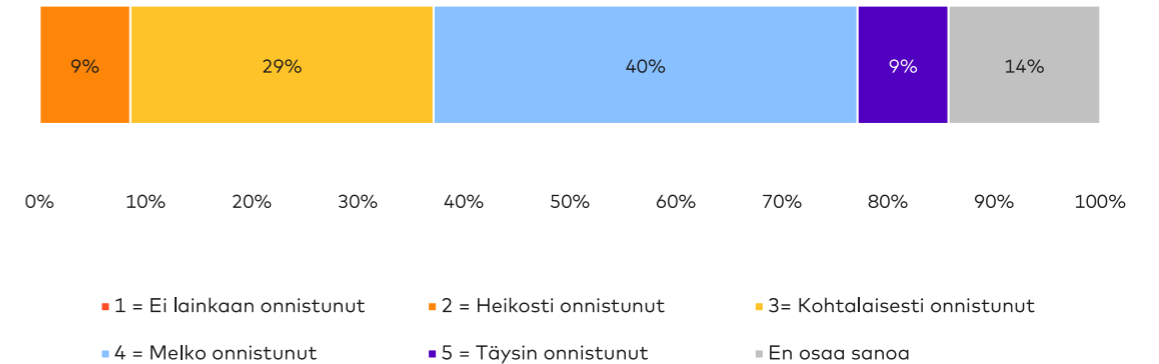
Rahoituksen jakautuminen maakuntaohjelman painopisteiden mukaan (milj. €)

Kuva 23. Rahoituksen jakautuminen maakuntaohjelman painopisteiden mukaan.³¹

Suurin osa koko tiedonkeruuseen osallistuneista maakunnan toimijoista arvioi rahoituksen kohdentumisen olleen onnistunutta. Erityisesti EU:n alue- ja rakennepoliitiikan rahoitusta on saatu alueelle hyvin. Kyselyyn vastanneista tahoista lähes puolet (49 %) arvioi, että rahoituksen kohdentuminen on ollut onnistunutta. Kymmenesosa vastaajista (9 %) koki rahoituksen kohdentumisen olleen heikosti onnistunutta (kuva 24).

Arvioi rahoituksen kohdentumisen onnistuneisuutta: (n=35)

Kuva 24. Arviot rahoituksen kohdentumisen onnistumisesta Pohjois-Pohjanmaalla

Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelman keskeisimpiä tuloksia ovat rahoituksen, hanketoiminnan ja muiden toimenpiteiden kohdentuminen maakunnan kannalta keskeisiin painopisteisiin sekä maakunnan yhteisen suunnan konkretisoituminen. Onnistumisia ja edistystä on tapahtunut etenkin vihreän siirtymän ja uusiutuvan energian tuotannon (tuulivoimakapasiteetin kasvattaminen), työpaikkojen määrän ja yritysten kasvun, innovaatiotoiminnan ja T&K-menojen kasvu ja klusteritoiminnan (ICT-sektori Oulussa) sekä lähiluonnon ja matkailun edistämisen teemoissa. Tiedonkeruuseen osallistuneet tahot nostivat tulosten saavuttamisen kannalta konkreettisiksi toimenpiteiksi mm. lapsistrategian toimeenpanon, maakuntakaavan uudistamisen sekä Lähiluonto-ohjelman jalkauttamisen.

³¹ Pohjois-Pohjanmaan liitto. Saatavilla: <https://app.powerbi.com/view>. Tiedot haettu 22.11.2024.

”Vaikutuksia on vaikea mitata suoraan. Tämä pitää hyväksyä, ja luottaa siihen, että hankkeet ja niistä uutisointi lisäävät tietämystä keskeisistä teemoista. Tätä kautta maakuntaohjelma legitimoit, tekee arvostettavaksi, ohjelman mukaista toimintaa.”

Tiedonkeruuseen osallistuneiden tahojen mukaan maakuntaohjelmaa tulisi kehittää hyvinvoinnin, yhdenvertaisuuden ja turvallisuuden teemojen parissa. Keskeisiksi kehittämistä edellyttäviksi toimenpiteiksi tunnistettiin ulkomaalaisten työntekijöiden ja opiskelijoiden veto- ja pitovoiman varmistaminen, ympäristön ja vesistöjen tilan parantaminen, maaseutualueiden kutistuvan kehityksen hidastaminen sekä kattavien liikenneyhteyksien ja infrastruktuurin vieläkin vahvemman kehittämisen läpi maakunnan. Kuitenkin sidosryhmien mukaan ohjelman tulosten seuranta ja niistä viestimistä tulisi lisätä, jotta oltaisiin paremmin tietoisia, missä määrin tehdyt toimenpiteet tuottavat tuloksia ja vaikutuksia.

5.3 Maakuntaohjelman rooli ja merkitys osana aluekehittämisen ohjausjärjestelmää

Keskeiset havainnot

- » Maakuntaohjelma toimii strategisena asiakirjana, joka luo yhteistä tahtotilaa ja suuntaa maakunnan kehittämiseksi; ohjelman merkitys maakunnan kehittämisessä tunnustetaan hyvin. Maakuntaohjelma yhdistyy luontevasti eri toimijoiden strategiaan painopisteisiin ja toimii osaltaan ohjaavana asiakirjana myös maakunnan toimijoiden omien strategioiden laadinnassa.
- » Ohjelman laajat painopisteet ovat kuitenkin paikoin vähentäneet sen ohjausvaikutusta, ja alueellisten erityispiirteiden huomioimista pidetään riittämättömänä.
- » Pitkäjänteinen yhteistyö muiden pohjoisten maakuntien kanssa on tunnustettu tärkeäksi, ja sitä tulisi kehittää yhteisen suuntaviivan luomiseksi koko pohjoisen alueen tulevaisuudelle.
- » Ohjelman vaikuttavuutta voitaisiin lisätä parantamalla viestintää sen tuloksista ja vaikutuksista.

Pohjois-Pohjanmaan maakuntaliitto vastaa maakuntaohjelman valmistelusta sekä seurannan koordinoinnista. Maakuntaliiton tehtävänä on lisäksi tuoda yhteen eri sidosryhmiä, kuten elinkeinoelämän toimijoita, koulutuslaitoksia sekä julkisen sektorin toimijoita ja siten varmistaa, että ohjelman toimenpiteet ovat kattavia ja tukevat maakunnan kilpailukykyä ja elinvoimaisuutta.

Maakuntaohjelman rooli ja ohjausvaikutus perustuvat useisiin eri tehtäviin ja toimintoihin, jotka tukevat alueellista kehittämistä. Ohjelman keskeinen tehtävä on luoda yhteinen tahtotila ja strateginen suunta maakunnan kehittämiseksi. Maakuntaohjelma ohjaa maakunnan sisäistä toimintaa ja tukee muiden toimijoiden strategioita, kuten myös alueellista edunvalvontaa. Sen merkitys näkyy erityisesti EU- ja kansallisen rahoituksen kohdentamisessa sekä aluepolitiikan johdonmukaisuuden edistämiseksi.

Maakuntaohjelman avulla maakunnan toimijat pyrkivät varmistamaan, että kehittämistoimet vastaavat maakunnan omia tarpeita ja valtakunnallisia tavoitteita. Sen ohjausvaikutus näkyy muun muassa elinvoiman ja kestävä kehityksen edistämiseksi, kansainvälisten hankkeiden teemojen ohjaamisessa sekä pohjoisten alueiden erityispiirteiden esille tuomisessa. Vaikka ohjelma auttaa kokoamaan toimijat yhteisen vision taakse, sen vaikutus on rajallinen, sillä aluekehitykseen vaikuttavat myös monet ulkopuoliset tekijät, kuten geopoliittiset muutokset ja markkinatalouden tila. Lisäksi sen vaikutusten arviointi on vaikeaa pitkäjänteisyydestä ja monen eri toimijan osallistumisesta johtuen.

Tiedonkeruuseen osallistuneiden tahojen näkemysten mukaan maakuntaohjelman rooli korostuu ensisijaisesti maakunnan toimenpiteiden ohjaajana sekä yhteisen suunnan vahvistajana. Ohjelman merkitys maakunnan kehittämisessä tunnustetaan hyvin. Maakuntaohjelma myös sitouttaa toimijoita yhteisten tavoitteiden edistämiseen; ohjelma yhdistyy luontevasti eri toimijoiden strategiaan painopisteisiin ja toimii osaltaan ohjaavana asiakirjana maakunnan toimijoiden strategioiden laadinnassa. Maakunnan edunvalvontaa on edistetty jonkin verran ohjelman avulla.

Tiedonkeruuseen osallistuneiden tahojen mukaan edunvalvonnassa tulisi kuitenkin panostaa vielä enemmän liikenneyhteyksien ja infrastruktuurin parantamiseen; liikenneyhteydet ja infrastruktuurin kehittäminen nähdään koko pohjoisen Suomen yhteisenä asiana, johon tulisi kiinnittää erityistä huomiota läpi pohjoisen maakuntien.

"Maakuntaohjelma voi olla hieman ylioptimistinen, koska yleensä rimaa pudotetaan kunnissa päätöksenteon tullessa eteen. Julkisen sektorin toiminnassa vaikuttavuutta."

Maakuntaohjelma on ohjannut EU:n alue- ja rakennepolitiikan sekä kansallisen aluepolitiikan hankerahoitusta ohjelmassa tunnistettuihin painopisteisiin.

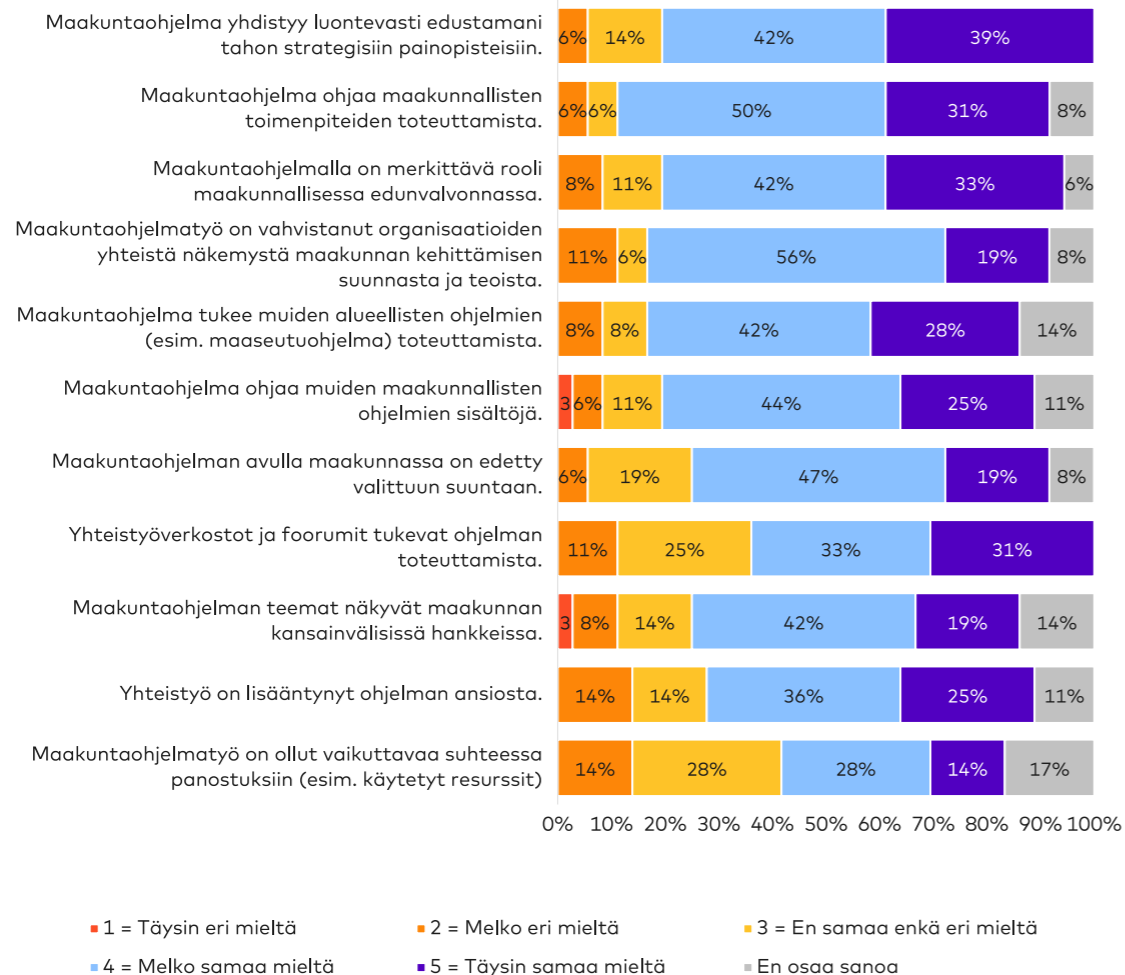
Painopisteet itsessään ovat melko laajoja, joten ohjausvaikutuksen on koettu olleen paikoittain löyhä. Maakuntaohjelma on toiminut tukipilarina alueen kansainvälistymispyrkimyksissä, erityisesti innovaatioekosysteemien kehittämisessä ja vihreän siirtymän tukemisessa. Ohjelman puitteissa toteutetut hankkeet ovat parantaneet liikenneyhteyksiä, tietoliikenneverkkoja ja koulutusmahdollisuuksia koko maakunnan alueella. Näillä toimilla on edistetty saavutettavuutta sekä lisätty alueen vetovoimaa. Koska ohjelman painopisteet ovat laajoja ja yleisluontoisia, paikalliset toimijat ovat toisinaan kokeneet, ettei rahoitus kohdennu aina optimaalisesti alueellisiin erityistarpeisiin. Esimerkiksi alueellisten erojen ja erityispiirteiden koetaan jääneen osittain huomiotta.

Kyselyyn vastanneista tahoista 81 % oli samaa mieltä siitä, että maakuntaohjelma yhdistyy luontevasti vastaajan edustaman organisaation strategisiin painopisteisiin ja ohjaa maakunnallisten toimenpiteiden toteuttamista. Vastaajista 75 % arvioi, että maakuntaohjelmalla on merkittävä rooli maakunnallisessa edunvalvonnassa. Pääle kymmenesosa vastaajista (14 %) oli eri mieltä siitä, että yhteistyö on lisääntynyt ohjelman ansiosta tai että maakuntaohjelmatyö on ollut vaikuttavaa suhteessa käytettyihin panostuksiin/resursseihin (kuva 25).

"Maakunnan edunvalvonnassa: Ollaan ylpeitä omasta maakunnastamme ja nostetaan maakuntamme Suomen kärkitoimijoiden joukkoon."

"Hyvä ja toimiva kokonaisuus, joka antaa suuntaviivat tulevien vuosien tekemiselle. Vaatii kuitenkin sen, että ohjelma laaditaan laajalla rintamalla, jotta toimijat sitoutuvat siihen."

Arvioi seuraavia maakuntaohjelman roolia ja vaikuttavuutta koskevia väittämiä.
(n=36)

Maakuntaohjelman tulisi mahdollistaa nopeampi reagointi yllättäviin muutoksiin, kuten uusiin kestäväen kehityksen tai kokonaisturvallisuuden haasteisiin. Tämä edellyttää ohjelman tulevilta sisällöiltä reagointikykyä muuntautua toimintaympäristön muutoksiin – ennustettaviin ja ennustamattomiin muutoksiin. Maakuntaohjelman vaikuttavuuden lisäämiseksi olisi tärkeää jatkaa kohdennetumpien hankkeiden suunnittelua, vahvistaa ohjelman ja alueen erityistarpeiden välistä yhteyttä sekä tukea innovatiivisia ratkaisuja elinkeinoelämän ja kansainvälistymisen edistämiseksi.

Maakunnassa tunnustetaan tarve pitkäjänteisemmälle yhteistyölle muiden pohjoisten maakuntien kanssa. Arvioinnin tiedonkeruun yhteydessä havainto yhteistyön tarpeesta on ilmennyt myös muissa pohjoisen maakunnissa, ja yhteistyötä tulisikin kehittää mm. erilaisten läsnäolotilaisuuksien kautta, joissa voidaan keskustella maakuntien kannalta ajankohtaisista asioista ja luoda yhteistä suuntaviivaa Pohjois-Suomen tulevaisuudenkuvalle. Yhteistyön tarpeen lisäksi tiedonkeruuseen osallistuneet tahot nostivat esiin ohjelman tulosten seurannan ja niistä viestimisen tarpeen. Toimijat näkevät, että viestintää maakuntaohjelman tuloksista ja tuotoksista tulisi aktivoida aiempaa enemmän, jotta tieto saavutetuista tuloksista ja toimenpiteiden vaikuttavuudesta leviäisi entistä laajemmalle maakuntaan ja maakuntarajojen yli. Viestinnän kehittäminen mahdollistaisi ennen kaikkea sen, että uudet toimijat löytäisivät maakuntaohjelman valmistelun pariin.

Kuva 25. Arviot Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelman roolia ja vaikuttavuutta koskevista väittämistä

5.4 Maakuntaohjelman laadinta, verkostot ja yhteistyö

Keskeiset havainnot

- » Suurin osa tiedonkeruuseen osallistuneista koki osallistamisen tavat monipuolisiksi ja onnistuneiksi, mutta osaa toimijoista tulisi houkuttaa mukaan aktiivisemmin erityisesti toimeenpanovaiheessa.
- » Ohjelmaa hyödynnetään mm. organisaatioiden strategioiden taustadokumenttina, rahoitushakemusten perusteluna sekä kehittämishankkeiden suunnittelussa. Kuitenkin osa toimijoista ei vielä hyödynnä ohjelmaa, mikä viittaa tarpeeseen kohdentaa ohjelman tavoitteita ja viestiä sen merkityksestä selkeämmin.
- » Maakuntaohjelman laadinta- ja toimeenpanoprosessia tulisi kehittää aktiivisella yrityksiä suuremmin mukaan, esimerkiksi kohdennettujen kuulemistilaisuuksien avulla. Lisäksi kuntien ja käytännön kehittämistyötä tekevien toimijoiden, kuten projektipäälliköiden, osallisuutta tulisi vahvistaa.

Maakuntaohjelman valmistelu pohjautui ennakoivaan tulevaisuustyöhön, jonka pohjalta muodostettiin maakunnan tulevaisuuskuva. Maakuntaohjelmaa valmisteltiin myös lukuisissa tilaisuuksissa ja työryhmissä maakunnan toimijoiden ja sidosryhmien kesken. Maakuntaohjelmasta keskusteltiin valmistelun aikana muun muassa jäsenkuntien, poliitikkojen, aluekehittäjien, elinkeino-organisaatioiden ja oppilaitosten edustajien sekä nuorisovaltuuston kokouksissa. Valmistelutyössä otettiin huomioon myös edellisen maakuntaohjelman ulkoisessa arvioinnissa tunnistetut muutostarpeet.

Maakuntaohjelmassa kuvataan aluekehityksen tilannekuva ja määritellään seurannassa käytettävät vaikuttavuustavoitteet ja seurantatiedot, joilla pyritään monipuolisesti kuvaamaan alueen kehitystä ja aluekehittämisen tavoitteiden edistymistä. Määrällinen seuranta muodostuu mittareista, jotka kuvaavat kehittämisteemojen sisältökärkien kehittymistä. Mittareille on asetettu määrälliset

³² <https://www.pohjois-pohjanmaa.fi/kehittaminen/mako/mako2025/mako-seuranta/>

ja/tai laadulliset tavoitteet, joita voidaan tarkistaa ja täsmentää maakuntaohjelmakauden aikana. Kaikkien sisältökärkien osalta ei ole olemassa määrällistä mittaria ja osalla on jouduttu valitsemaan lukuisista vaihtoehdoista soveltuvimmat. Tämän lisäksi maakuntaohjelmaan sisällytetyillä ohjelmilla ja strategioilla, esimerkiksi älykkään erikoistumisen strategialla, on oma yksityiskohtaisempi seurantajärjestelmä. Seurannassa korostuu säännöllisesti toteutettava laadullinen seuranta, minkä yhteydessä maakunnan kehityksestä raportoidaan maakuntavaltuustolle. Maakunnan liitto vastaa seurannan koordinoinnista. Maakuntaliitto päivittää maakuntaohjelman seurantadataa nettisivuilleen.³²

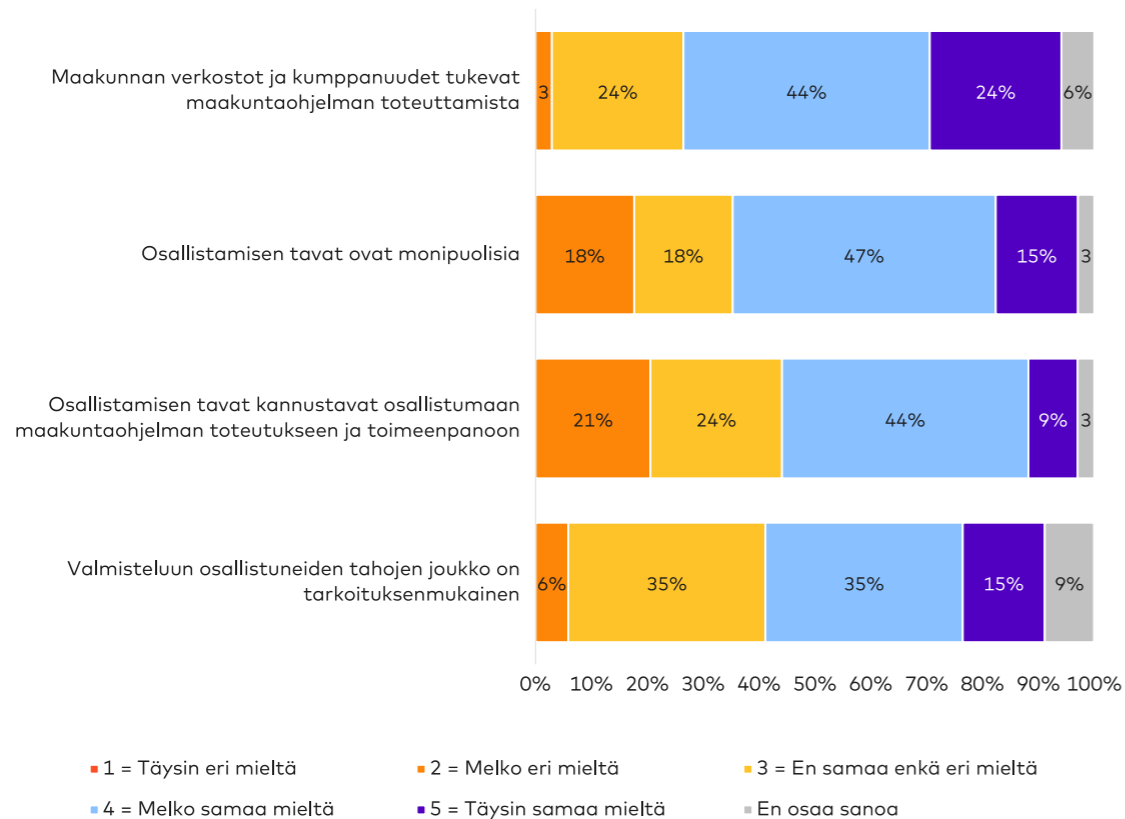
Maakuntaohjelman valmisteluprosessin osallistamisen tavat on koettu monipuolisiksi ja onnistuneiksi. Suurin osa tiedonkeruuseen osallistuneista tahoista on osallistunut laadintaan vastaamalla kyselyyn, osallistumalla työpajaan tai muuhun asiaa käsitelleeseen kokoukseen tai antamalla lausunnon tai kommentin ohjelman valmistelun yhteydessä. Lisäksi osa toimijoista on ollut mukana strategiatyössä tai hyödyntänyt ohjelmaa strategisena taustadatanä oman organisaation toiminnan, hankkeiden tai strategioiden kehittämisessä. Ohjelmaa on käytetty myös rahoitushakemusten laadinnan tukena sekä perustelemaan maakunnallista yhteistyötä. Kuitenkin osa arvioinnissa kuulluista toimijoista ei hyödynnä maakuntaohjelmaa mitenkään tai eivät näe sen merkitystä omassa työssään.

"Maakuntaohjelma ja kuntastrategia ovat raameina kehittämishankkeissa, joihin haen rahoitusta ja joita toteutan alueella. Kehittämishankkeiden toimenpiteet ja aktiviteetit suunnitellaan maakuntaohjelman ja kuntastrategian tavoitteiden mukaan."

Kyselyyn vastanneista tahoista 68 % oli samaa mieltä siitä, että maakunnan verkostot ja kumppanuudet tukevat maakuntaohjelman toteuttamista. Lähes yhtä

suuri osuus, 62 %, arvioi että maakuntaohjelman valmistelun ja laadinnan osallistamisen tavat ovat monipuolisia. Kuitenkin viidennes vastaajista (21 %) oli eri mieltä siitä, että osallistamisen tavat kannustavat osallistumaan maakuntaohjelman toteutukseen ja toimeenpanoon. Puolet vastaajista arvioi, että valmisteluun osallistuneiden tahojen joukko on tarkoituksenmukainen (kuva 26).

Arvioi seuraavia maakuntaohjelman toteutukseen liittyviä väittämiä.
(n=34)

Kuva 26. Maakuntaohjelman toteutus ja osallistaminen Pohjois-Pohjanmaalla

”Valmisteluun panostettiin hyvin ja toimijat sitoutettiin valmisteluun. Tulevassa ohjelmassa tärkeä huomioida myös tämä, jotta toimijat saadaan sitoutumaan ohjelmaan ja siinä kuuluu maakunnan eri toimijoiden ääni. Toimeenpanon osalta hyvä miettiä vielä tapoja jalkauttaa entistä tehokkaammin esimerkiksi toisen asteen ja korkea-asteen oppilaitosten arkeen ja hanketyön / kehittämisen ohjuriksi (esimerkiksi P-P liiton henkilökunnan esittelykierrokset).”

Tiedonkeruuseen osallistuneiden tahojen näkemysten mukaan maakuntaohjelman laadinta- ja toimeenpanoprosessia voisi kehittää aktivoimalla yrityksiä mukaan laadintaan suoremmin kuin etujärjestöjen kautta. Keinona voitaisiin hyödyntää kohdennettuja kuulemistilaisuuksia, jotta eri toimialojen tietoisuus maakuntaohjelman toimenpiteistä, sisällöistä ja vaikuttavuudesta kasvaisi. Myös maakunnan kuntia tulisi pyrkiä osallistamaan aiempaa aktiivisemmin mukaan maakuntaohjelman laadintaan.

Tiedonkeruuseen osallistuneet tahot arvioivat, että maakuntaohjelman suunnitteluvaiheessa olisi hyvä kuulla ja pyrkiä systemaattisesti tavoittamaan käytännön kehittämistyötä tekeviä aluekehittäjiä, esim. projektipäälliköitä eri kehittämishankkeista. Paikoittain näitä kaikkia toimenpiteitä osallisuuden vahvistamiseksi tehdään jo nykyisellään ja keinot ovat hyväksi todettuja. Tulevilla ohjelmakausilla näitä jo hyödynnettyjä valmistelu- ja laadintaprosessin osallistamisen keinoja tulisivatkin vahvistaa nykyistä aktiivisemmin ja pyrkiä viestimään niistä laajasti koko maakunnan alueelle.

Pohjois-Pohjanmaan maakunnan toimijat tunnistavat maakuntaohjelman tavoitteiden taustalla olevien tarpeiden olevan yhä olemassa ja tavoitteiden suuntautuvan tulevaisuuteen. Maakuntaohjelman painopistevalinnat nähdään pääosin onnistuneina ja otsikkotasolla toimivina, joskin paikoittain liian ylätasoisina. Ohjelman painopisteet ja tavoitteet ovat kuitenkin linjassa muiden maakunnan strategioiden kanssa.

Painopisteiden kehittämistavoitteet ovat edistyneet erityisesti lähiluonnon, digitaalisten palveluiden, monipaikkaisen arjen sekä kestävän energiantuotannon kehittämisessä. Haasteiksi on tunnistettu lasten ja perheiden hyvinvointi, koulutuksen ja palveluiden saavutettavuus, kansainvälisen osaavan työvoiman houkuttelevuus sekä liikenneyhteydet. Uudistustarpeet painottuvat ennaltaehkäisevään hyvinvoinnin edistämiseen, koulutusmahdollisuuksien parantamiseen, nuorten yrittäjien tukemiseen sekä huoltovarmuuden ja maakunnan sisäisten liikenneyhteyksien kehittämiseen. Älykkään erikoistumisen strategian kärkivalinnat on koettu onnistuneiksi, ja ne vastaavat maakunnan erityisosaamiseen sekä kehitystarpeisiin, mutta kokonaisvaltaista uudistumista tarvitaan alueen kilpailukyvyyn ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.

5.1 Yhteenveto ja suositukset jatkoon

Maakuntaohjelman keskeisimpinä tuloksina nähdään maakunnan yhteisen suunnan konkretisoituminen ohjelma-asiakirjan kautta sekä rahoituksen, hanketoiminnan ja muiden toimenpiteiden kohdentuminen maakunnan kannalta keskeisiin painopisteisiin. Suurin osa maakunnan toimijoista arvioi rahoituksen kohdentumisen olleen onnistunutta. Maakuntaohjelma on ohjannut EU:n alue- ja rakennepolitiikan sekä kansallisen aluepolitiikan hankerahoitusta ohjelmassa tunnistettuihin painopisteisiin. Hankerahoituksella on edistetty etenkin elinvoiman vahvistamista, alueen kansainvälistä näkyvyyttä ja kilpailukykyä, infrastruktuurin ja osaamisen kehittämistä sekä liikenneyhteyksiä. Kuitenkin painopisteet ovat laajoja, joten ohjausvaikutus on ollut osin löyhä. Myös maakunnan edunvalvontaa on edistetty jonkin verran ohjelman avulla. Edunvalvonnassa tulisi jatkossa panostaa vielä enemmän liikenneyhteyksien ja infrastruktuurin parantamiseen – tämä nähdään koko pohjoisen Suomen yhteisenä asiana.

Tiedonkeruuseen osallistuneet tahot kokivat, että maakuntaohjelma ei nykyisellään mahdollista riittävästi reagointia toimintaympäristön muutoksiin. Tunnistettuja

toimintaympäristöstä kumpuavia uudistamistarpeita ovat esim. kyberturvallisuuteen ja turvallisuuteen, huoltovarmuuteen, ilmastonmuutoksen sopeutumiseen ja hyvinvointiin liittyvien teemojen vahvempi painottaminen. Näitä teemoja tulisivat pyrkiä huomioimaan tulevilla ohjelmakausilla, joskin ennakkoinnin sijaan ohjelmaa tulisi kehittää niin, että sillä pystytään reagoimaan yllättäviinkin muutoksiin.

Maakuntaohjelman rooli on sidosryhmien mukaan ensisijaisesti maakunnan toimenpiteiden ohjaajana sekä yhteisen suunnan vahvistajana; ohjelman merkitys maakunnan kehittämisessä tunnustetaan hyvin. Maakuntaohjelma myös sitouttaa toimijoita yhteisten tavoitteiden edistämiseen, sillä ohjelma yhdistyy luontevasti eri toimijoiden strategisiin painopisteisiin ja toimii osaltaan ohjaavana asiakirjana maakunnan toimijoiden strategioiden laadinnassa. Kuitenkin maakuntaohjelman ja liiton roolia voisi olla aiheellista tarkastella uudelleen ja selkeyttää suhteessa hallinnollisiin uudistuksiin, kuten TE24-uudistukseen ja hyvinvointialueisiin.

Maakuntaohjelman valmisteluprosessin osallistamisen tavat on koettu monipuolisiksi ja onnistuneiksi. Osallistuneet ovat mm. antaneet lausuntoja, olleet mukana strategiatyössä tai hyödyntäneet ohjelmaa strategisena taustadatanä oman organisaation toiminnan, hankkeiden tai strategioiden kehittämisessä. Ohjelmaa on käytetty myös rahoitushakemusten laadinnassa sekä perustelevaan maakunnallista yhteistyötä. Osa arvioinnissa kuulluista toimijoista ei hyödynnä maakuntaohjelmaa mitenkään tai eivät näe sen merkitystä työssään.

SUOSITUKSET

Suositus 1. Maakuntaohjelman painopisteet tulee määritellä nykyistä konkreettisemmin ja kohdentaa tarkemmin eri alueiden erityispiirteisiin ja tarpeisiin.

Alueiden erojen, kuten kaupunkien ja maaseutualueiden välisen kehityksen tasapainottamisen, tulisi näkyä ohjelmassa selkeämmin. Ohjelmaa tulee pyrkiä kehittämään niin, että sen avulla voidaan reagoida yllättäviin toimintaympäristön muutoksiin, kuten huoltovarmuus-, kyberturvallisuus- ja ilmastonmuutokseen sopeutumistarpeisiin. Tämän edistämiseksi ohjelman rakenteita ja sisältöjä tulisi kehittää joustavammiksi ja ennakoivimmiksi.

Suositus 2. Viestintää maakuntaohjelman tuloksista ja vaikutuksista tulee tehostaa, jotta ohjelman laadinta- ja valmisteluprosessiin osallistumisen kynnys madaltuu ja ohjelman merkitys ja saavutukset tulevat laajemmin tunnetuiksi eri kohderyhmissä.

Ohjelman sisällöistä viestintä mahdollistaa uusien toimijoiden osallistamisen ja sitoutumisen maakuntaohjelman valmistelu- ja laadintaprosessiin sekä toimeenpanoon. Esimerkiksi yrityksiä tulisi pyrkiä osallistamaan maakuntaohjelman toteutukseen kohdennetuilla kuulemistilaisuuksilla. Lisäksi kuntien ja käytännön kehittämistyötä tekevien toimijoiden roolia ohjelman laadintaprosessissa tulee vahvistaa.

Suositus 3. Edunvalvontaa ja yhteistyön vahvistamista pohjoisten maakuntien kesken tulee kehittää. Maakunnassa tulee kehittää pitkäjänteisempää yhteistyötä muiden pohjoisten maakuntien kanssa yhteisten tavoitteiden, kuten liikenneyhteyksien ja kestävä kehityksen teemojen, edistämiseksi. Kokonaisuudessaan Pohjois-Suomen maakuntaohjelmien vaikuttavuutta voidaan laajentaa integroimalla yhteisesti pohjoisten alueiden kehittämistarpeet ja prioriteetit nykyistä tiiviimmin mukaan ohjelmien tavoitteisiin.

6 Johtopäätökset ja suositukset

Tässä luvussa tehdään arvioitsijoiden näkemyksiin perustuva yhteenveto Pohjois-Suomen maakuntien tasolla maakuntaohjelmien tavoitteenasetannasta, tuloksista ja vaikutuksista, roolista ja kehittämisteemoista sekä roolista aluekehittämisjärjestelmässä. Lisäksi esitetään suosituksia maakuntaohjelmityön kehittämiseksi.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Pohjois-Suomen maakuntaohjelmien painopisteet nojaavat maakunnissa tunnistettuihin tarpeisiin ja tunnistavat maakuntien vahvuudet. Osa ohjelmista on vahvemmin aluelähtöisiä, osa elinkeinopainotteisia. Teollisuus, energia- ja kestävyyskysymykset sekä työvoiman kysymykset näkyvät ohjelmissa painokkaasti; hyvinvointi ja nuorten näkökulmat vähemmän. Myös kehittämishaasteet ovat samantyyppisiä eri maakunnissa: esim. väestön hyvinvointi ja ikääntyminen, osaavan työvoiman saanti ja saavutettavuus ovat keskeisiä aluekehittämisen painopisteitä kaikissa pohjoisen maakunnissa. Maakuntaohjelmien laveus haastaa tavoitteiden seuranta ja vaikuttavuuden tunnistamista. Kaikissa maakunnissa tunnistetaan tarve strategisemmalle (kärjet) ja joustavammalle, proaktiiviselle maakuntaohjelmalle.

Maakuntaohjelmat toteuttavat hyvin aluekehittämisspätöstä.

Aluekehittämisspätöksen painopisteet ovat kestävä elinvoima ja investoinnit, hyvinvoiva väestö ja yhteisöt ja vetovoimainen elinympäristö ja monimuotoinen luonto. Arvioitavissa maakuntaohjelmissa korostuvat sisällöllisesti erityisesti elinvoimaan ja investointeihin liittyvät teemat. Sen sijaan hyvinvointiin ja väestöön liittyvien painopisteiden merkitys ja aikaansaadut tulokset ovat vähäisempiä.

Maakuntaohjelmien keskeisimpinä tuloksina nähdään rahoituksen, hanketoiminnan ja muiden toimenpiteiden kohdentuminen maakunnan kannalta keskeisiin painopisteisiin sekä maakunnan yhteisen suunnan konkretisoituminen.

Maakuntaohjelmien keskeisin tulokokonaisuus on rahoitettujen hankkeiden aikaansaamissa tuloksissa ja vaikutuksissa. Rahoitus on painottunut elinkeinojen kehittämiseen. Maakuntaohjelmityö on vahvistanut myös edunvalvontaa, yhteistyötä ja verkostoitumista sekä maakuntien sisällä että maakuntien välillä.

Maakuntaohjelmien vaikuttavuus syntyy pääasiassa aluekehittämisrahoituksen ohjautumisesta alueella tunnistettuihin kehittämiskokonaisuuksiin sekä maakunnallisen yhteistyön vahvistumisesta.

Keskeinen kysymys on, millainen ohjelman rakenne parantaa maakuntaohjelmityön vaikuttavuutta ja ohjausvaikutusta. Maakuntaohjelmityön vaikuttavuutta parantavat selkeän rakenteen lisäksi toimijoiden sitoutuminen, käytettävissä olevat määrärahat, tarpeisiin ja tulevaisuuden mahdollisuuksiin osuvat tavoitteet ja toimenpiteet.

Maakuntaohjelmille annetaan erilaisia rooleja, joista keskeisimpiä ovat edunvalvonta ja yhteisen suunnan määrittely. Ne nostavat esiin ja edistävät maakuntien kehittymisen kannalta keskeisiä kehittämiskohteita. Maakuntaohjelmat tunnistavat

maakunnalliset painopisteet ja toimivat sateenvarjo-ohjelmina erilaisille tarpeille. Maakuntaohjelmien ja -liittojen merkitys ja käsiteltävät kysymykset ovat erilaisia Pohjois- ja Etelä-Suomessa. Pohjois-Suomen maakuntaohjelmilla on suurempi merkitys ja vahvempi elinkeino- ja edunvalvonnallinen painotus kuin muualla Suomessa. Tulevaisuudessa on tarve sekä maakunnan sisäisen että ylimaakunnallisen yhteistyön vahvistamiselle ja Pohjois-Suomen edunvalvonnalle. Haasteisiin ja mahdollisuuksiin liittyvä teemapohjainen yhteistyö on luontevaa erityisesti maakuntarajat ylittävissä teemoissa.

Tulevaisuudessa maakuntaohjelmat laaditaan yhä monitoimijaisemmassa toimintaympäristössä. Uusien hallintorakenteiden, alueiden (esim. elinvoimakeskusalueet, työllisyysalueet) ja tekijöiden myötä maakunnan ja sen ulkopuolelle ulottuvien toimintojen roolit ja rajapinnat määritellään uudelleen. Toiseksi EU:n koheesiopolitiikan rahoituskehityksen mahdolliset muutokset muuttavat maakuntaohjelmien toimeenpanoa.

Pohjois-Suomen maakunnilla on yhteisiä haasteita ja mahdollisuuksia: kokonaisturvallisuustilanteen muutos, energiakysymykset ja -investoinnit sekä niiden kestävyys, kuntien taloustilanne, väestökehitys, saavutettavuus, elinkeinojen kehittäminen ja yhteistyö hyvinvointialueiden kanssa. Sopimuksellisuus voi tukea uusien yhteistyörakenteiden synnyttämistä esim. maakunnan liiton ja kuntien kanssa. Älykkään sopeutumisen teeman käsittely tulevilla ohjelmissa voi vahvistaa kuntanäkökulman huomioimista ja ei-kasvuun pohjautuvaa kehittämisajattelua.

SUOSITUKSET

Suositus 1. Maakuntaohjelmia tulee tiivistää ja painopisteitä priorisoida. Ohjelmien selkeyttäminen vahvistaa maakuntaohjelmien vaikuttavuutta ja voimavarojen kohdentamista. Selkeyttäminen palvelee myös ohjelmien ennakoitujen vaikutusten tunnistamisen logiikkaa ja ohjelmakauden aikaista toteutuksen seurantaa.

Suositus 2. Sidosryhmien osallistumista maakuntaohjelman valmisteluun ja toimeenpanoon tulee vahvistaa konkretisoimalla osallistumisen hyötyjä, viestinnällä ja seurannalla. Tämä parantaa ohjelman toimeenpanoa, hyväksyttävyyttä ja yhteistyötä. Hyviä käytäntöjä sidosryhmien osallistamisesta kannattaa jakaa maakunnan liittojen kesken.

Suositus 3. Maakuntien ja maakuntaohjelmien tulevaisuuskestävyyttä ja joustavuutta vastata muutoksiin tulee vahvistaa. Toimintaympäristön muutokset korostavat tarvetta ylimaakunnalliselle yhteistyölle. Maakuntaohjelmien laadinnassa ja toimeenpanossa tulee tunnistaa uudet yhteistyösuhteet ja maakuntalähtöiset, toimialat ylittävät ja arvoa lisäävät kehittämiskohteet ja painopisteet.

owalg^{|||}group